

BERLIN - POTSDAM 2017-2023

Hauptbahnhof

Tiergarten

Jüdisches Museum

Holocaust-Mahnmal

Charlottenburg

Potsdamer Platz

Checkpoint Charlie

Berlini fal

Bröhan Múzeum

Spandau citadella

Alexanderplatz, Berliner Fernsehturm

Museuminsel Pergamonmuseum

Anhalter Bahnhof

Berlin Story Bunker

Reichstag

Neues Museum

Berlin, Humboldthain Flakturm

Brandenburgi kapu

Friedenau és a Dorotheenstadt temetőik

Berlin városi képek és a ZOO

Naturkunde és Hamburger Bahnhof

Olympiapark Berlin

Potsdam, St. Nikolaikirche, a holland negyed és az orosz házak

Potsdam, a szélmalom, a Sanssouci palota és a Képgaléria

Potsdam, Sanssouci park, kertek, épületek, növényház

Potsdam, az Új Palota (Neues Palais)

BERLIN - POTSDAM 2017-2023

Berlin, 2023. október, hajókázás a **Spree-n**. A következőkben két berlini utazás tapasztalatait, élményeit írom le. Az egyes témák ismertetése nem időrendben történik, hanem egyszerűen kedvem szerint, önkényesen határoztam meg a sorrendet, de a képek készítési évét legtöbbször feltüntettem.

Nem lehet mondani, hogy Berlin a földrész legszebb városa, de változatossága, kulturális emlékei, nyüzsgő kozmopolita élete, modernitása és gazdag történelme kárpótolja a látogatót a csodás látképek hiányáért.

Hauptbahnhof

Javarészt a Német Császárság (1871-1918) idejében alakult ki az ország vasúthálózata, ezen belül a főváros, **Berlin vasúti csomópontjai** is. Berlinben nyolc fejpályaudvar épült, ahová az egyes régiók vasúti fővonalai csatlakoztak, de az egyes fejpályaudvarok közötti közlekedés csak nehézkesen volt megoldva. A képen az 1882-ben megnyitott, majd 1959-ben lebontott **Lehrter Bahnhof** fényképe látható. Innen indultak a Hamburg és Hanover felé tartó vonatok. A Lehrter Bahnhoftól a többi fejpályaudvarra sokáig csak lovaskocsival lehetett átközlekedni. Egyre inkább hiányzott az egyes pályaudvarokat összekötő vasúti rendszer és új, központi főpályaudvarok is.

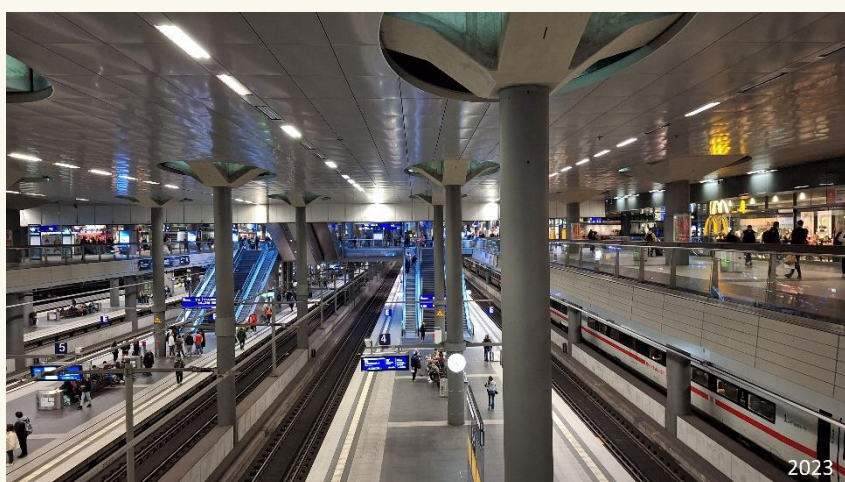

A 20. század elején két új főpályaudvar építését tervezték és azt, hogy a városon keresztül egy vasúti alagúttal kötik össze az északi és a déli vasúti csomópontokat. Azonban az első világháború, majd a háború utáni nehéz gazdasági helyzet miatt ezek a tervek nem valósultak meg. Csak jóval később, 1934 és 1939 között készült el a város alatt áthaladó **Nord-Süd Tunnel**, de a főpályaudvarok akkor sem épültek meg. A Nord-Süd Tunnelt az SS aláaknázták, a háború vége felé felrobbantották és elöntötte a felette levő Landwehr csatorna vize. 1947-re helyreállították, de a további

vasútfejlesztést megakasztotta Berlin megosztottsága. A **Lehrter pályaudvar** a második világháborúban a bombázások során súlyosan megsérült, de nem is igazán volt már rá szükség, mert a Kelet- és Nyugat-Berlin közötti vasútforgalom meggyérült. A kép a romos **Lehrter Bahnhof** végleges lebontása előtt készült, 1957-ben

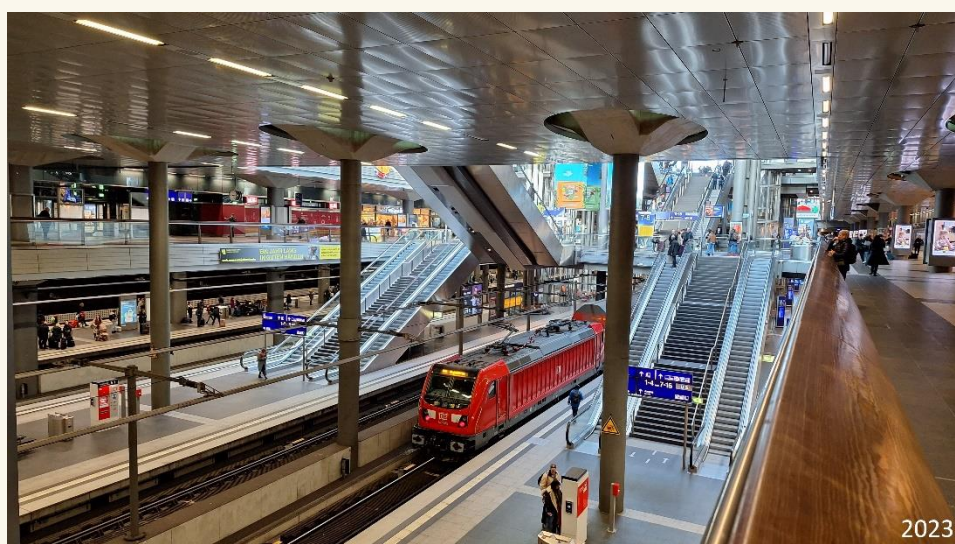

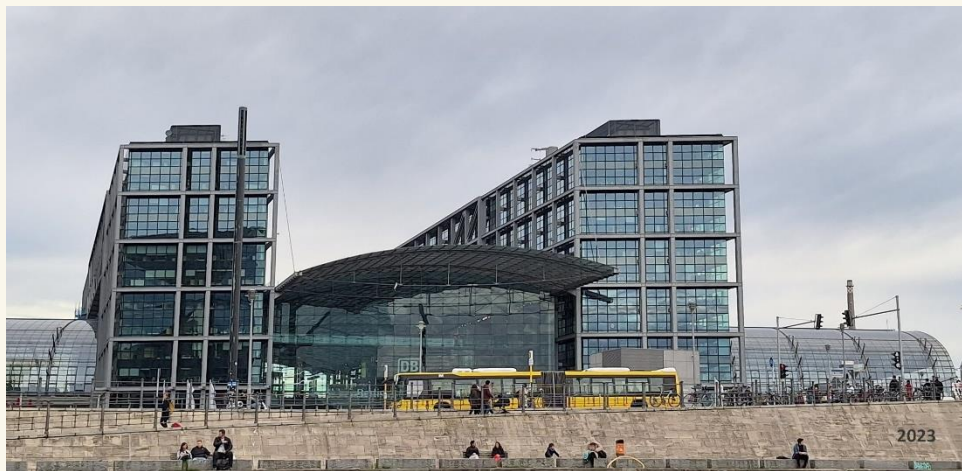
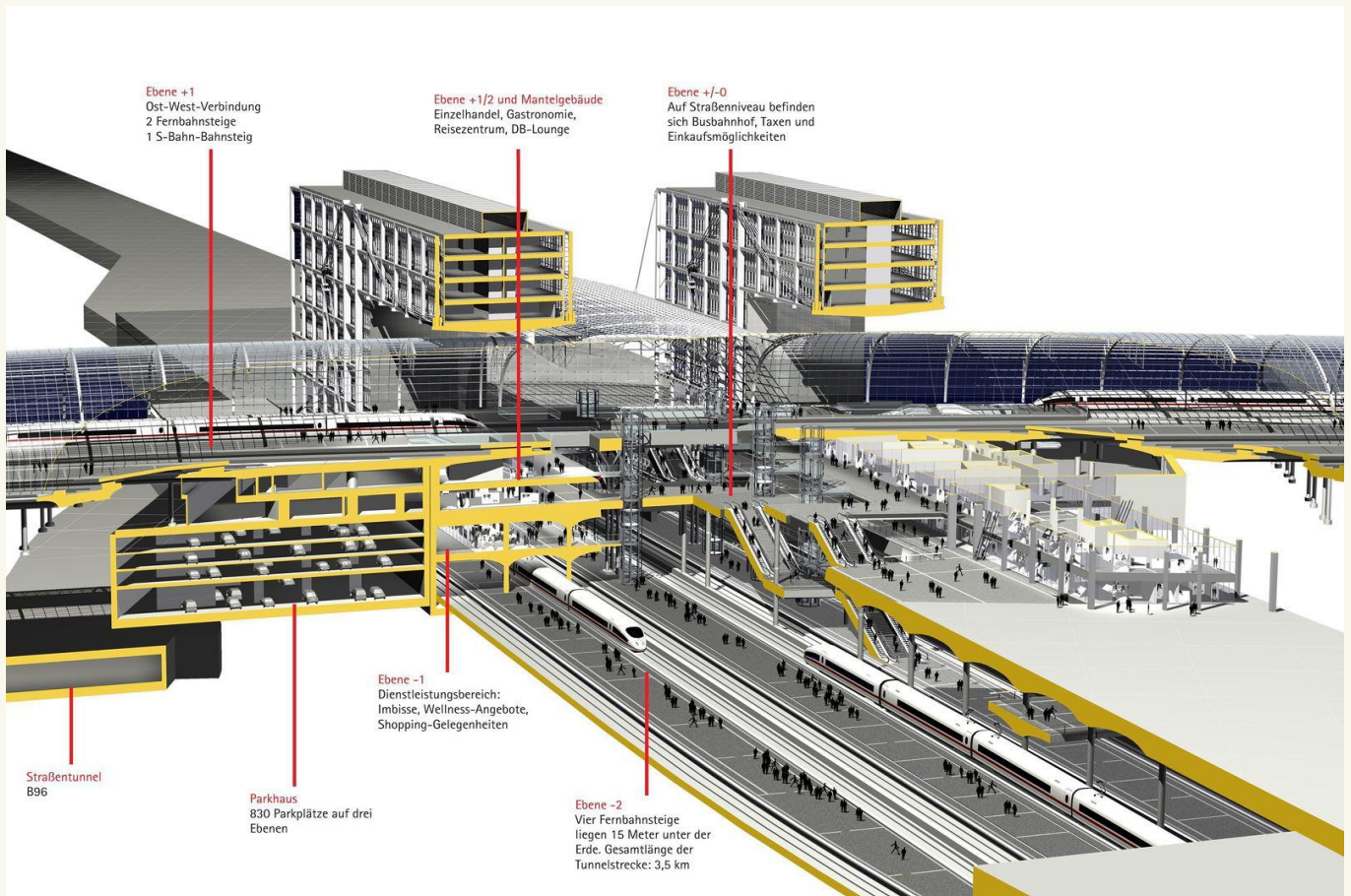
Németország egyesítése után szinte azonnal megkövetelte a berlini vasúti közlekedés nagyarányú fejlesztését. A 1990-es évek nagy közlekedési tervei közé tartozott a lebontott **Lehrter Bahnhof** helyén egy új Főpályaudvar megépítése is. A ma látható nagyszerű üvegpalota, a **Hauptbahnhof** építése 1995-ben kezdődött el és az új pályaudvart 2006. októberében adták át a forgalomnak.

Aki ma **Berlinbe** utazik és ott tömegközlekedést használ, nem is kerülheti el a **Hauptbahnhof** forgatagát. A napi sokszáz vonatindulás mellett az egész egy jókora bevásárló központ is.

A több szinten egymást keresztező sínpárok közelében mindenféle üzletek, étkezési lehetőségek és még egy parkolóház is található. Mi is itt vacsoráztunk megérkezésünk-kor a Vapianoban.

↑ A **Hauptbahnhof** metszete

Még egyszer a **Hauptbahnhof** főhomlokzata, most a Spree felől.

Ha a **Hauptbahnhofból** kilépve elindulunk a Brandenburgi kapu felé, a 2005-ben megnyitott **Gustav Heinemann gyaloghídról** ez a látvány tárul a szemünk elé. Hiába, nyáron kellemesebb hajózázni a Spree-n mint késő ősszel.

Tiergarten

Ősszel, de még a lombhullás előtt igazán szép a Berlin belvárosától kissé nyugatra fekvő **Tiergarten**. Ilyenkor már kevesen járnak a sétányokon és a kert szénei ekkor különösen vonzóak.

A **Tiergarten** 2023. október végén, a délelőtti órákban. Csend, nyugalom, madarak és mókusok mindenfelé. Ma olyan, amilyennek **Nagy Frigyes porosz király** rendelte, amikor 1742-ben lebontatta a korábbi vadászterületek kerítéseit és az addigi zárt kertet megnyitotta a nagyközönség előtt.

A **Tiergarten** ajánlott túraútvonalai, nagyrészt mi is ezeket jártuk be. A kert egyben szoborpark is, ráadásul története, átalakításai, viszontagságai követték a város életének változásait. Most csak a **Tiergarten** átszelő **Straße des 17. Juni**-ről néhány szó. Ez az út kötötte össze a brandenburgi választófejedelem városi palotáját a Charlottenburg-palotával, ezért sokáig **Charlottenburger Chazsse-nak** nevezték. A 19. században ezen az útvonalon alakították ki a Großer Sternt, ahol ma a Győzelemoszlop áll. A Harmadik Birodalom idején az 1935-ben kiszélesített felvonulási sugárutat a **Kelet-Nyugat tengelyre** nevezték át. Mai nevét az **1953-as NDK-beli**, szocializmus elleni felkelésről kapta.

És ez is a **Tiergarten, 1945-ben**. Berlin iszonyatos bombázása és ágyúzása 1944-45-ben a város lerombolása mellett a közparkot is tönkretette. Az erőteljes légi bombázáshoz az is hozzájárult, hogy a Tiergarten délnyugati részén állt Berlin három légvédelmi tornya (Flakturm) közül az egyik, amit a szövetségesek mindenképpen el akartak pusztítani (nem sikerült). A második világháború utáni nyomorúságban a berliniek a park maradék fáit is

felhasogatták és eltűzelték. Mindösszesen 700 fa élte túl a háborút a korábbi 200 000-ból. Az újrafásítási program 1949-ben indult meg és tíz évig tartott. Még a berlini légihídon is szállítottak ide facsemetéket.

A park nyugati részén a berlini brit szektor parancsnokának **Geoffrey Bourne** tábornoknak a javaslatára 5000 facsemetét ültettek el a második világháború után. A fákat VI. György brit uralkodó adományozta. Így jött létre a **Tiergarten Angol Kertje**, ahol egy Teaház is nyitottak később. A képet 2017 augusztusában készítettem.

A **Teehaus** kertje így nézett ki 2023 októberében.

← A Győzelemoszlopot (Siegessäule) mai Straße des 17. Juni-ra, a Großer Stern közepére Hitler áthelyeztette a Reichstag mellől 1938-ban és ugyanekkor meg is magasította. Az 1873-ra elkészült emlékmű a német egyesítés harcai és a franciák fölött aratott 1871-es győzelmek dicsőségét kívánta megörökíteni. Ma a Großer Stern külső köríve felől alagutakon lehet megközelíteni az oszlopot. A második világháborút szerencsésen túlélte az oszlop. Szerintem egyszerűen azért, mert kiváló viszonyítási pont lehetett a tüzerek részére.

↓ A Győzelemoszlop hordozó építményének négy oldalán ma látható domborműveknek kalandos sorsa volt. A franciák korábbi vereségeire

emlékeztető, nemzeti önérzetüket sértő reliefek közül hármat 1945 után leszereltek és Párizsba szállítottak. A negyedik Spandauba került. A franciák 1946-ban le

akarták romboltatni az oszlopot, de a Szövetséges Parancsnokság ehhez nem járult hozzá. A két nemzet közötti megbékélés jegyében a hiányzó reliefeket 1984-ben és 1987-ben visszaszállították Berlinbe, majd restaurálás után mindet visszahelyezték az addig gránit táblákkal letakart eredeti helyükre. Amint ezen a képen is látszik, egyes dombormű darabok nem kerültek elő, helyeiket bronzlemezekkel pótolták ki.

Hitler nagy városátalakító terveinek volt része Győzelemoszlop áthelyezése, a Kelet-Nyugat tengely felvonulási út megvalósult kiszélesítése, valamint a Német Császárság (1871-1918) neves politikusai, tábornokai szobrainak áthelyeztetése a Großer Stern köré. (Megjegyzem a Német Császárságot csak 1923 után kezdték Második Birodalomként emlegetni.)

Így került a Győzelemoszlop közelébe Otto von Bismarck (1815-1898) neves porosz államférfinak, a német egyesítés levezénylőjének szobra is. 2017-ben még javában zajlott a szobor rekonstrukciója, állványerdő vette körül, akkor nem is tudtam fényképezni.

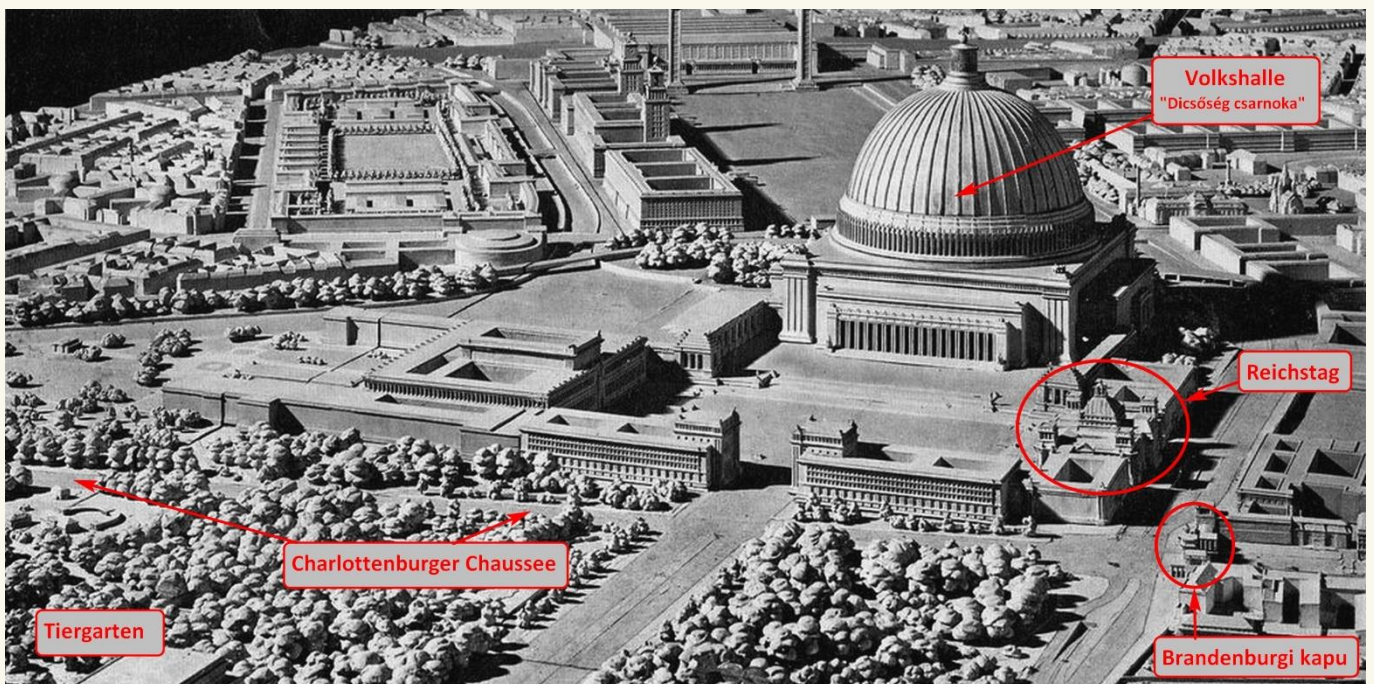

← Bismarck mellett áll **Helmuth Moltke (1800-1891)** tábornagy szobra. Moltke változatos és eseménygazdag életének javasolom utánanézni a Wikipédiában. Itt csak annyit, hogy sokáig szolgált az Oszmán Birodalomban, átszervezte a porosz vezérkart és Königrätznél jól elverte az osztrákokat 1866-ban, így döntve el, hogy a német egyesítés vezetője Poroszország lesz. A franciákat is vezetése alatt győzték le 1870-71-ben. Moltke volt az, aki a gyors csapatmozgatásokat már alapvetően az addigra jórész kiépült vasúthálózatra alapozta. Személye nem tévesztendő össze unokaöccsével, akit szintén Helmuth Moltkénak hívtak és aki kevésbé dicsőséges szerepet játszott az első világháborúban.

↓ A korábbi vadspark, majd közpark területének egy része a közeli **Spree folyó mellékágai**, holtágai miatt sokáig mocsaras terület volt, különösen a mostani Állatkert közelében. Napjainkban is több vonzó vízfelület, kisebb tavak, csatornák között sétálhatunk.

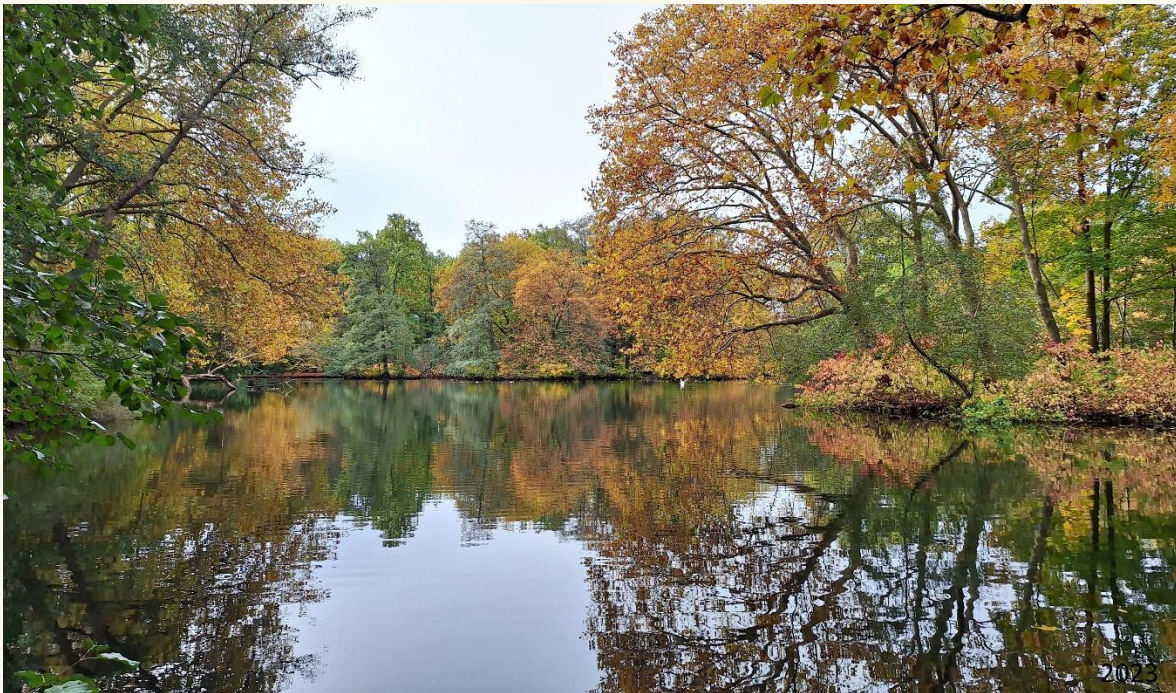
↓ **Albert Speer építész** Hitler grandiózus elképzelése szerinti hatalmas városközpontot tervezett, részben a **Tiergarten keleti részének** teljes átalakításával. Szerencsére az otromba épületszoport nem valósult meg. Hogy a tervezet irdatlan méreteit érzéklni lehessen, néhány, ma is álló épületet bejelöltem a fényképen. Amikor az ember áthalad a Brandenburi kapu alatt, szinte lenyűgözi az építmény nagysága. Ez a kapu egy jelentéktelen törpe lett volna a tervezett **Volkshalle** árnyékában.

← A hitleri Welthauptstadt (Világfőváros) tervei ugyan nem valósultak meg, de a Volkshalle elé, a Tiergartent keresztül felvonulási útra tervezett új Birodalmi Kancellária helye a háború után rövidesen beépült. Még 1945-ben, Zsukov marsall elképzelései szerint a képen látható hatalmas emlékmű épült a Berlin ostrománál elesett szovjet katonák emlékére. Noha a Vörös Hadsereg berlini vesztesége több mint 80 000 katona volt, az emlékműre csak

182 nevet véstek fel. Az építmény helyét Zsukov elég szerencsétlenül választotta meg, mert az később a nyugati városrész brit szektorába esett. Ráadásul amikor a Berli Falat 1961-ben felhúzták, a szovjet emlékmű díszőrsége már csak brit engedéllyel közelíthette meg saját elesettjeik emlékművét. A Sowjetisches Ehrenmal később több felújításon és kisebb kiegészítésen esett át. Olvasmányként javaslom ezt: <https://war-documentary.info/soviet-memorial-in-tiergarten-berlin/>

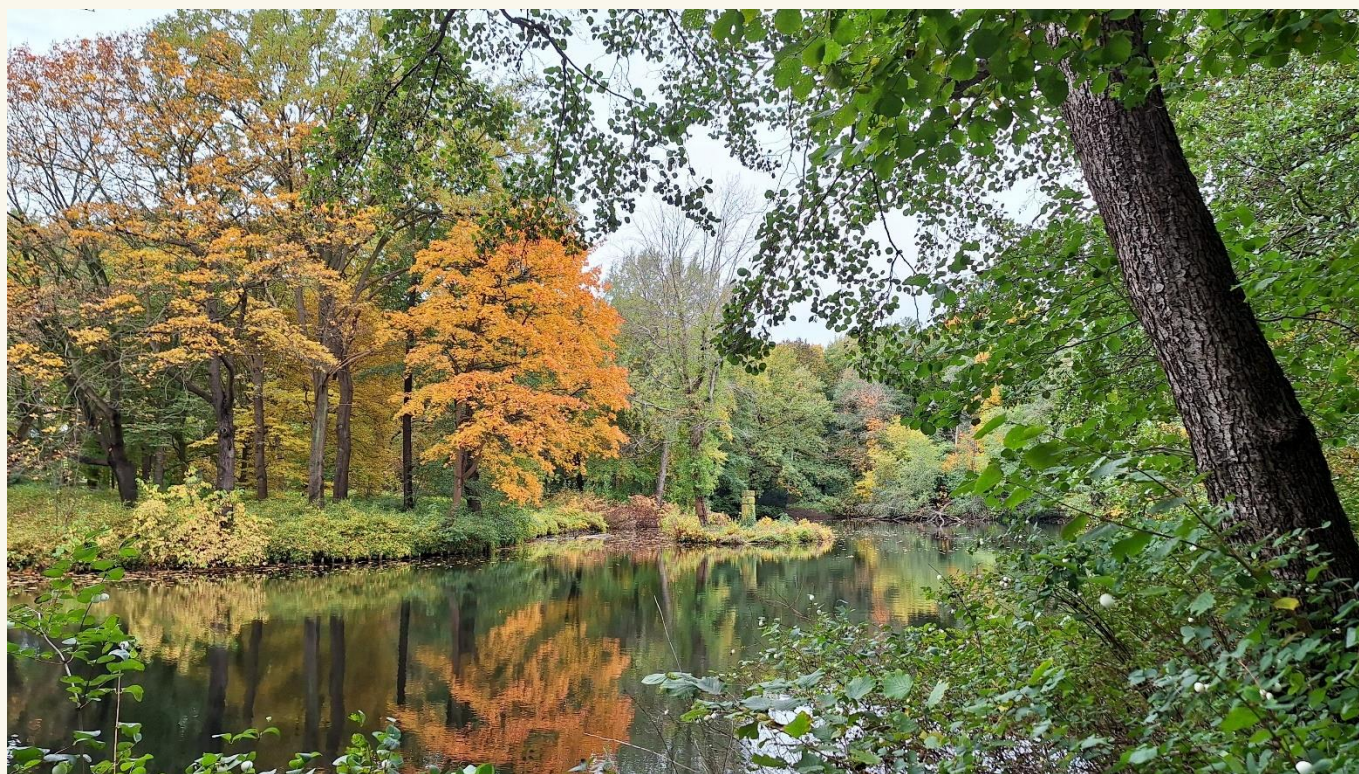
Bizony szép ősszel a Tiergarten! Hattyúk is voltak. A mókusok barátságosan közelítenek, látszik, hogy biztonságban érzik magukat. Ez egészen közel jött, valamit kért reggelire. Sajna nem volt semmink, bankkártyát meg nem eszik.

→ A **Tiergartenben** állították fel **Karl Liebknecht** kommunista politikus, szociáldemokrata képviselő emlékoszlopát. Liebknecht mindvégig ellenezte az első világháborút, mondhatni igazi békepárti volt. Háborúellenes kiállásáért be is börtönözték. Szabadulása után is támogatta a baloldali Spartakista Ligát és annak forradalmi kísérletét 1919 januárjában. Liebknechtet és Rosa Luxemburgot, Németország Kommunista Pártjának alapítóit a jobboldali Freikorps alakulat tagjai 1919. január 15-én elfogták, mindkettőjüket leütötték és fejbeltették. Rosa Luxemburg emlékhelye is a közelben, a Tiergarten déli oldalán van.

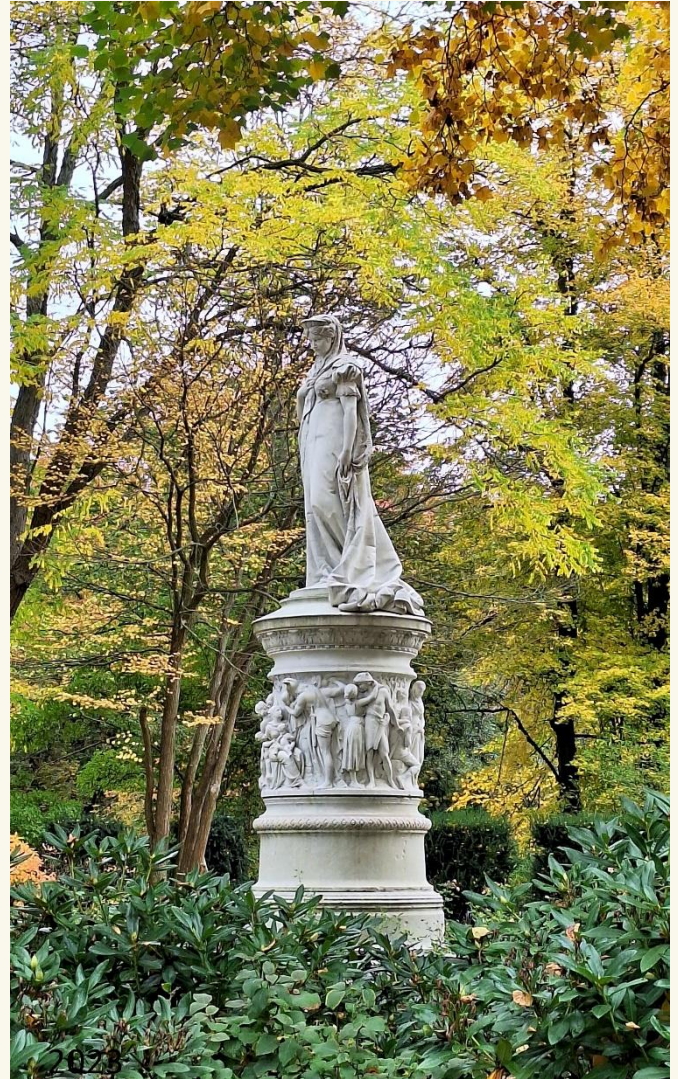
← A parkban a hírességek szobrai mellett több, vadászati témájú szoborcsoport is található. Ezek közül csak ezt a **vadkanvadászat** szobrot mutatom. Alkotója az ifjabb **Karl Begas** (1845-1916) volt.

A **Tiergarten középső részén** az ott kanyargó vizek egyikén egy kicsi mesterséges szigetet alakítottak ki, amelyet 1797 körül **Jean-Jacques Rousseau** emlékének szenteltek. A szigeten egy sírtalapatot állítottak fel, rajta egy kőurnával. Ez a talapat és az urna idővel elveszett, de 1987-ben a képen látható emlékoszloppal pótolták. A kis sziget és a körülötte kialakított angolkert máig a park egyik nyugalmas, meghitt része.

← Az egész **Tiergarten** szinte egy szoborgyűjtemény, ahol a német nemzet nagyjait bemutató alkotások kaptak helyet. Magyar szemmel nézve sok közülük alig ismert, bizony utána kell nézni, ha az ember tudni akarja, miről is nevezetes az ábrázolt személy. Ez itt **Albert Lortzing** (1803-1851) romantikus zeneszerző szobra, Gustav Eberlein műve. **Lortzing** német nyelvű operái, főként vígoperái a maguk korában rendkívül kedveltek voltak.

↗ A **Tiergarten** angol stílusú tájképi parkká a 19. század első felében alakították ki és a század elejétől kezdték az emlékművek elhelyezését. A park délkeleti részén kialakított mesterséges sziget közepén állították fel a berliniek között rendkívül népszerű **Mecklenburgi Lujza királyné** emlékoszlopát. A mindössze 34 évet élt királyné 10 gyermeket szült III. Frigyes Vilmos porosz királynak. Férje szobra Lujza szobrával szemben, de már a kis szigetet körülvevő víz túlsó partján áll. A képen látható márványszobor jóval a királyné halála után, csak 1880-ban készült el. Lujza királyné szobra, lövésnyomokkal ugyan, de túlélte a második világháborút. A 2012-13. évi felújítás után ma is eredeti helyén tekinthető meg.

← **Lujza királyné szigeténél** készült ez az őszi kép.

↑ A **Tiergarten** déli szélén nagy ünnepség keretében 1908-ban avatták fel a korszakos zeneköltő, **Richard Wagner**

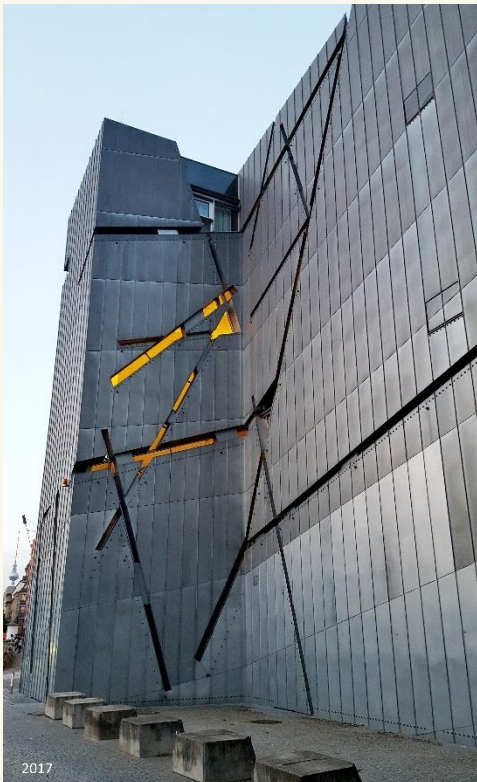
szobrát és emlékművét. Gustav Eberlein a szoborcsoport talapzata körül Wagner operáinak néhány alakját mintázta meg. Jobbra Tannhäuser néz fel alkotójára, kezében nevezetes hárfájával. Balra Brünnhilde tartja Siegfried holttestét. A második világháború idején a Tiergarten kisebb szobrait több esetben elásták a parkban, hogy megóvják a pusztulástól. A Wagner emlékmű túl nagy volt ehhez, így a helyén maradt, de csodával határos módon kisebb sérülésekkel megúsza a világegést. Wagner úr 1987-ben védőtetőt kapott, hogy a felújított szobrokat megvédjék az időjárás viszontagságaitól. ↗ A **Wagner emlékmű** hátsó oldala. Középen lent Alberich, a gonosz törpe őrzi a Rajna mélyéről elrabolt kincseket, amit a folyó sellői hiába igyekeznek visszaszerezni.

← A **Tiergarten** történetéről, nevezetességeiről, szobrairól, alagútjairól, tájépítészetéről, az itteni nagy eseményekről még sokkal többet el lehetne mondani, de már így is túl hosszúra nyúlt ez az ismertető. Befejezésül csak ezt a képet mutatom: a kert északi részén, közel a Spree-hez 1786-ban épített **Schloss Bellevue-t** napjainkban a mindenkori szövetségi elnök használja reprezentációs célokra. Az Állatkertről majd később...

A Jüdisches Museum és a Holocaust-Mahnmal

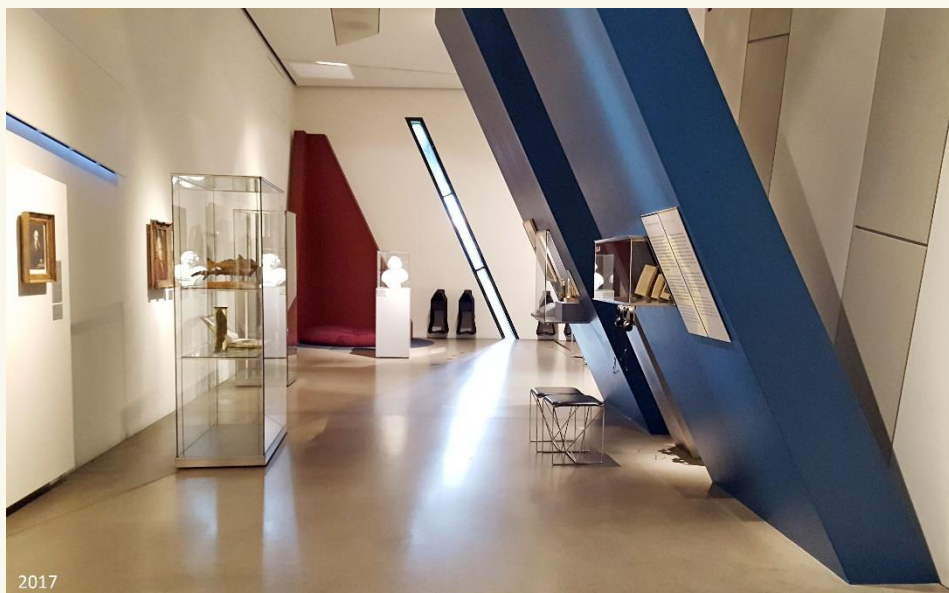
A berlini **Zsidó Múzeum (Lindenstraße 9-14)** modern épülete az 1735-ben épült egykori porosz bírósági épület mellett, azzal összeköttetésben épült fel. A régi épület csak az új múzeum bejárati csarnokaként szolgál, azzal egy föld alatti folyosó köti össze.

← Az új múzeum kiállítása 2001-ben nyílt meg és rövidesen Németország egyik leglátogatottabb múzeuma lett. A **Zsidó Múzeum** 1992-ben megkezdett építését 1999-ben fejezték be. Az üres épületet még a kiállítások berendezése és azok megnyitása előtt meg lehetett tekinteni és több százezen el is zárandokoltak ide.

→ Ez a légifotó jól érzékelteti az épület tervezőjének, **Daniel Libeskindnek** merész elgondolását. Maga az épület egy széttört Dávidcsillagra hasonlít, de belső elrendezése is tele van a zsidóság sorsára utaló jelképekkel. Jobbra lent, az a világos színű ablaktalan torony a Holocaustot elgondolkodtató jelképe, csak a tetején levő nyíláson keresztül kap fényt. Közvetlen mellette 49 kissé ferde, belül üreges betonoszlopot építettek, amelyek közül 48 berlini földdel, a 49. pedig jeruzsálemi földdel lett megtöltve. Az oszlopok felső részére olajfákat ültettek. Ez a Száműzetés Kertje (Garten des Exils), amely a Berlinből elűzött zsidóknak állít emléket.

2017

← A Zsidó Múzeum első állandó kiállítása a „A német zsidó történelem két évezrede” címet viselte és a múzeum megnyitástól 2017 decemberéig volt megtekinthető. Ez és a következő kép ezen a kiállításon készült. Az épületet tervező Daniel Libeskind és a kiállítás-tervező nézeteltérésbe keveredett, ami annyira elfajult, hogy Libeskind megszakította az

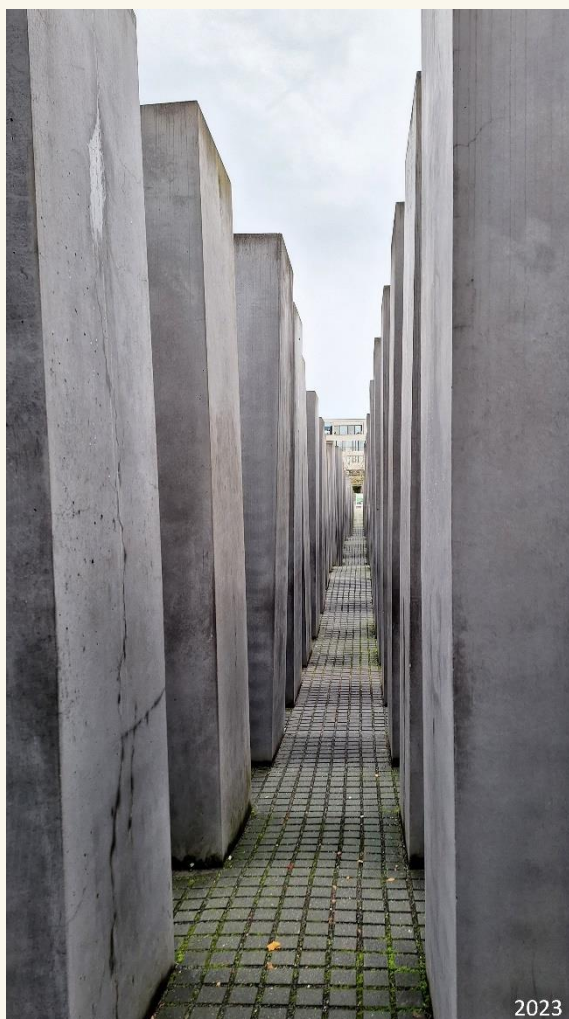

együttműködést a múzeummal. Úgy látszik, hogy a modernkori zsidó témájú kiállítások tematikájáról máshol sem könnyű megegyezni. Az új állandó kiállítás 2020-ban nyílt meg és a németországi zsidóság életét, történetét mutatja be a jelenkorig. Az előző állandó kiállítással szemben ez jóval nagyobb teret szentel a nemzetiszocializmus ideje és a második világháború utáni évtizedek zsidósággal kapcsolatos eseményei bemutatásának.

→ Ezt az érdekes térképet még a Jüdisches Museum első állandó kiállításán fényképeztem. Egy egyszerű zsidó háló kereskedő 1815-ben megtett útjait mutatja be. Szegény embernek bizony alaposan meg kellett dolgoznia a betevőért.

A Zsidó Múzeumban az állandó kiállítások mellett rendszeresen mutatnak be időszaki kiállításokat is.

↑ Ezen a Google felvételen bejelöltem a **berlini Holokauszt-emlékmű helyét**. Az 1939-es várostérkép tanúsága szerint ez a terület beépítetlen volt a második világháború előtt is. Az emlékmű közelében bejelöltem az egykori Führerbunker helyét, amely mellett, a ma álló NDK-s panelházak helyén állt az 1938-39-ben felépített Új Birodalmi Kancellária (Neue Reichskanzlei). Ezt az épületet 1949 és 1953 között bontották le. Az 1943-ban épített Führerbunkert a háború után homokkal és törmelékekkel feltöltötték, majd elárasztotta a talajvíz.

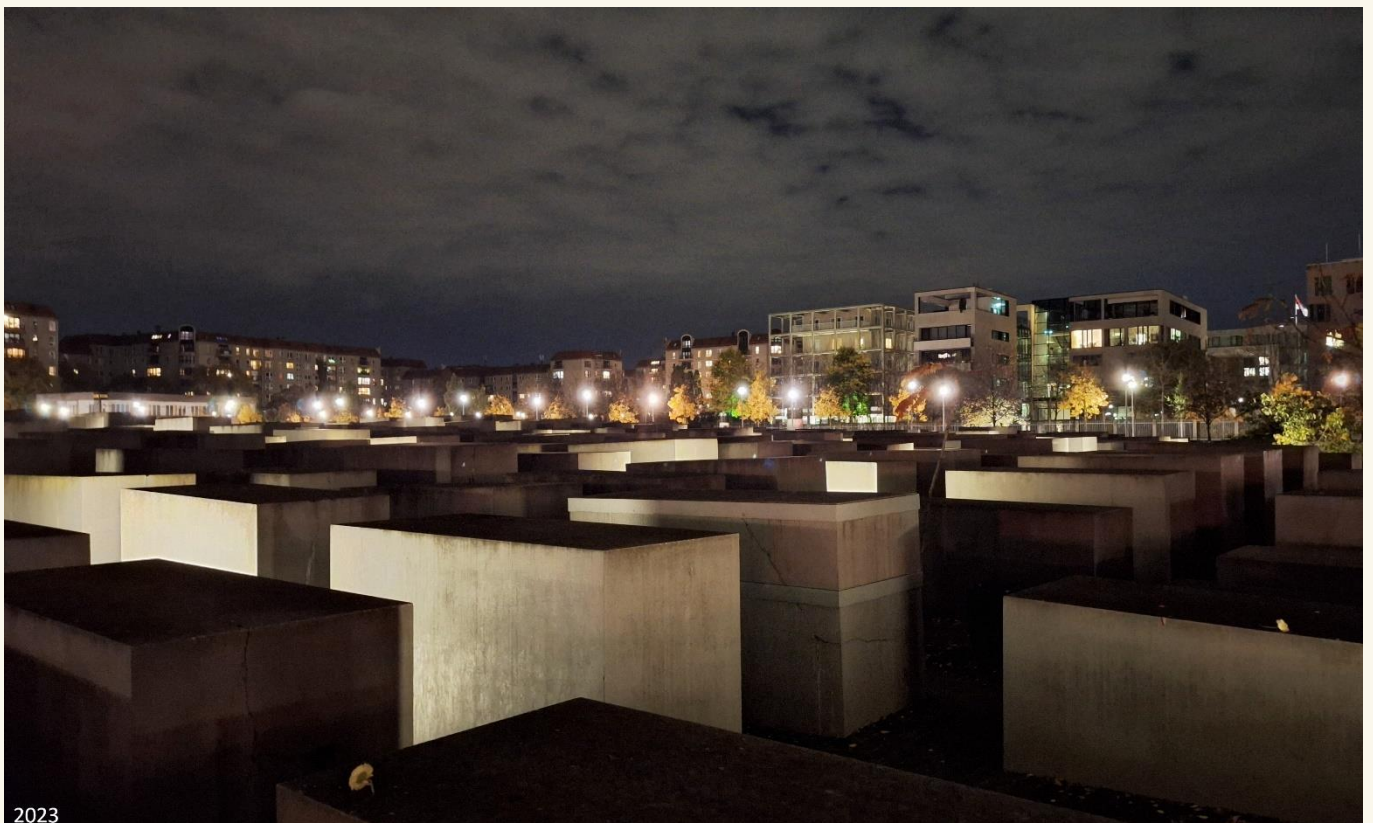
← A nácik és kollaboránsaik által meggyilkolt európai zsidók emlékére épült a 2711 vasbeton hasáb a **Tiergarten** keleti szélén. A betontömbök szabályos sorokban helyezkednek el, de különböző magasságúak, így összességük messziről nézve hullámzó felületet mutat. Az oszlopsorok közötti bolyongás monotóniája szinte kiemeli a látogatót a közelben nyüzsgő nagyvárosból és elgondolkodásra készíti.

→ Polgári kezdeményezés alapján az 1980-as évek végén indult mozgalom vezetett az építési pályázatot elindító 1999-es Bundestag határozathoz. A nagy területre tervezett emlékműre kiírt pályázatot **Peter Eisenman** amerikai építész nyerte meg.

← A **Holokauszt-emlékmű** terület délkeleti sarkában egy terepszint alatti kiállítóteret építettek. Ide is lementünk, fotózni is lehetett volna, de egyszerűen nem vitt rá a lélek, hogy az oktalanul elpusztított emberek képeit, a végzetük felé indulók, gyermekeikért aggódó anyák utolsó leveleit lefényképezzem.

↓ Esti kép a **Denkmal für die ermordeten Juden Europas-ról**. A holokauszttal foglalkozó tengernyi irodalomból jó szívvel ajánlom Karsai László: Holokauszt című könyvét (2001). Bár a könyvet nem könnyű beszerezni, megéri a fáradságot. A munka gondosan adatolt, túlzásoktól mentes és a szerző kiterjedt forráslistával, valamint bőséges jegyzetapparátussal látta el.

Charlottenburg

→ A berlini **Charlottenburg** a Spree folyó szomszédságában épült fel a 17. században. A kastélyhoz csodálatos kert és park tartozik, amelynek fontos része a háttérben látható mesterséges tó, a **Karpfenteich (Pontyos tavacska)**.

↑ A palotát III. Frigyes brandenburgi választófejedelem építtette felesége Sophie Charlotte részére. Itt épült meg a híres borostyán szoba, amelyet 1716-ban Nagy Péter cárnak adományoztak. Ez a második világháborúban eltűnt Carszkoje Szelóból, de rekonstruált másolatát magam is láttam ott 2019-ben. A háborúban nagyrészt elpusztult Charlottenburg újjáépítése az 1950-es években kezdődött meg. Bútorzatát, festményeit még idejében pincékbe és bunkerekbe vitték, így nagy részük túlélte a bombázásokat.

→ Berlin bombázása az angliai csata idején, már 1940-ben megkezdődött, majd folytatódott a háború végéig. Egészen 1951-ig húzódott a döntés, hogy lebontsák-e a több mint 60%-ban elpusztult **Charlottenburgot**, vagy megkezdjék helyreállítását? Végül – **Margarethe Kühn** művészettörténész erőfeszítéseinek is köszönhetően – az újjáépítéséről döntöttek. Charlottenburg a háború utáni Berlin brit szektorában volt, így

gondosabban mérlegeltek, mint a szovjet szektorba került, hasonlóan súlyosan sérült királyi palota, a Berliner Schloss esetében. Azt az NDK-s hatóságok teljesen elbontatták 1950-ben és helyére az NDK parlament épületét építették fel 1976-ra. Aztán ezt is lebontották 2008-ban, majd visszaépítették a Berliner Schloss-t, de belül már modern funkciókkal kialakítva.

→ **I. Frigyes** 1701-ben lett Poroszország királya, addig III. Frigyes néven Brandenburg választófejedelem volt. Szobra **Charlottenburg** kertjében áll, amelynek építésekor 42 éves volt. Charlottenburgot a Berlin közepén álló királyi palotával később (egy 1769-es térképen már feltüntetett) közvetlen út kötötte össze a Tiergartenen keresztül. Addig a legjobb összeköttetés a két palota között a Spree víziútja volt.

← **A Spree Charlottenburg mellett.** Berlinben kiváló kerékpárút hálózat van, bringát pedig sokfelé lehet kölcsönözni.

→ **Charlottenburg kertjét** I. Frigyes király második felesége, Sophie Charlotte von Braunschweig-Hannover tervezte és építette meg. Tervezője a híres francia kertépítő André Le Nôtre (a Versailles-i kertek építője) tanítványa, **Siméon Godeau** volt. A legkorábbi kertes rész a palotától északra, francia stílusban épült meg. Később, 1787-ben ezt a kertes részt is átépítették angolkertté, majd a második világháború után az eredeti francia stílusban állították helyre.

Charlottenburg a franciakertről.

A **Karpfenteich** lépcsősorán négy puttó személyesíti meg a négy évszakot. Ez itt talán a Tavasz.

A **Karpfenteich** északi részén egy gyaloghíd vezet át, onnan készült ez a kép.

A palotakertet a későbbi századokban az angol tájkertek mintájára fejlesztették tovább, pavilonok épültek, szobrokat helyeztek el a sétányok mentén, majd 1810-ben **III. Frigyes Vilmos** elkezdte **ennek a mauzóleumnak** az építését fiatalon elhunyt, köztiszteltben álló felesége, Lujza királyné emlékére. Utóbb az épületet kibővítették és ide temették a későbbi porosz és német uralkodóházak egyes tagjait is. A kripta nem látogatható.

A Karpfenteich körül
hosszan sétáltunk, alig
tudtunk betelni a látvánnyal
és az ősz színeivel

← A **Karpfenteich** északi sétányán állították fel **Castor és Pollux (vagy Kasztór és Polüdeukész)** szobrát. Az ikertestvéreket **Dioszkurosok** néven is emlegették a görög mitológiában. Az elválaszthatatlan spártai ikrek a testvéri szeretet jelképei lettek, csillagképük - az Ikrek - az égboltra is felkerült. Az eredeti klasszikus mű legkorábbi fennmaradt, márványba faragott másolata a Kr.u. első században készült, jelenleg a madridi Prado-ban látható. Később újra és újra lemásolták, amelyek közül ezt a bronz szoborcsoportot 1833-ban alkotta **Christoph Heinrich Fischer** Charlottenburg kertje számára. A művet 1998-ban restaurálták.

→ A **Belvedere pavilon** 1788-ban épült **II. Frigyes Vilmos király** részére a Charlottenburg kertjeinek északi részén, a **Spree kanyarulatában**. Építész az

a **Carl Gotthard Langhans** volt, aki a Brandenburgi kaput is tervezte. Az épület a második világháborúban jelentősen megsérült, helyreállítása után 1972-ben nyitották meg ismét. Az eredetileg teaházként és kilátónak használt kis kerti palotában jelenleg az 1763-ban alapított Berlini Királyi Porcelánmanufaktúra értékes munkáit mutatják be, állítólag. Már másodszor voltunk itt, de most is zárva találtuk.

← Poroszország legjelentősebb uralkodójának, **II. (Nagy) Frigyesnek** (1712-1786) a szobra áll a **Charlottenburg** előtti kertben. Az eredeti márványszobrot J. G. Schadow alkotta 1793-ban. Ezt Stettinben (ma Szczecin, Lengyelország), az Anklamer kapu előtt állították fel. A charlottenburgi bronzba öntött másolat 1977-ben készült. **Nagy Frigyes** uralkodása alatt vált a gyenge és szegény Poroszország jól szervezett, jelentős katonai erővel rendelkező európai középhatalommá. Frigyes fontos fejlesztéseket hajtott végre a hadkiegészítés, a katona bürokrácia, a kiképzés, a fegyverzet és a harcászati területén. Sokat tudna erről mesélni **Mária Terézia**, a Habsburg Birodalom ugyanis jelentős kárvallottja lett Poroszország erősödésének. Frigyes pragmatizmusa és katonai szigorúsága mellett rokonszenvezett a felvilágosodással, sokáig jó viszonyt ápolt **Voltaire**-rel, iparágakat fejlesztett és jelentősen javított a jobbágyok helyzetén. Szerette a művészeteket, maga is írt verseket és zenélt is. Bár elvette az apja által kijelölt hercegnőt, utódot nem hagyott hátra. Levelezéséből kiténik homoszexuális hajlama.

Potsdamer Platz - Checkpoint Charlie - Berlin fal

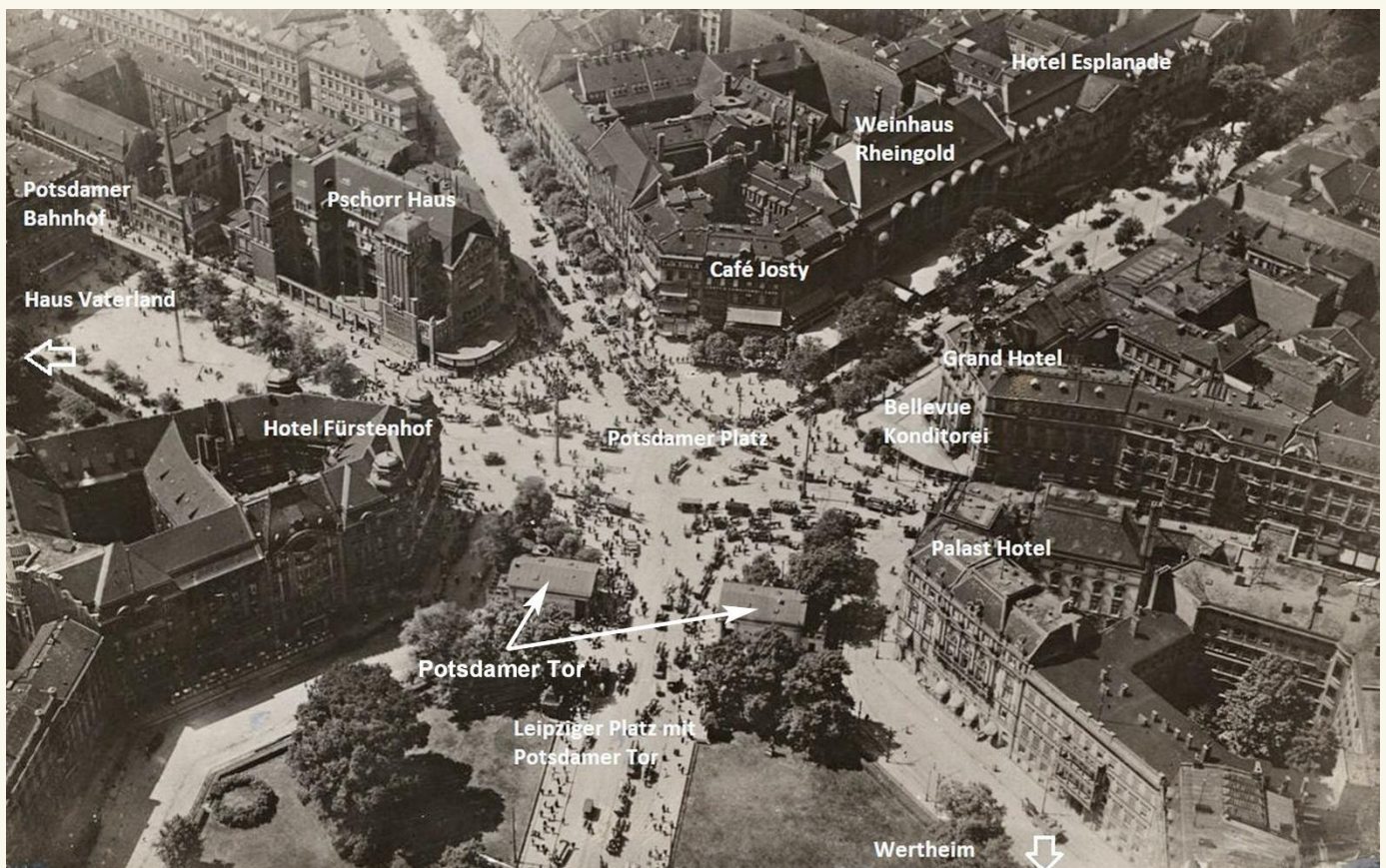

→ Egy kis forralt bor a hűvös októberi éjszakában a **Potsdamer Platzon**.

← **Potsdamer Platz**, gumitütajos csúszda 2023 őszén. A háttérben magasodó modern iroda-ház helyén a **Haus Vaterland** épülete állt a háború előtt. A korábbi irodaház átalakításával 1928-ban ebben nyitották

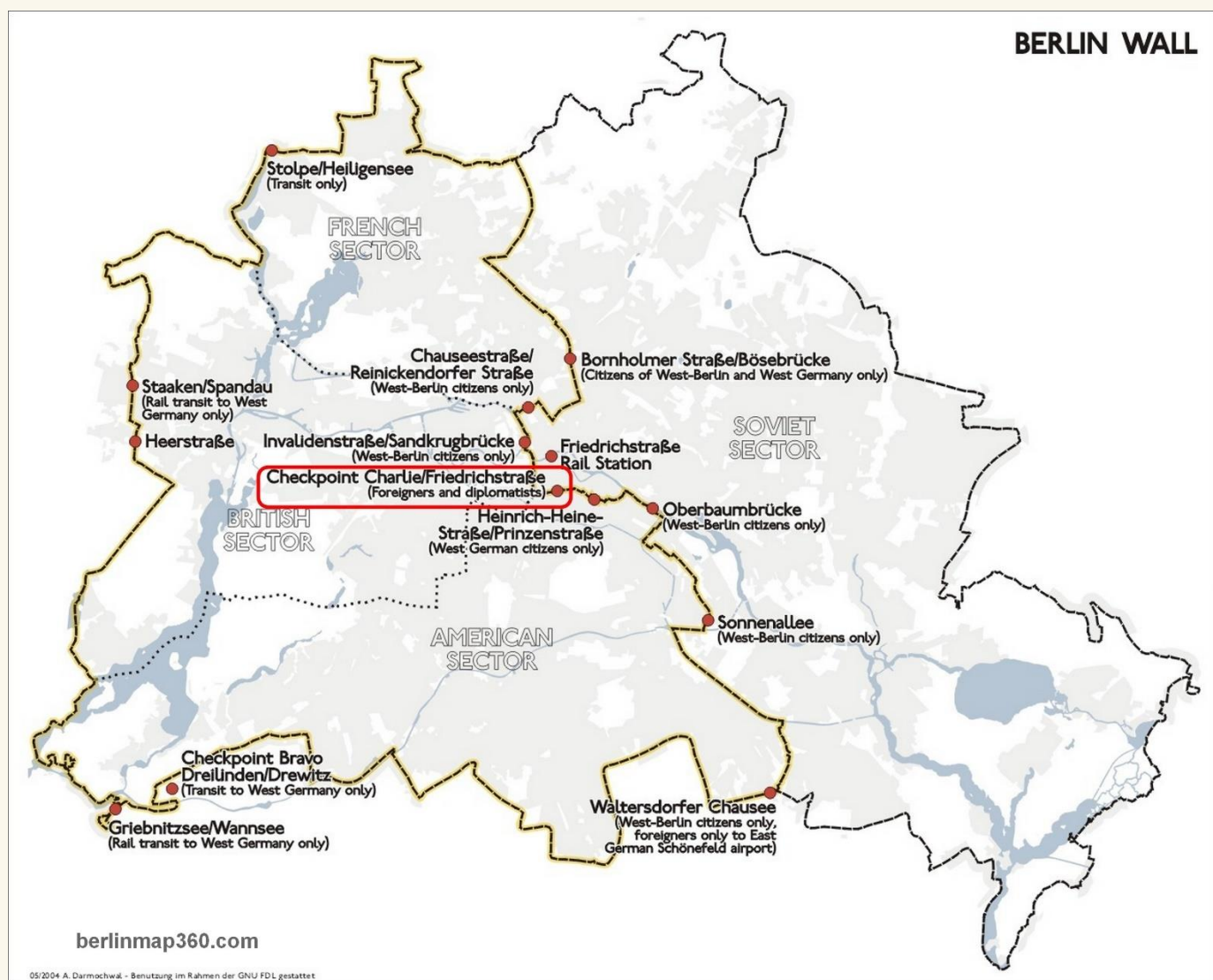
meg Európa egyik első, talán legelső belvárosi szórakoztató centrumát sok-sok étteremmel, vendéglátóhellyel, mozival és egy óriási kávéházzal. Tisztára egy pláza lehetett. 1943-ban lebombázták, majd 1976-ban végleg lebontották.

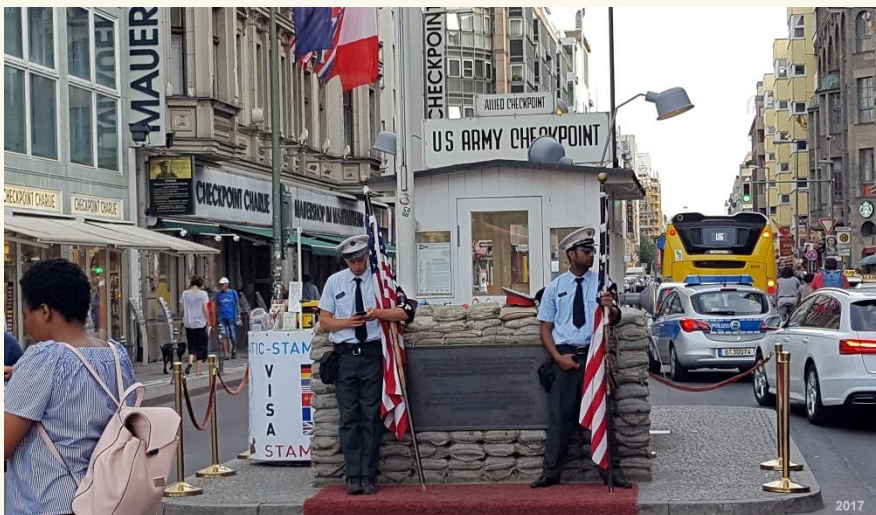
Így nézett ki a **Potsdamer Platz 1919-ben**. A második világháború kezdetére a tér egy kissé megváltozott. Épületeinek többsége még állt, talán a legfontosabb új épület a kép jobb szélén látható Grand Hotel helyére Erich Mendelsohn tervei alapján 1932-re megépített **Columbushaus** modern bevásárló központja volt. Ez nagyjából túlélte a háborút, végzeté az 1953-as kelet-berlini felkelés során kitört tűzvész lett. Romjait 1957-ben bontották le.

← A második világháború bombázásai, harcai miatt az addig nyüzsgő **Potsdamer Platz** romhal-mazzá vált. Ráadásul itt találkozott a háború utáni brit és a szovjet zóna, következésképpen az 1961-ben felépült berlini fal és védősávja is itt húzódott, minegy kettévágvá a teret, ami 1989-ig lehetetlenné tette a terület fejlesztését. Mostanában viszont új, modern üveg-paloták veszik körül Berlin egyik fontos városközpontját. ↗ Potsdamer Platz-on 1998 és 2000 között épült a Bahntower a Deutsche Bahn részére, ezért virít a felső szintjén a „DB”.

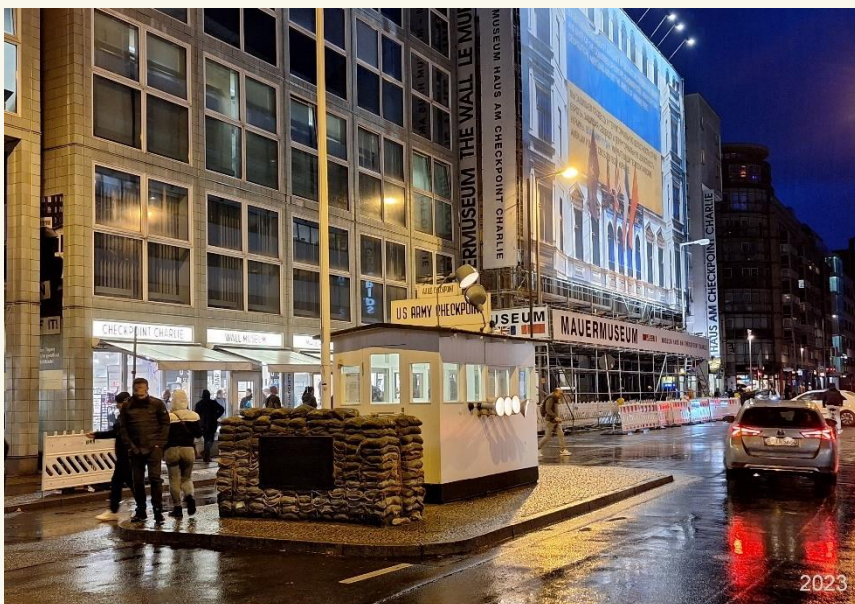

Az egyesítés előtti Nyugat-Berlint körülvevő NDK-s fal nyomvonala, valamint a legtöbb átkelőhely pozíciója.

← A **Checkpoint Charlie** ellenőrző állomást 1945-ben nyitották meg az amerikaiak. Eredeti neve Checkpoint „C” volt, amit aztán Charlie-nak neveztek át a katonák. 1961 augusztusában a berlini fal megépítése után az átkelő szerepköre kibővült, ugyanis hosszú ideig ez volt az egyetlen átkelőhely a szovjet és a nyugati szektorok között, ahol diplomaták áthaladhattak. Ugyancsak nevezetes volt a **Checkpoint Charlie** kiemelt szerepe a kelet-nyugati foglyucserék lebonyolításában.

→ Az átkelőhely közelében több sikeres és például Peter Flechter esetében tragikusan sikertelen átszökési próbálkozás történt az NDK-ból nyugat felé. Fordított irányú illegális átlépési kísérletről nem szól a fáma.

↑ A **Friedrichstraße**-n ma is áll az ellenőrző pont bódéja. Persze ez már nem az eredeti építmény. A **Checkpoint Charlie**-nál tartották az egyesített Berlinből kivonuló nyugati csapatok búcsúünnepségét 1990. október 2-án. Tíz évvel később, 2000 augusztusában a korábbi, leharcolt őrbódé helyén új, az eredetivel egyező házikót állítottak fel és annak környezetét is restaurálták. Azóta a **Checkpoint Charlie** turista nevezetesség, amit éjjelnappal tömegesen keresnek fel a turisták, Az ellenőrző pont közelében több szuvenir üzlet is nyitva van késő estig. Mi jó későn érkeztünk oda, de még utánunk is jöttek csoportok.

→ A **Checkpoint Charlie** nevezetes figyelmeztető táblája ma is áll, ennek a festését is frissítették.

← A **berlini fal** - hivatalos NDK-s nevén **Antifaschistischer Schutzwall** (**Fasisztaellenes Védőfal**) - építését a szovjet vezetés hozzájárulásával 1961. augusztus 12-én kezdték el rohamtempóban. Az NDK vezetés szempontjából nagyon sürgető volt a fal építése, mert az átszökés ekkorra annyira elviselhetetlen mértékű volt, hogy már az NDK iparának működőképességét veszélyeztette. A teljes lezárás előtti időszakban naponta 1500-1900, főként fiatalember szökött át Nyugat-Berlinbe. Ez a megőrzött falszakasz a

Niederkirchnersraße egyik oldalán van. Jobbra a háttérben a **Martin-Gropius-Bau** 1877-1881-ben emelt épülete áll. Építője Martin Gropius, a neves Bauhaus alapító Walter Gropius nagybátyja volt. Az eredetileg is kiállítócsarnoknak szánt épületben az egyesítés utáni helyreállítást követően nagyszerű modern művészeti kiállításokat tartanak.

→ A mai nevén **Niederkirchnersraße** (1933-ban **Prinz-Albrecht-Straße 8**) és a **Wilhelmsraße** sarkánál levő nagy telken, a meghagyott berlini falszakasz feletti oldalán állt a rettegett **Gestapo, a Geheime Staatspolizei központi épülete**. Az épületet a háborúban lebombázták, maradványait is elbontották a harcok után. A berlini fal belső oldalán azonban a **Gestapo** épületének pincefalai részben megmaradtak. A sok szenvedést

látott falmaradványokat üvegtetővel lefedték és a falakon a 20. századi német önkényuralmi rendszerek fotóinak és iratkópiáinak kiállítása tekinthető meg ingyenesen. A falon túl a háttérben a **Wilhelmstraßen** 2017-ben éppen az 1936-ban befejezett, Hermann Göring féle **Birodalmi Légügyi Minisztérium** hatalmas épületét renoválták. A feljavított épületben azóta a **Szövetségi Pénzügyminisztérium** dolgozik.

↓ A **Gestapo** telkén ma a 2010-ben megnyitott modern épületben a **Terror Topográfija (Topographie des Terrors)**

múzeumegyüttes fedett épületében előadótermek, könyvtár, dokumentumtár, emléktárgyak gyűjteménye tekinthető meg. Erre érdemes időt szánni, mondhatom megrázó élmény.

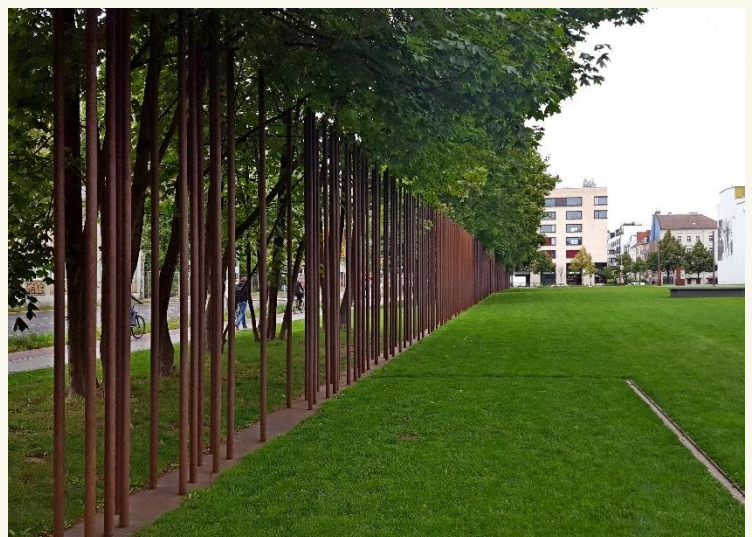
← Nem volt szándékom a berlini fal minden megmaradt szakaszát bejárni, de azért ellátogattam a fal egy másik érdekes szakaszához a **Bernauer Straße** környékére. Ennek az utcának a Gartenstraße és a Brunnenstraße közötti szakaszán egy sétányt építettek ki, amely mentén a berlini fal történetévek kapcsolatos szabadtéri kiállítást lehet megtekinteni. Külön tablón

mutatják meg a szökés közben életüket vesztett áldozatok képeit.

↑ Egyes házak falain archív fotók sorozatát állították ki. Máshol kőlapokkal rakták ki a föld alatt keservesen megásott menekülőfolyosók nyomvonalát. Talán száznál is több menekülő alagutat ástak keletről nyugatra 1961 és 1985 között, mert az egyes alagutakat csak rövid ideig lehetett használni a lebukás veszélye miatt. Itt a **Bernauer Straße** közelében magam is jártam az egyik bérház pincéjéből induló alagútban, ahová egy **Berlin Underground Tour** csapatával jutottam el.

→ A **Bernauer Straße** más részén acél installációk idézik fel a fal és védősávja helyzetét.

Bröhan Múzeum

→ A Charlottenburg palota főbejáratával szemben, a **Schloßstraße** nyugati oldalán, a sarok utáni épületben működik a **Bröhan Múzeum**. Ezt és a sarki épületet is a porosz királyi gárda részére építették. A sarki épületben neves avantgard művészek alkotásait lehet megtekinteni, mi mégis inkább a második házban levő **Bröhan Múzeum** anyagára voltunk kíváncsiak.

Karl Heinz Bröhan (1921-2000) fogászati termékek nagykereskedőjeként működött Németországban. Szaporodó vagyona jelentős részét műgyűjteménye gyarapítására fordította, fő gyűjtési területe alapvetően az európai szecesszió és az art deco alkotásai köré csoportosult, de jelentős gyűjteménye volt a **Királyi Porcelánmanufaktúra** termékeiből is, amelyek ma a **Charlottenburghoz** tartozó **Belvedere palotában** vannak kiállítva.

Karl H. Bröhan először saját Nyugat-berlini villájában nyitotta meg gyűjteményét a közönség előtt 1973-ban, majd 1981-ben az egész kollektiót Berlinnek (akkor értelemszerűen Nyugat-Berlinnek) adományozta. A **Charlottenburghoz** tartozó egykori laktanyaépületben (Schloßstraße 1/a) 1983-ban nyitották meg a Bröhan gyűjtemény kiállítását, amely 1994-ben állami múzeummá vált. A múzeumot 2000-ben bekövetkezett haláláig maga Bröhan vezette. Kedves üvegtárgyai közül többet a három emeletes épület földszintjén állítottak ki. Ezek a csodás üvegek a Csehországi Klostermühle üvegyárban készültek, Johann Lötzwitwe alkotásai az 1900-as évek elejéről. A Bröhan Múzeum az alapító adományozó haláláig állandó kiállításként működött, ahol a hatalmas gyűjteménye darbjait mutatták be az egész épületben. Karl Heinz Bröhan halála után lassan eltávolodtak az állandó kiállítás koncepciójától és emellett az eredeti gyűjtemény koncepciójához kapcsolható több időszakos kiállítást is rendeznek minden évben. ← Mi is ilyen időszakos kiállításokat tekintettünk meg, elsőként a 20. század első harmadában készült kerámia tárgyakat.

A múzeumban alapvetően iparművészeti tárgyak vannak kiállítva, de néhány alkalmazott grafikai alkotás is ki van függesztve, mint például ez az art deco stílusú plakát, amely a **Német Reklámszövetség** kölni kiállítását hirdeti.

2023 őszén a **Bröhan Múzeum** fő kiállítása Csehország és Csehszlovákia első évtizedeinek modern művészete volt.

Pavel Janák kerámiai 1914-ben készültek.

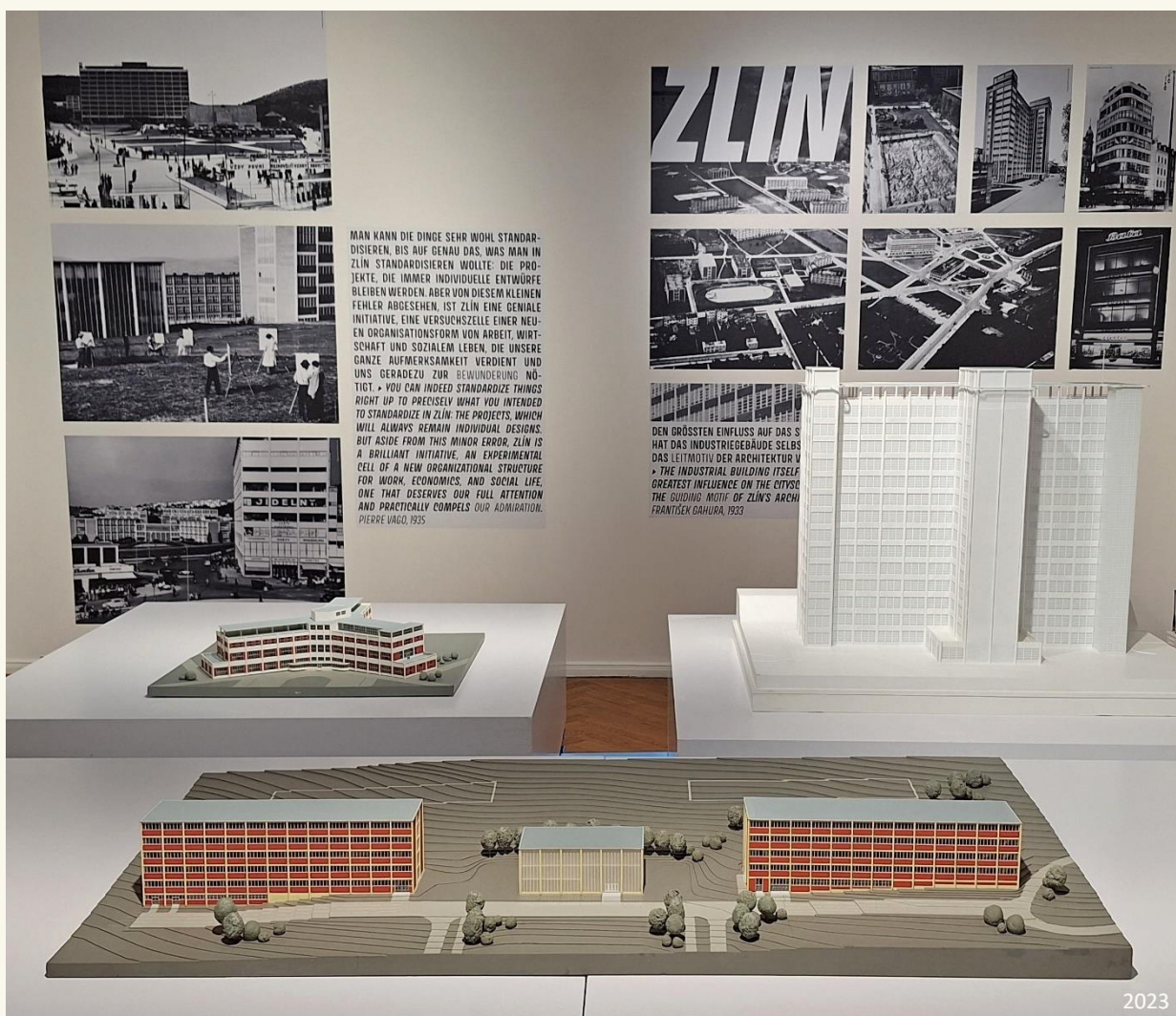
Josef Gočár íróasztala és széke, 1913.

→ Kéziszövésű szőnyeg, Josef Místeký munkája (1931).

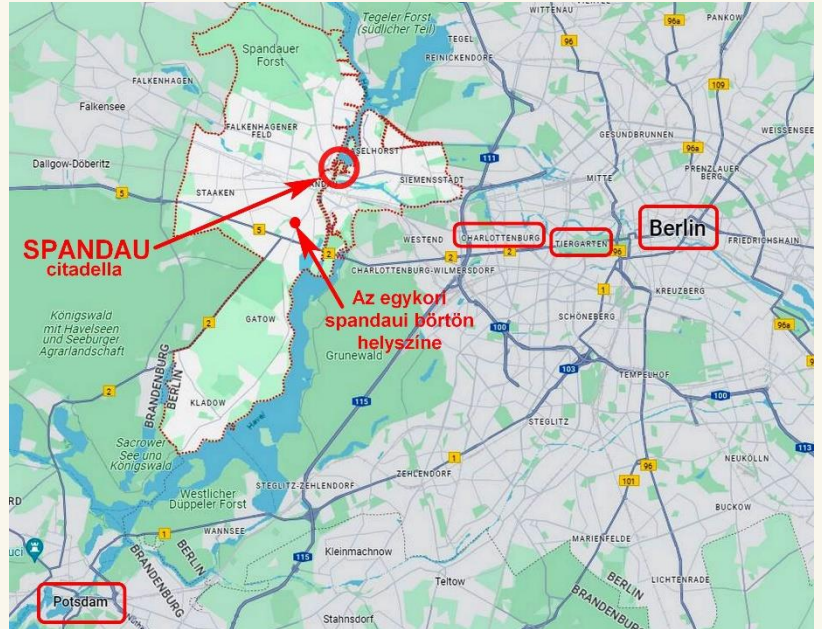
← Ez a kép nem Picasso, de még csak nem is Dalí. A három gráciát Emil Filla cseh művész festette 1937-ben.

Végül egy érdekes építészeti tervről. **František Lýdie Gahura** építész terveinek makettja a morvaországi Zlín szülötte, a neves cipőgyáros, **Tomáš Baťa** (1876-1932) emlékművéhez és a róla elnevezett kutatóintézetéhez 1933-38 között készült. A katonai rendelésekből meggazdagodott Baťa a Henry Ford autógyáros által bevezetett sorozatgyártási technológiát igyekezett meghonosítani gyárában. **Gahura** építész közreműködésével ehhez a munkamódszerhez alkalmazkodva építette fel betonvázás, téglakitöltésű üzemépületeit **Zlínben**, de hasonló modern stílusban építtetett munkásainak lakóházakat és közösségi épületeket is 1925 után.

Spandau citadella

Berlin központjától nyugatra fekszik **Spandau**. Az egykor önálló város ma Berlinhez tartozik. A városrész egyik nevezetessége a Havel és a Spree összefolyásánál épült citadella. Sokan tévesen tartják ezt a várat a nürnbergi perben elítélt 7 náci vezető börtönének. Az 1876-ban épült spandauai börtön valójában a citadellától 3 km-re délnyugatra állt. Az utolsó ott őrzött fogoly, Rudolf Hess halála után a börtönt lebontották, helyén ma egy áruház van. Engem inkább a vár érdekelt, ezért karikáztam ide a belvárosból.

← **Spandau** 16. századi olaszbástyás várának kapujához egy töltés vezet, többi részét víz veszi körül. A ma látható erőd építése 1594-ben fejeződött be, olasz építésszek dolgoztak rajta. A spandauai citadella nagy része látogatható, de nem minden bástyára lehet felmenni. Külön belépő fizetésével lehet és érdemes megtekinteni a várostörténeti múzeumot, a fegyvertárat és az egykori magazin épület kiállításait is.

Die Zitadelle in Spandau

Ez a helyi rajz jól segíti az egyes várrészek beazonosíthatóságát.

↑ A mai erőd helyén egy szláv földvár állt, majd a szlávok elűzése után a brandenburgiak építettek itt egy újabb várat a 12. században. Ennek központi része a 31 m magas **Julius-torony** volt. Ha az ember felmászik a tetejére, jutalma a nagyszerű panoráma és az erőd jól áttekinthető látványa lesz. Ebben a toronyban őrizték a franciáktól az 1870-71-es háborúban beszedett hadisarcot.

→ A **Julius-toronyba** ez a csigalépcső vezet fel.

← A délkeleti **Királyné-bástya**. Az erődöt egy védelmi sánctöltés vette körül, aminek nagy része ma is megvan. Emiatt a falak körüli vizek alig mozognak, így aztán majdnem az egészet vízínövények lepik el, de talán éppen ezért szép.

→ A délnyugati **Király-bástyánál** jól látható a védelem tűzrendszere. A bástyán alsó sorban kézfegyverek lőrései nyílnak, ugyanazon a szinten a hátrahúzott bástyafül mögötti részen és jobbra a hosszú falon (kurtina) ágyúlőrés sorakoznak. A felső sorban újabb lőrésor és a bástyafültől védett ágyúterasz következik, majd a bástya tetején, a mellvéd mögött lövészpad is készült ágyúk és kézfegyverek részére. A nyílt víz felé néző két északi bástyára ezen kívül még egy-egy ágyúdombot is építettek a jobb kilövési lehetőség biztosításához.

← A vármúzeumban van kiállítva ez a két hatalmas kihegyezett cölöp. Ilyenek sokaságát verték le a vizenyős talajba, majd az ezekre fektetett gerendaváz adta meg a falak alapozását.

↑ A **Királyné-bástya a Julius-toronyból**. Ennek a bástyának a területén volt a polgári védelem harci gázok elleni védelemhez épült laboratóriuma, amelyet mára már lebontottak. Jól láthatóak a mellvéden elhelyezett lövegeket elválasztó, a belövések hatását csökkentő, a bástya homlokfalára merőlegesen készült földtöltések.

→ Az erőd fegyverkiállítása nem az egykori **„Új-fegyvertárban” (Zeughaus) van**, ott a várostörténeti múzeum kapott helyet, hanem a mellette levő épületben tekinthető meg. Ott helyezték el ezt a szép portörő malom modellt. Ilyen és hasonló fából-bronzból-bőrből készült gépezetekkel őrlték a fekete lőport századokon át.

↓ Szemben hátul a **Brandenburg-bástya**, balra az egykori kaszárnya, jobbra a raktár (magazin) épülete. A Brandenburg-bástyán is volt egy ágyúdomb, ezt azonban elbontották.

← **Spandauban** ugyanebben az épületben tüzérségi eszközöket is kiállítottak, ami jó áttekintést ad és számos érdekességet mutat be a fegyvernem történetéből.

↗ Az északnyugati **Trónörökös-bástya** ágyú rámpája. A bástyára épített ágyútoronyhoz ilyen rámpán húzták fel a lövegeket, amelyeket békeidőben nem a falakon, hanem fegyvertárban tároltak. A bástya tetején ma látható tüzérségi építmény a 18. század elején épült, az eredeti ágyúdombot egy robbanás korábban elpusztította. ↖ Az **erőd északi oldalán** egy kis

csónakkikötőt építettek, ahová a várfalon áthaladó alagúton lehetett behajózni. Ezt az apró kikötőt 1996-ban állították helyre.

↓ A **spandau múzeum** egyik érdekes kiállítási tárgya **Gusztáv Adolf svéd király temetési menetének makettja**. A főként német területen folyó harmincéves háború (1618-1648) jelentős, a hadművészetet megújító hadvezére volt

Gusztáv Adolf, aki Spandau várát is elfoglalta. A svéd király a Lützen melletti csatában kapott halálos sebet 1632-ben. Holttestét előbb ide, Spandauba hozták, majd innen vitték tovább Svédországba.

← A **Trónörökös-bástya** a Julius-toronyból. Az erőd életének egyik érdekes eseménye a hétéves háború (1756-1763) idején történt, amikor Hadik András, Mária Terézia tábornoka megsarcolta Berlint és a sikeres portya idejére ide menekült a porosz királyi udvar. A napóleoni háborúk után Spandau köré erődrendszert építettek ki 1813 és 1886 között, amelynek egyik eleme a

felújított spandau erőd lett. Az erődrendszert később lebontották, mára Spandau várán kívül csak az innen 5,5 km-re délnyugatra fekvő Fort Hahneberg tüzérerőd maradt meg. A második világháborút Spandau megúsza, a német népfelkelő parancsnoknak volt annyi esze, hogy az erődöt ellenállás nélkül átadja a szovjet csapatoknak 1945 áprilisában.

Alexanderplatz, Berliner Fernsehturm

→ Gondoltuk, megnézzük Berlint a magasból is. Erre a legalkalmasabbnak az egykori NDK büszkesége, a berlini tévétorony, a **Berliner Fernsehturm** tűnt.

Berlin városon belüli vasúti közlekedését már az 1920-as években kezdték villamosítani. Az S-Bahn motorkocsijai a távolsági vasúti közlekedéstől elkülönített pályán mozognak. A városi tömegközlekedés bérletével mi is sokszor használtuk ezt a lehetőséget. A Hauptbahnhofról indulva a **Friedrichstraße** az első állomás. Ez az állomás eredetileg 1882-ben épült, majd a második világháborúig többször átépítették. Az állomás a háború alatt súlyosan megsérült, a leállt közlekedés csak 1947-ben állt helyre teljesen. A hidegháború alatt itt volt a legjelentősebb határátkelő Nyugat- és Kelet-Berlin között.

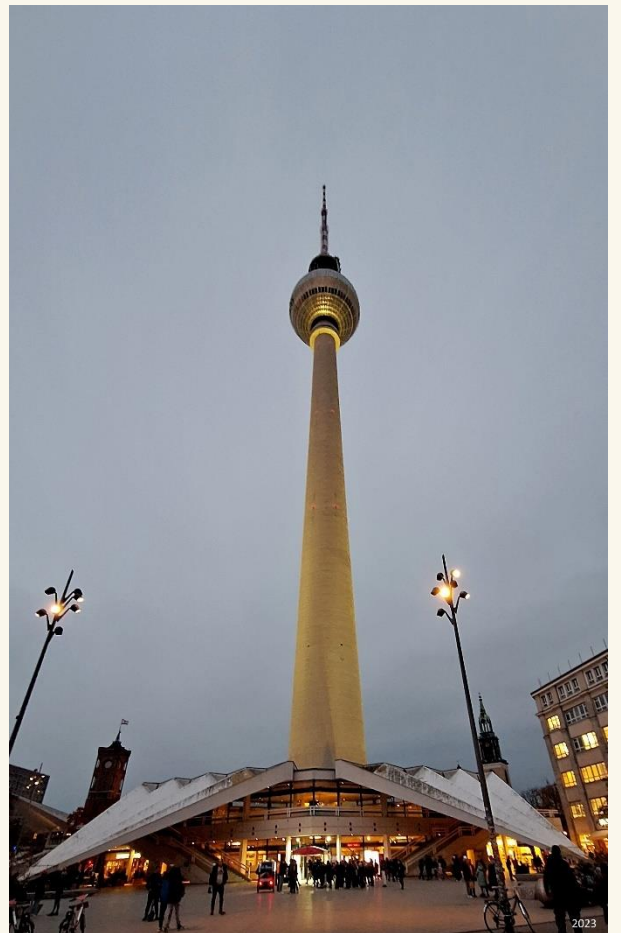

← A **Friedrichstraße** állomásról kelet felé kitekintve már feltűnik a **Berlini tévétorony**.

↓ A következő nagyobb állomás már az **Alexanderplatz**. Az itteni állomásépületet is 1882-ben nyitották meg. A háborús károk helyreállítását 1951-re fejezték be.

↑ Az **Alexanderplatz** üzleteiben nem volt érdemes ilyen hosszú időt eltölteni, ezért a kissé retro hangulatú **MIO Restaurant** Berlinben húztuk ki a várakozási időt, a Fernsehturm lábánál.

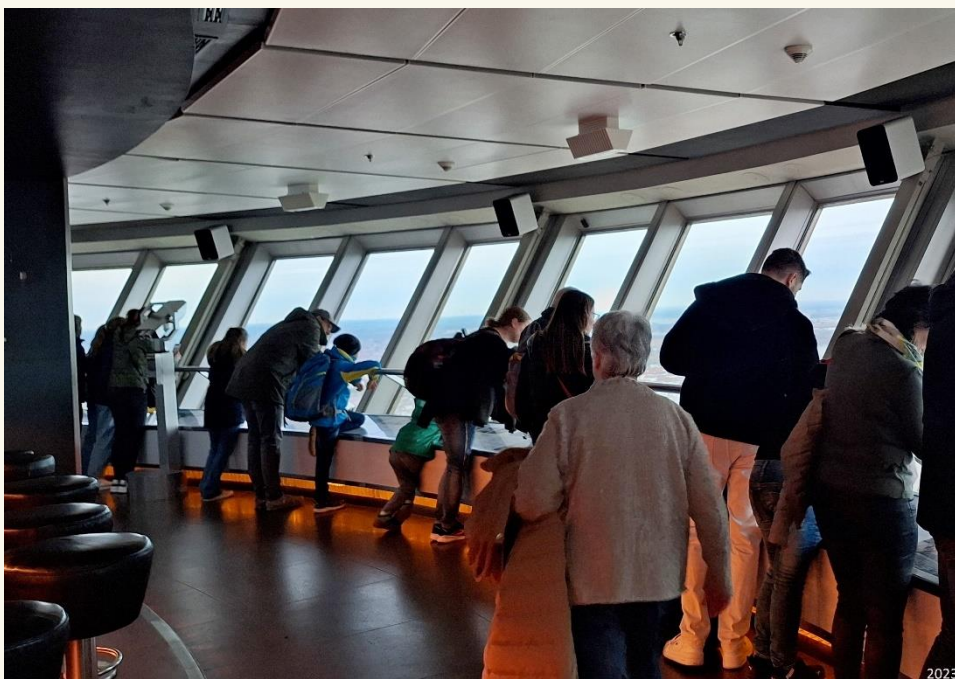
↗ A vasútállomás nyugati oldalán kilépve le sem tudtuk venni a szemünket az elképesztően karcsú, égbe nyúló toronyról. A kb. 25 eurós belépődíj még nem jogosít azonnali belépésre, a toronyba csak 2-4 órai várakozás után mehettünk be.

← A torony építését 1964-ben határozta el **Walter Ulbricht**, az NDK állampártjának, a Német Szocialista Egységpártnak akkori első titkára. A presztizsberuházást óriási erőfeszítéssel 1969-re sikerült befejezni.

→ **Mára az egykori NDK-s tévétorony Berlin** egyik legnépszerűbb látványossága lett,

több mint egymillió látogatója van minden évben. A 368 m magas torony csúcsa alatti gömb két szintjére lehet jegyet váltani. A kilátószint 203 méter magasságban van, ahová gyorslift repíti fel a látogatót, de akinek több ideje van, a fölötte levő étterem szintre (207 m) is vehet belépőt dupla áron. Különösen az ablak melletti asztalok árai borsosak. Viszont az éttermi szint lassan körbe fordul, így nem kell sétálgatni, ha mindent látni akarunk.

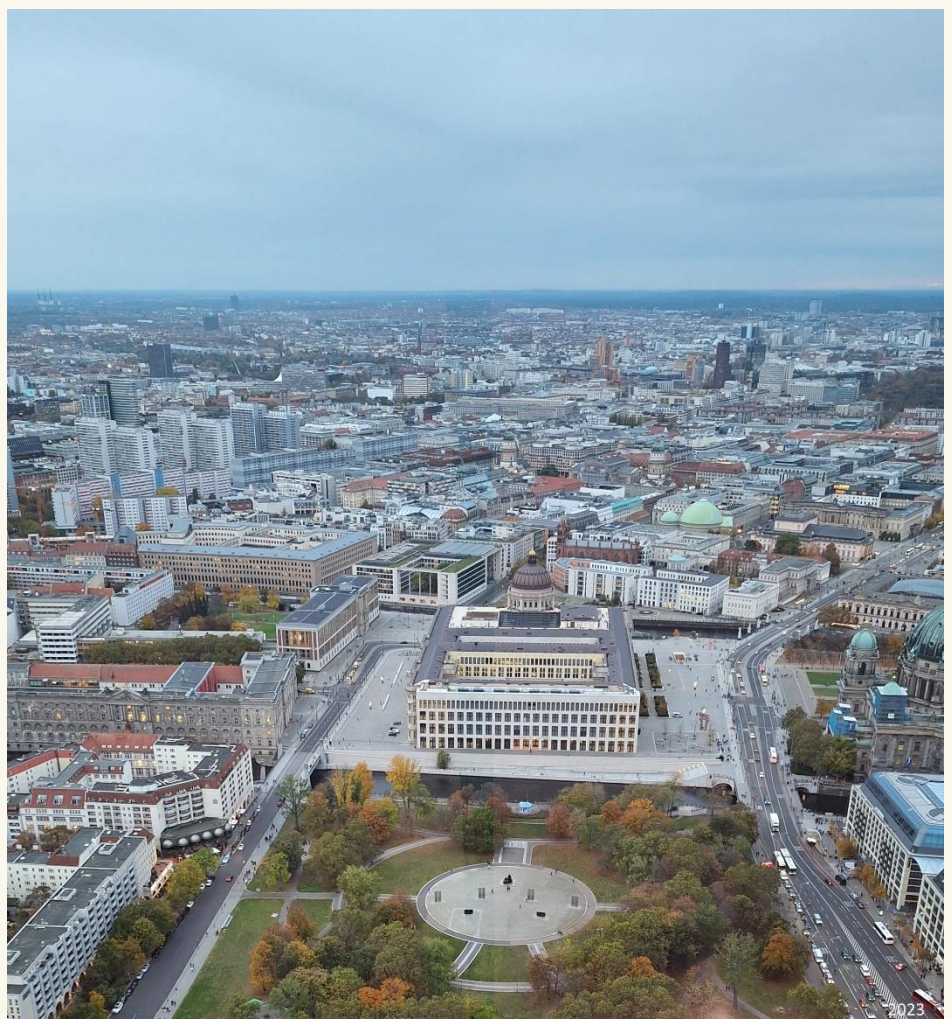

← Az ütemezett beengedés miatt a kilátószinten mindig sokan vannak, de sosincs tömeg.

← Nyugat felé kitekintve, feltűnnek a **Berliner Dom** kupolái, jobbra a **Museuminsel** klasszikus és modern épületei a Spree folyása mellett. Balra az **Unter den Linden** sugárútja szinte nyílegyenesen vezet a Brandenburgi kapuig. Azon túl a **Tiergarten** őszi színei ragyognak.

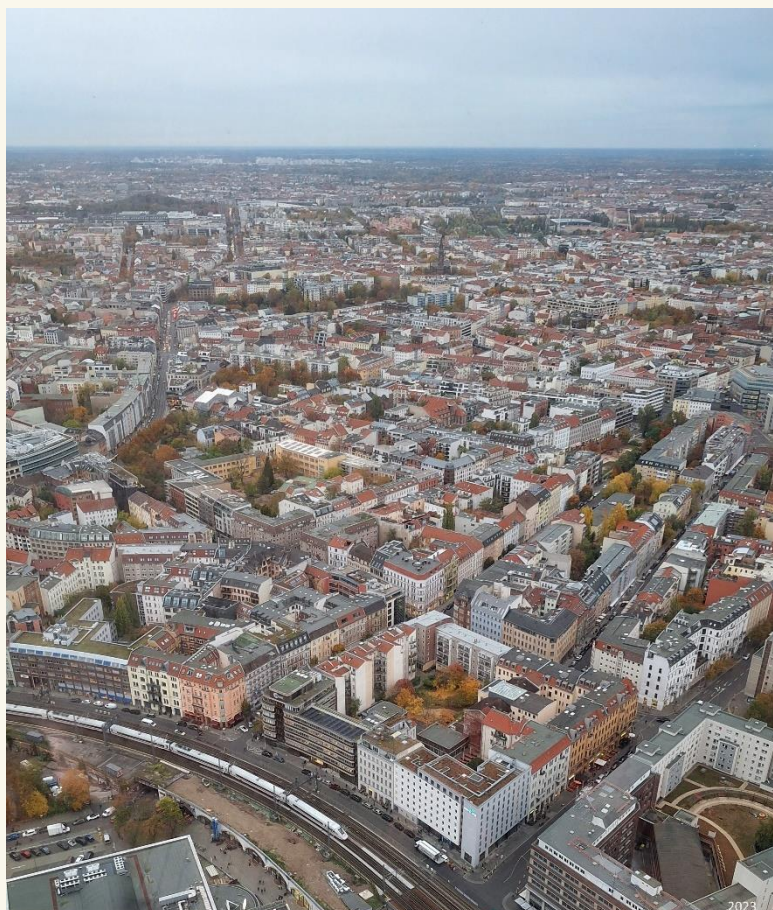
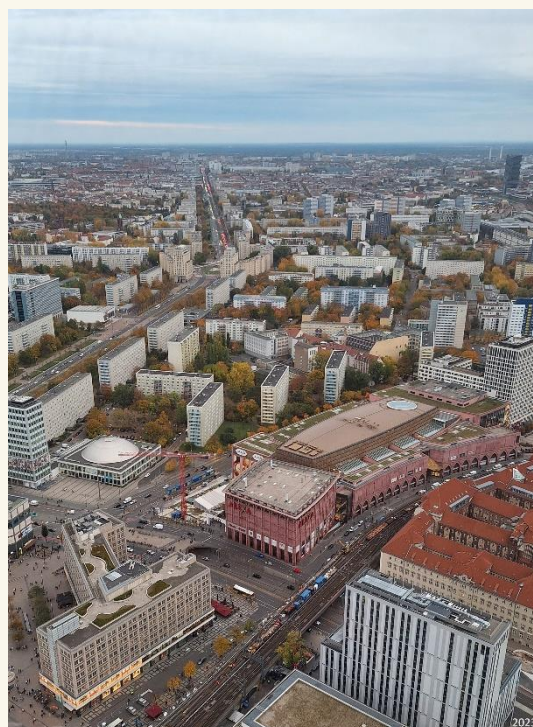
→ Kissé délnyugatra fordulva a kör alakú kikövezett téren Marx és Engels szobra maradt meg az NDK-s időkből, azonban a közelében 1976 és 2008 között állt Köztársasági palota (az NDK parlamentje) már nincs meg, helyére nagyrészt visszaépítették a századokon át ott állt **Berlini Városi Palotát**, amely sokáig a brandenburgi választófejedelmek, majd a porosz királyok és az újkori német császárok palotája volt. A második világháborúban elpusztult palota homlokzati falait és kupoláját 2013 és 2020 között újra felépítették a semmiből, de a palota belső terei nem az eredeti mintájára készültek el, hanem **Humbold Fórum** néven modern kiállítóterek és kulturális rendezvények céljára alkalmas módon alakították ki.

Kilátás dél felé. A sok egyforma épület közül kitűnik a **Rotes Rathaus** vörös téglás épülettömbje. Ezt a korábbi középkori épület helyére 1869-ben építették fel. A háborús bombázásokban súlyosan megsérült, de 1956-ra korábbi formájában helyreállították. Ma itt működik a polgármesteri hivatal és a városi szenátus.

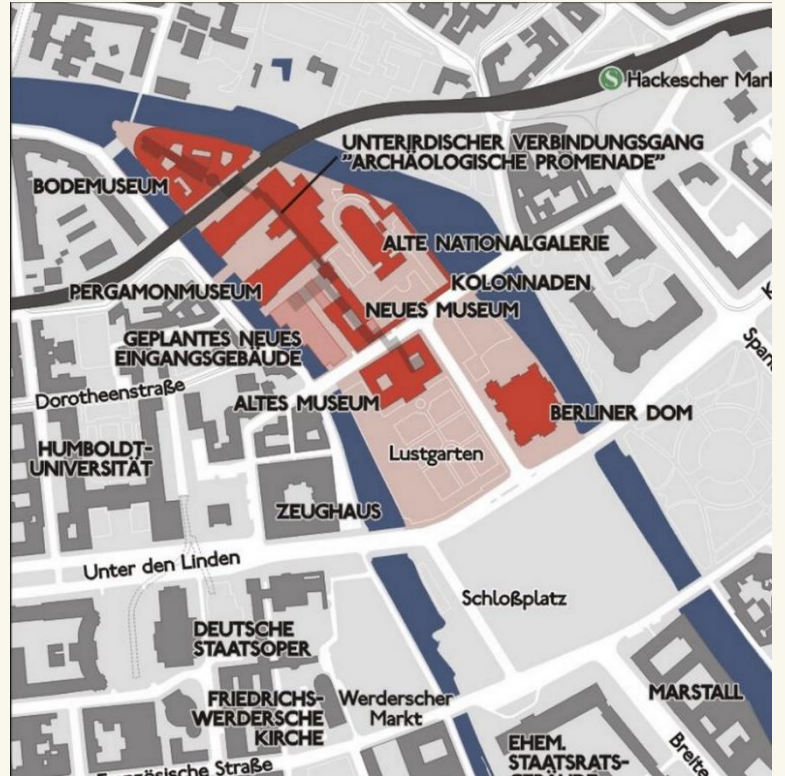
Kelet felé tekintve még maradt egy kis NDK feeling

A Berliner Fernsehturmától északra a **Pankow** városrész házai látszanak.

Museuminsel Pergamonmuseum

Berlin sok látnivalója közül kiemelkedik a **Museuminsel** épületcsoportja. A Spree szigetén, az Unter den Lindentől északra 1830 és 1930 között épültek meg a legfontosabb múzeumok, de még 2019-ben is új látogatóközponttal gazdagodott a sziget. A **Museuminselen** és a közvetlen közelében található múzeumok közül most a **Pergamon** múzeumot, valamikor később pedig a **Neues Museum**-ot mutatom be néhány képben.

← Az 1910 és 1930 között épített **Pergamon Múzeumot** már 2017-ben is renoválták, ezért egyes részei akkor sem voltak látogathatóak, de 2023. október végén hosszú időre bezárták az egészet, ezért a következőkben a 2017-es képekből szemezgetek.

→ A Kr.e. 575 körül épült babiloni **Istár-kapu a Pergamonmuseum** egyik legfőbb kincse. Az Újbabiloni Birodalom virágzása idején a Babilon városának nyolc kapuja volt, amelyek közül az északi **Istár-kapu** és környezete volt a legpompásabb. A múzeumban kiállított makett jól mutatja az uralkodói palota mellett vezető díszes felvonulási utat és magát a kaput. A kiállított eredeti méretű rekonstruált részletek összefüggéseit nekem is ez a makett világította meg.

← A kettős szerkezetű **Istár-kapunak** csak a kisebbik, külső részét állították fel a múzeumban. Az Ószövetségben is szereplő II. Nabú-kudurri-uszur (Nabukodonozor) király utasítására épült felvonulási utat és kapuépítményeket 1904 és 1914 között tárták fel német régészek és darabjaiban, a kerámia törmelékeket is beleértve, szállították Berlinbe, ahol a darabokat összerakták és eredeti méretében

felállították. A kaput Adad isten bikái és Marduk isten „muhussu” sárkányainak kerámia domborművei díszítik.

→ II. Abdul-Hamid oszmán szultán (ur. 1876-1909) uralkodása alatt az Oszmán Birodalom tovább gyengült,

eladósodott és szabadulni igyekezett a francia pénzügyi felügyelettől, amely a birodalom adósságait kezelte. Kézenfekvő volt a kapcsolatok fejlesztése a feltörekvő Német Birodalommal, amit II. Vilmos császár is erőteljesen támogatott. A kapcsolatok erősítésének legnagyobb projektje a **Berlin-Bagdad vasútvonal** nagy részének megépítése volt a Deutsche Bank pénzügyi szervezésében. A fellendülő és az első világháború végéig kitartó kiváló német-török kapcsolatok jelentősen előmozdították a német régészek kutatómunkáját Anatóliában és Mezopotámiában, amely akkor még az Oszmán Birodalom fennhatósága alatt állt.

← Az **Istár-kapu** egyik bikája közelről. A bika az újbabiloni hitvilágban **Adad viharisten** szent állata volt. A nagy részben a mezőgazdaság sikerességétől függő társadalmakban mindig nagy tiszteletnek örvendtek az időjárás istenségei.

← A mintegy 200 méter hosszú felvonulási út mindkét falát **Istár istennő** szent állatainak, az oroszlán kerámiaképeivel díszítették. **Istár** az akkád-babiloni panteon többfunkciós istensége volt. Hatókörébe tartozott a termékenység, szerelem, viszály, háború és még egy sor más dolog is.

↑ **Istár egyik oroszlánja** közelebbről. A felvonulási út az **Istár-kapun** át, a palotanegyed mellett, egyenesen Babilon fő templomaihoz vezetett.

← Ez itt a **Pergamon Múzeum** másik ismert kincse, a római kori **Miletosz** város piacának kapuépítménye. Theodor Wiegand német régész 1899 és 1911 között végzett ásatásokat a Kis-ázsiai Miletoszban, ahonnan Berlinbe szállították a feltárt kapuépítmény darabjait, amelyekből - kiegészítésekkel - összeállították a Pergamon múzeumban megtekinthető építményt. A díszes kaput feltehetően Hadrianus császár uralkodása alatt építették a Kr.u. 2. században.

→ Ez az Erószrt ábrázoló relief Rómából származik és a Kr.u. 120-130 között készült

← Ez a mozaik egy gazdag **miletoszi polgár** otthonát díszítette a 2. században. Középen fent **Orpheusz** pengeti lantját egy holló és egy róka társaságában.

↓ A **Pergamon Múzeumban** van kiállítva **Hammurapi** babiloni uralkodó Kr.e. 1772 körül készült kőbe faragott törvénykönyve. A sztélé tetején balra áll **Hammurapi**, jobbra **Samas** nap és igazságisten tart eligazítást számára. Ez az emberiség első

írott törvénykönyve. A 282 jogesetet felsorló diorit oszlop 1902-ben került elő mindenki meglepetésére Babilon legnagyobb ellenfele, az elámiak városából, Szúzából. A babiloniakat legyőző elámi király a Kr.e. 12. században oda, majd kitöröltetett az oszlop alsó részéről 30 törvényt, de helyükre saját feliratát valami miatt nem tudta felvésetni. Meg kell mondanom, hogy a Pergamonban kiállított 2,25 m magas oszlop csak (ugyan nagyon pontos) másolata az eredetinek, amelyet nekem is volt szerencsém megtekinteni Párizsban, a Louvre-ban.

↓ Egy kis részlet **Hammurapi** oszlopáról

→ Ez a Kr.e. 8. században készült dombormű asszír katonákat ábrázol, akik egy hordozható trón egyes részeit viszik magukkal.

← A kapuőrző asszír emberfejű szárnyas oroszlán szoborpár egyik tagja. A lenyűgöző szobor **Nimrudban** készült a Kr.e. 9. században.

↓ **Asszíriában az oroszlánvadászat** a királyok kiváltsága volt. Mezopotámiában ez a nagyvad talán már akkor is ritkaság lehetett. Ez a **relief II. Assur-nászir-apli királyt** és kocsihajtóját ábrázolja a vadászat izgalmas pillanatában. (Kr.e. 9. század)

→ Végül a híres hettita oroszlánok a törökországi **Bogazköy-ből**. A kapuőrző kőoroszlánok a Kr.r. 18-16. században készültek. Hasonló szoborpár áll az isztambuli Archeológiai Múzeum udvarán, bár az ottani felirat Kr.e 8. századra datálja azokat. A **Pergamon Múzeumban** mutatják be az ókori Pergamon város Zeusz oltárát és az iszlám szekció is igen érdekes. Sajnos ezeket most négy évig nem lehet megtekinteni.

Anhalter Bahnhof – Berlin Story Bunker - Reichstag

Az **Anhalter pályaudvar** a második világháború előtt Berlin egyik legforgalmasabb fejpályaudvara volt. Helyén az első pályaudvart 1841-ben nyitották meg, ez még egy szerényebb méretű épület volt, amelyet 1880-ra építettek át a képen látható méretűre. Erre az időre a Brandenburgi kaputól másfél kilométerre délre fekvő **Anhalter pályaudvarról** induló vonatok kötötték össze Berlint Németország déli régióival.

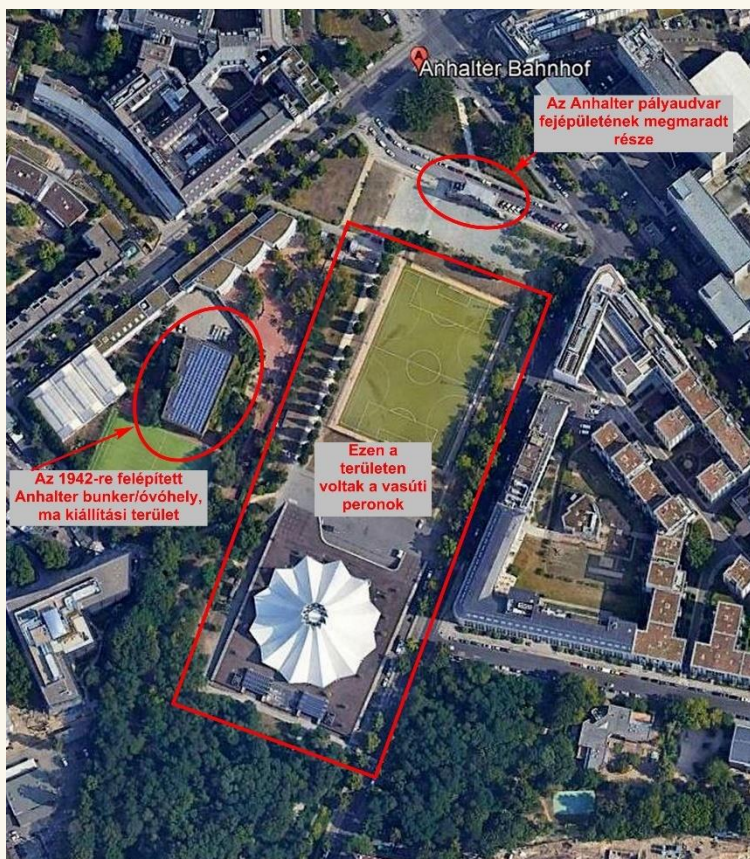
A pályaudvar a második világháború alatt a szövetségesek bombázásainak kiemelt célpontja volt. A háború végére az **Anhalter Bahnhof** rommá vált, vasúti közlekedésre alkalmatlan volt. Egy évvel később részlegesen mégis helyre tudták állítani a forgalmat, bár a korábnál jóval kisebb kapacitással. Berlin kettéválasztása után a vasúti forgalmat átterelték Kelet-Berlinbe és az Anhalter elvesztette fontosságát. A még mindig romos pályaudvart 1952-ben bezárták, majd 1960-ban szinte teljesen lebontották. A pályaudvar főépületének egykor 101 méter hosszú homlokzatából csak ezt a kis részt hagyták meg.

← Az **Anhalter pályaudvar** szomorú nevezetessége, hogy a nácik 1933-után erőltetett zsidók kivándoroltatási politikájának egyik állomása itt volt. A német gazdasági élet „árjásítása” nagy vonalakban a zsidók kifosztását jelentette, miközben erőteljesen ösztönözték a zsidók és más szempontból nemkívánatosnak tartott emberek kivándorlását Németországból. Az **Anhalter Bahnhofból** induló szerelvényeken tömegek menekültek el a Harmadik Birodalomból. Meg kell azonban említeni, hogy a sok szenvedéssel járó menekülés nagy részben sikeres volt, ugyanis a zsidó emberek tömeges megsemmisítése csak a **wannseei tanácskozás (1942. január 20.)** után gyorsult fel igazán. Ez a menekülőket ábrázoló archív kép a pályaudvar romja közelében van kiállítva.

→ Az **Anhalter Bahnhof** maradványa mögé **Dorte Mandrup** építész tervei alapján szándékoznak felépíteni az **Exilmuseumot** (Száműzöttek Múzeuma). A tervezett épület látványképe a helyszínen, egy molinón van közszemlére téve. A 3800 m²-es múzeum engedélyezési eljárása jelenleg folyamatban van. Az elképzelések szerint az **Exilmuseum** állítana emléket a Harmadik Birodalomból elűldözött mintegy félmillió száműzöttnek.

← Ez a Google felvétel mutatja igazán az egykori **Anhalter pályaudvar** nagyságát. Ahol most sportpálya és a sokszögletű **Tempodrom** előadótér áll, ott volt az acélszerkezetű tetővel fedett hatalmas peronterület a vasúti sínpárokkal. A kép bal szélén, a jelenleg napelemekkel borított építmény az **Anhalter bunker**, ma jelentős kiállítótér.

← Még egyszer az **Anhalter pályaudvar** meghagyott bejárata. Jobbra feltűnik a sportpálya egy része.

→ Az **„angliai csata”** 1940-ben légi ütközetek és bombázások sorozata volt a Harmadik Birodalom és a Brit Birodalom között. A német Luftwaffe és a brit RAF (Royal Air Force) kölcsönösen bombázták egymás városait, így Berlint is bombatámadás érte. Ennek következtében rendelte el Hitler bombabiztos óvóhelyek, bunkerek építését. **Az Anhalter Bahnhof melletti betonbunker** 1942-re készült el. Az óvóhely egészen 1945 május 2-ig nyújtott alkalmi menedéket mintegy 12000 embernek. Ekkor az SS kiűrtette, majd a közeli Landwehr csatorna alatti alagutat felrobbantották és az alagúttal kapcsolatban levő Anhalter óvóhelyet is elöntötte a víz. Mint látható, maga az épület túlélte a háborút és 2014-től kezdve kiállítási térévé alakították.

← A **„Berlin Story Museum”** 2015-ben, a **„Dokumentation Führerbunker”** 2016-ban, majd 2017-ben a **„Hitler-wiekonntes geschehen”** (Hitler-hogyan történhetett meg?) kiállítás nyílt meg az egykori bunker több szintjén. A főként archív fényképek és dokumentumokat bemutató kiállítás kifejezetten érdekes, sajnos azonban a fényképezést szigorúan tiltják, ugyan nem tudom miért, hiszen

a kiállított anyag más archívumokban is hozzáférhető. A képek mellett persze megtekinthetők korabeli tárgyak, makettek, rekonstrukciók is, az egész kiállítást kb. két óra alatt lehet végig járni. Ez a makett az egykori Birodalmi Kancellária udvara alatti Führerbunker legfontosabb részét mutatja be. A bal felső két helyiség volt Hitler dolgozószobája és hálószobája a háború utolsó napjaiban.

Az 1943 és 1945 között megépített bunkert 1945. január 16-tól használta Hitler. Itt, az Anhalter bunkerban rekonstruálták Hitler dolgozószobáját, ahogy a Führerbunkert elfoglaló szovjet katonák találták. A falon a nagy példakép, Nagy Frigyes porosz király arcképe, balra pedig egy oxigénpalack volt felállítva (ez már lemaradt a képről). Hitler és Eva Braun ebben a szobában lettek öngyilkosok 1945. április 30-án.

← A **Reichstag épületét** csak kívülről néztük meg, de azt minden napszakban. Ez a kép 2017-ben készült jóval a Norman Foster féle helyreállítás után, amint ez az új üvegkupoláról is észrevehető. Az 1894-es átadásától a Német Birodalom, majd a köztársaság parlamentje működött ebben az épületben, egészen annak **1933. évi leégéséig**. Erre az eseményre hivatkozva alkották meg az ún. felhatalmazási törvényt, amely alapján Hitler olyan rendkívüli felhatalmazást kapott a

kormányzásra, hogy valójában már nem volt szükség a parlamentre és annak a tűzvészben kiégett épületére sem. A főhomlokzat előtti egykori Königsplatzon (ma Platz der Republik) állt az a Győzelemoszlop, amelyet Hitler helyeztetett át a Tiergartent átszelő főútvonalra.

→ A **Reichstag épületét** egy kis sétahajó fedélzetéről is lefényképeztük. A leégett parlamenti épületben a második világháború alatt légvédelmi üteget helyeztek el a náci hadvezetés, így aztán több szövetséges bombatámadás célpontja lett. El lehet képzeni, hogyan nézett ki a háború végére. Tekintve, hogy az NSZK kormánya Bonnban működött, sokáig nem is törődtek a romos épülettel. Részlegesen állították helyre 1964-ben, hogy ott rendezvényeket lehessen tartani.

Németország egyesítése után az épületet teljesen átépítették a brit sztárepítés, **Norman Foster tervei** szerint. Az 1999-ben elkészült **Reichstag épülete** azóta a Bundestag, a Német Szövetségi Köztársaság parlamentje alsóházának a székhelye. Naivan úgy gondoltuk, hogy este odasétálunk a fogadóépülethez, jegyet váltunk és felmegyünk a Foster féle üvegkupolába, hogy megnézzük Berlin esti fényeit. Ebből bizony semmi sem lett, mert jó előre kellett volna helyet foglalnunk a neten.

Neues Museum

Mindjárt ott vagyunk **Neues Museumnál**, csak egy kicsit megálltunk fotózkodni a **Kupfergraben** partjánál.

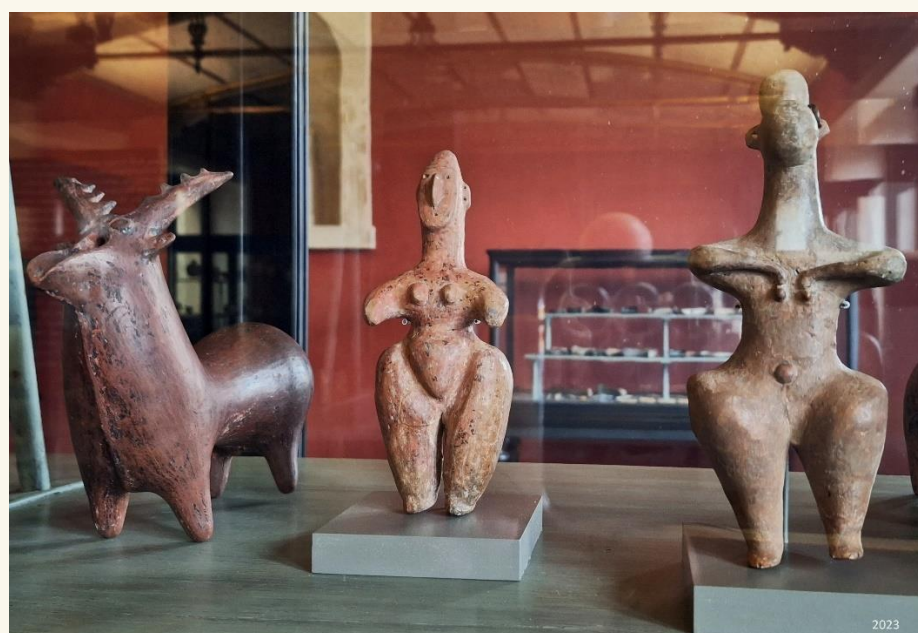
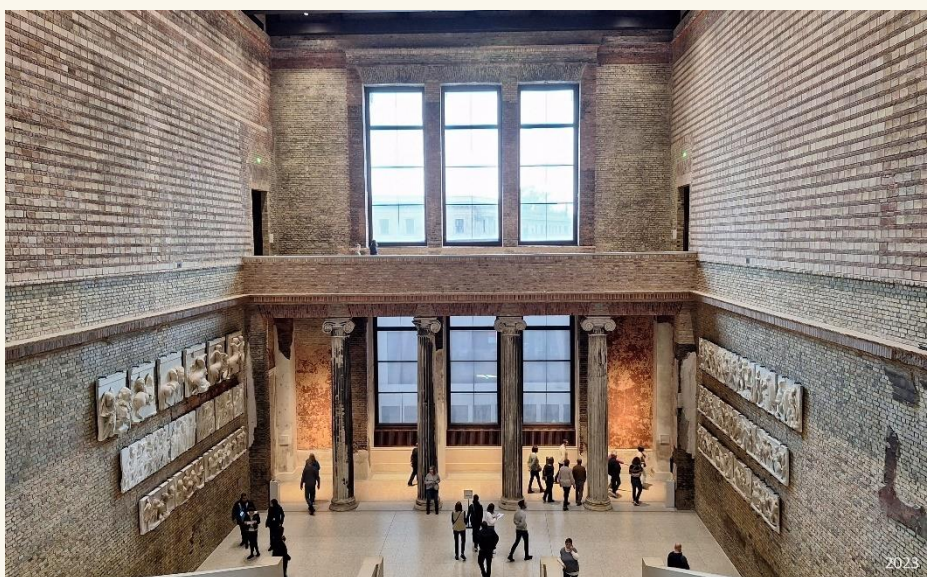

← Egy októberi vasárnap reggel, nyitás előtt néhány perccel ez a kép fogadott minket a **Neues Museum** bejáratánál. Az épület eredetileg is múzeumnak épült 1843 és 1855 között. Építész a 19. század legnagyobb hatású német mestere, **Friedrich August Stüler** (1800-1865) volt. A Museuminsel meghatározó épülete a második világ-háború harcaiban súlyosan megsérült. Sok vitát váltott ki **David Chipperfield** brit építész helyreállítási koncepciója, amely szerint nem építette újra a romos házat, hanem kiegészítette modern elemekkel és csak azokat a külső-belső

épületdíszeket tartotta meg, amelyek legalább részben valóban megmaradtak a háborús pusztítás után. Sokakkal ellentétben én elégedett vagyok az eredménnyel, valahogy taszít amikor 10 %-ban álló romból építenek újjá teljes palotákat. A felújítás 1999 és 2009 között történt.

→ A **Neues Museum** fő lépcsőháza Chipperfield újjáépítése után. Az alagsort is beleszámítva négyszintes múzeum gyűjteménye elképesztően gazdag és kiterjedt. A nagy egyiptomi gyűjtemény mellett megtekinthetők itt őskori, bronzkori, görög és római kori tárgyak, de még ezernyi más kiállítási és iparművészeti darab is. A **Neues Museum** kollekciója láthatóan több különböző preferenciájú magángyűjteménnyel egészült ki az idők folyamán, de az átgondolt tematikus elrendezés inkább változatossá teszi a kiállítási szekciókat, mintsem kaotikussá. Aki itt alaposan körül akar nézni, jól teszi, ha rászánja az egész napját. De mit tehetek én egy rövid összeállításban? Csak szemezgetek...

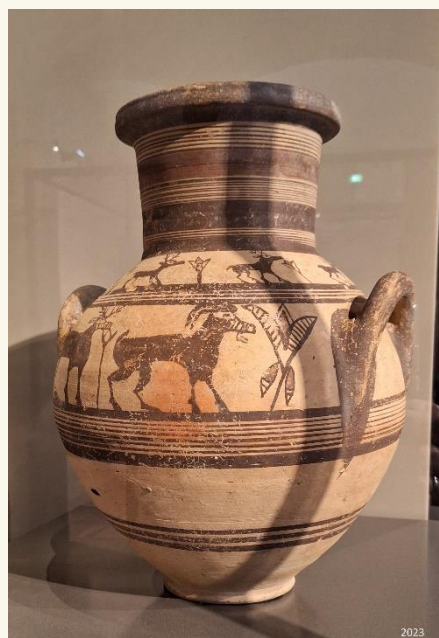

← Ezek a tárgyak az iráni **Amlash** kultúra szép darabjai. A Gilan tartománybeli kis falu mellett 1959-ben kerültek elő a késői bronzkori, Kr.e. 10-8. századból származó kerámia és bronz tárgyak.

← Ez az érdekes tárgy egy **Ciprus szigetéről** való, további feldolgozásra, szállításra előkészített, majdnem 26 kg-os **réz ingot (nyers öntecs)**. Ciprus és Törökország között, a tengerben találták meg a Kr.e. 2. évezredből származó fémöntömböt. Ha sikeresen partot ér, feltehetően számráhaton szállították volna tovább, az addigra már kialakult kereskedelmi útvonalakon.

→ Ez a korsó **Cipruson** készült a Kr.e. 7-5. században.

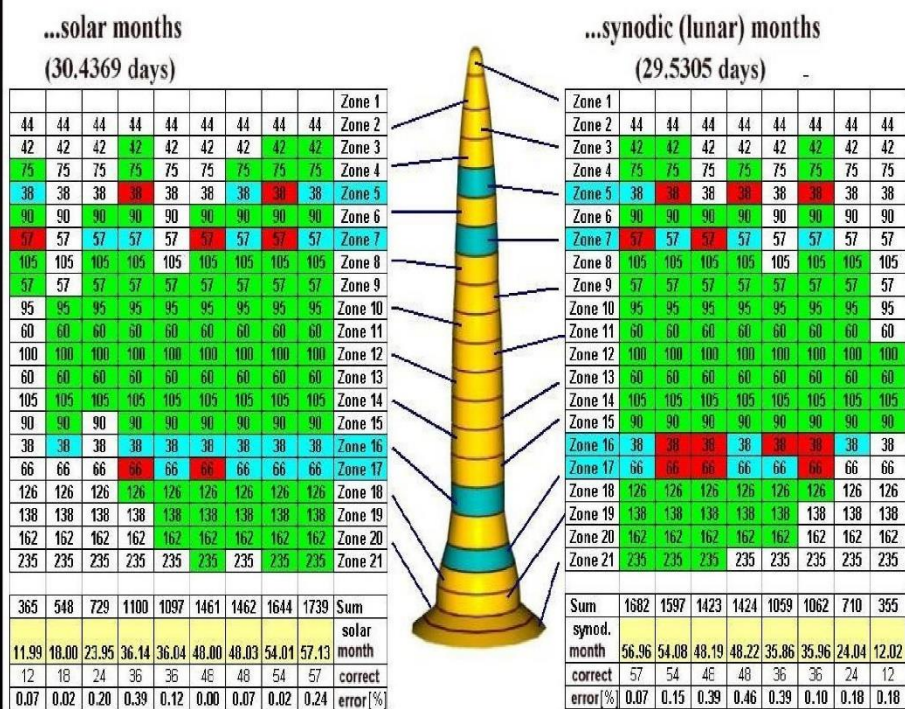
← Nem is tudom, hogyan került ide, a **Neues Museum**ba a babiloni **Marduk isten sárkánya**, amely eredetileg az **Istár kapu** díszje volt. A Kr.e. 6. századi mázas kerámia domborműnek a Pergamon Múzeumban volna a helye.

↓ Ez a jellemző belső kép segít megérteni **David Chipperfield** felújítási koncepcióját. Ami elpusztult, azt nem építette vissza, viszont restauráltatta azokat a faliképeket, amelyek, akár részlegesen is, de megmaradtak.

Berlin Golden hat Calendar: Measuring time in...

↑ Ez a csodálatos tárgy, a Kr.e. 1000 körül készült, aranylemezekből domborított szertartási kalap, a „Berliner Goldhut” külön termet kapott a **Neues Museumban**. Európában eddig négy hasonló szertartási fejedő került elő, de ez a legjobb állapotú. A Goldhut magassága közel 75 cm, súlya pedig 490 gramm. A kalap körbefutó díszítményei hold- és szoláris cikluson alapuló naptárrendszert tartalmaznak. A díszek és szimbólumok alapján bonyolult számítási módszerrel lehet eljutni a helyes holnaptári, vagy a szoláris dátumok meghatározásához. Ezt nem egészen értettem, de megvígasztalt, hogy a tudósok is vitatkoznak a **Berliner Goldhut** jeleinek értelmezésén. Mellékelem a kalappal kapcsolatos számítások eredményét, hátha valakit érdekelnek az ilyen rejtvények. Maga az aranytárgy eredetmegjelölés nélkül került a Berlieni Őstörténeti és Korai Történeti Múzeum birtokába 1996-ban.

Ez a Neues Museum fő lépcsőházában készült.

← Most néhány kép az **egyiptomi gyűjteményből**. Ezt az 5. dinasztia idejéből, Kr.e. 2450-2400-ból származó szobrot Gíza mellett találták meg. **Családi szobor, Der-sendj urat, a magtár írnokát és feleségét, Nefret-ka asszonyt ábrázolja.** Több egyiptomi házaspár szobornál láttam azt az óvó mozdulatot, ahogy a feleség hátulról átkarolja a kezét térdén nyugtató férjét.

→ **Ptah-mai, Ptah isten főpapja és családja** a 19. dinasztia idejéből, a Kr.e. 13. századból. Talán két felesége volt, ami az egyiptomiaknál nem lehetett szokatlan. Ptah-mai két gyermekét a szokásoknak megfelelően kisebbekre faragták.

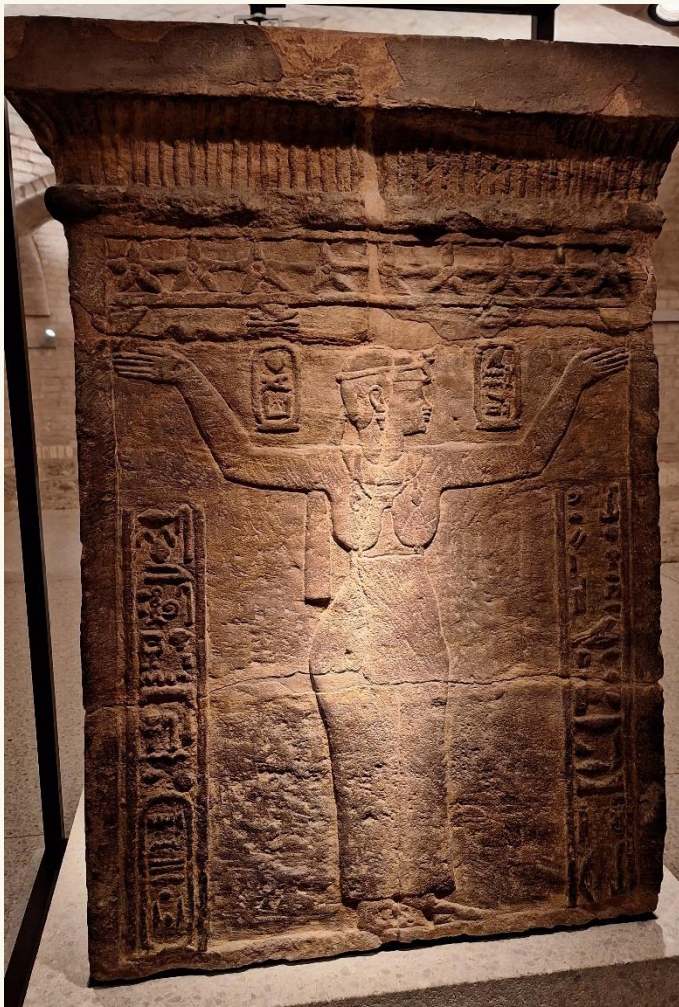
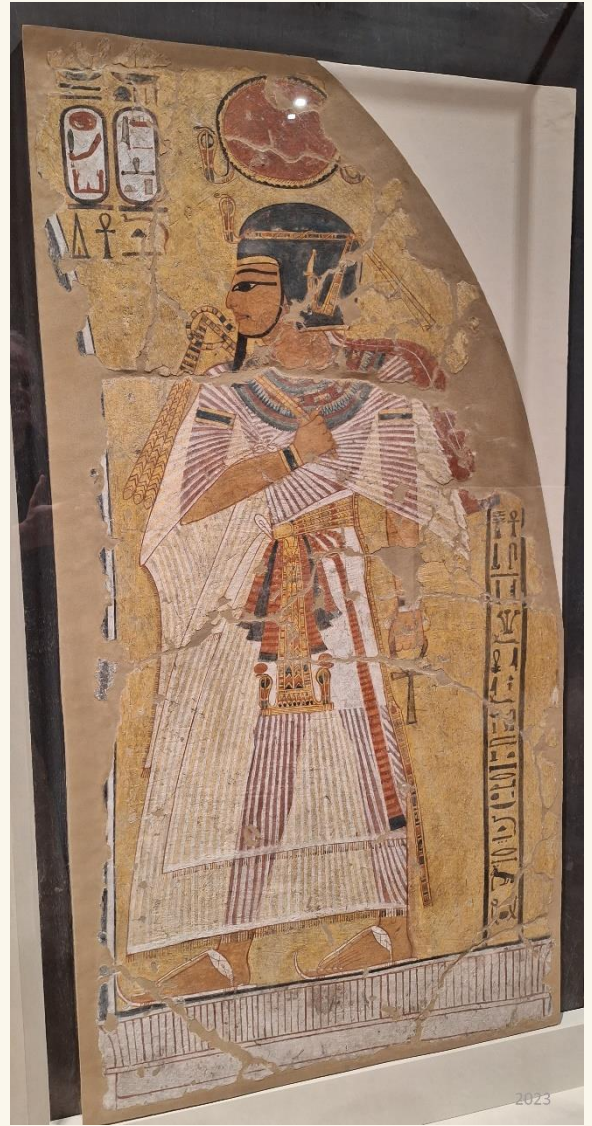

← **Rij úr és felesége, Maja** ülnek az adomány felajánlási asztal előtt, szemben velük papok állnak. Memphis /Szakkarra), Kr.e. 1320-1290. Maja asszony a szertartás idejére kikötötte majmocskáját a széke lábához.

→ Ez a sírfestmény az istenített **I. Amenhotep** fáraó képét mutatja. A festmény a 20. dinasztia alatt, az Újbirodalom idején készült, Kr.e. 1186-1070 táján, de I. Amenhotep, vagy Amenophis a 18. dinasztia uralkodója volt Kr.e. 1526-1506 között.

↑ Ámon isten kos alakban ábrázolt gránit és bronz szobra, ahogy lábaival óvja III. Amenhotep fáraó álló alakját (Kr.e. 1358).

← Egy különlegesen szép sztélé a **Meroé korból**. Még a Porosz Királyság idejében szerveztek kutatóutat a Nílus-völgyébe 1842 és 1845 között. Innen származnak a **Neues Museumban** kiállított, a mai Szudánban a Kr.e. 8. és Kr.u. 4. század között fennállt **Kusita Királyság** emlékei.

Ez a négyoldalas homokkő oltár a szudáni **Khartoumtól** északra fekvő **Wad ben Naga** ókori település **Izisz** templomából való. Az oltár Natakamani és Amanitora királyi párnak (Kr.u. 1-25) állít emléket. Mind a négy oldalán más-más dombormű van kifaragva.

← A **Neues Museum** római kori anyaga is egészen különleges. A múzeum egyik féltett kincse ez a jó állapotban fennmaradt, életnagyságú bronzszobor. Az időszámításunk kezdete körül öntött szobrot egy halász húzta ki Lüttingen közelében a **Rajnából 1858-ban**. A feltételezések szerint a bronzba öntött ifjú egy hatalmas tálcat tartott kezei között és ezzel a felszereléssel teljesített szolgálatot egy előkelő római villában, mint néma pincér.

↑ **Seneca** mondta: az öregség gyógyíthatatlan betegség. Meg ezt is: tévedni emberi, a tévedéshez ragaszkodni viszont esztelen dolog.

Mik nem maradnak az utókorra! Ez itt egy **gladiátor páncélzat** megmaradt része ↓

↓ A római és persze a provinciabeli előkelőségek is szerették az üveget, mégis nagy ritkaságnak számítanak az ilyen kiváló állapotban fennmaradt **üvegtárgyak**.

← Ezeket a sztyeppei homokkő figurákat a **kunok készítették** még a mongol támadások előtt, a 11-12. században. Az elhunyt nők és férfiak szobraikat a sztyeppe kiemelkedő pontjain állították fel a Dél-Orosz vidéken. Ez a négy szobor a mai **ukrajnai Harkiv** környékén állt.

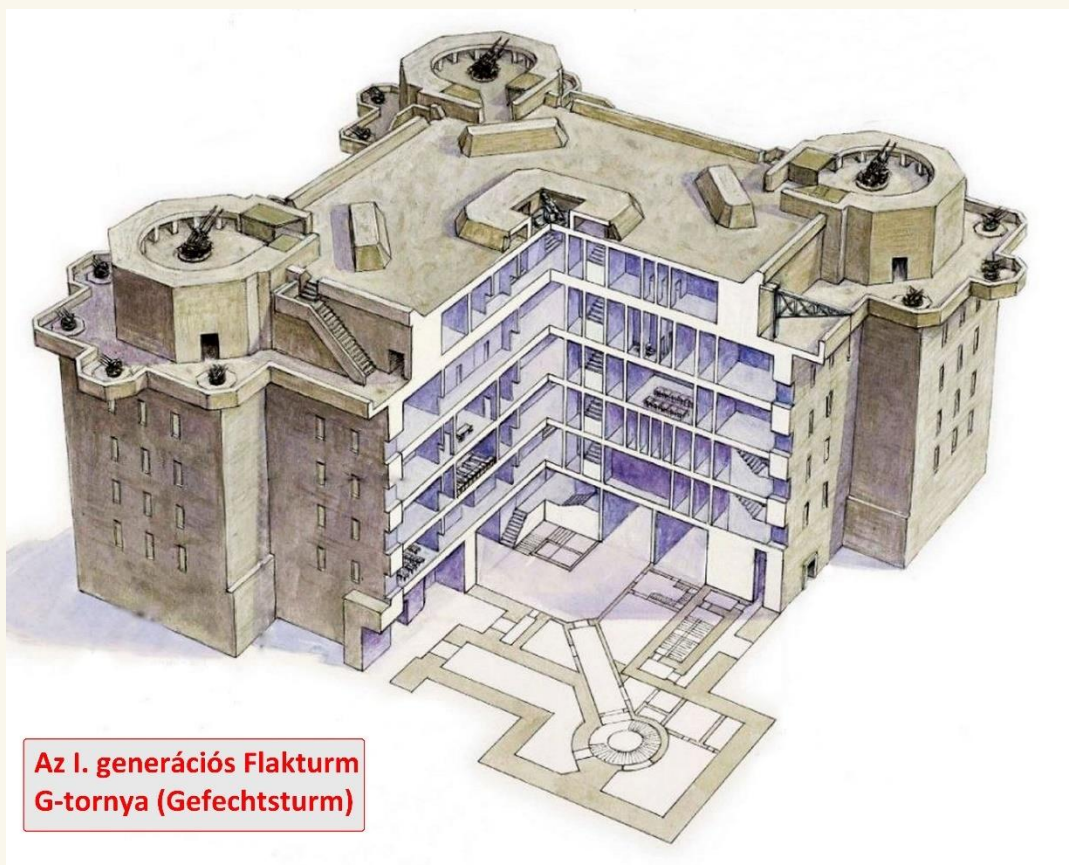
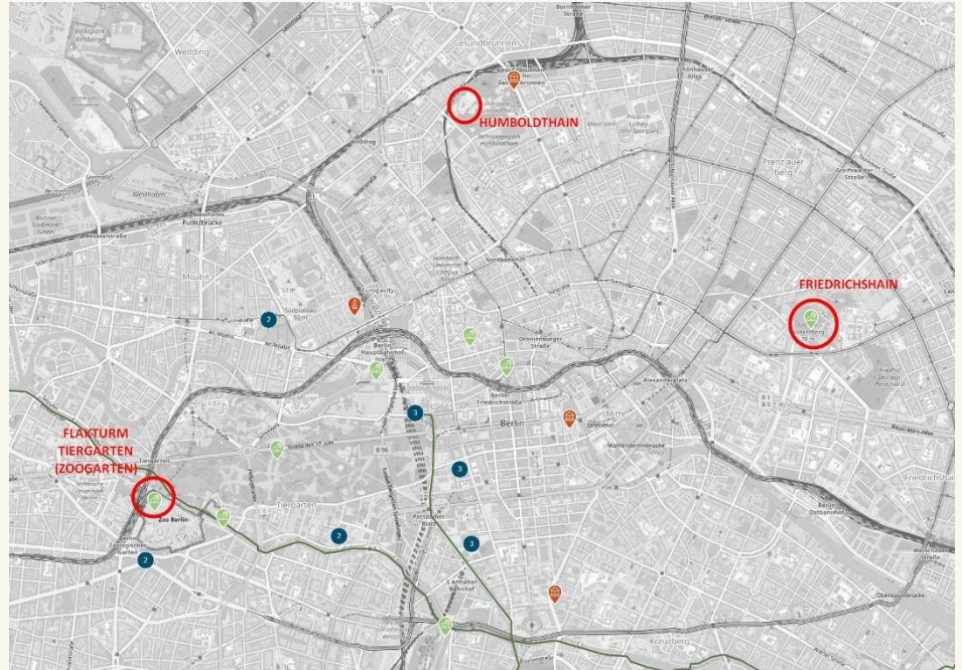
→ **Johannes von Diergardt** egy magángyűjtőtől a Berlin Museum számára 1907-ben sikeresen megszerzett egy Fekete-tenger északi részéről származó régészeti gyűjteményt. A tárgyak jelentős része a **Krím-félszigeten** került elő. A gyűjtemény legszebb darabja ez a diadém, amit a mai **Kercs (ókori nevén Pantikapaion)** város környékén élt nemes hölgy sírjában találtak. A „**Kercsi koronának**” elnevezett fejékszert kapcsolatba hozták a 4. század második felében a Krím félszigetet is elfoglaló hunokkal.

← De ki is volt **Johannes von Diergardt**? A gazdag családból származó múgyűjtő sokáig jelentős adományozója volt a Museums für Vor- und Frühgeschichte intézményének (egyszerűbben mondva a Berlin Múzeumnak), de a feltűnést nem szerető támogató kívánsága mindig az volt, hogy nevét csak „ismeretlen patrónusként” jegyezzék be a múzeum könyveibe. Von Diergardt 1934-ben bekövetkezett halála után magángyűjteményét örökösei eladták a kölni múzeumnak, majd jóval később, 80 év elteltével nyílt lehetőség arra, hogy a kollekción bemutassák a **Neues Museumban**.

Berlin, Humboldthain Flakturm

→ Az **angliai (légi)csata** a Brit-szigetek Hitler által tervezett megszállásának előkészítő hadművelete volt, amely 1940. július 10-e és október 31-e között. A RAF (Royal Air Force) 1940. augusztus 25-26-án Berlint bombázta, ami Hitlert és Göringet, a Luftwaffe parancsnokát egyaránt felbőszítette. Göring ugyan előzetesen kijelentette, hogy a Luftwaffe megvédi Berlint a támadásoktól, de 1940. októberére belátták, hogy a német légierő nem képes legyőzni a briteket, így a tervezett partraszállást lefűjték. A német nagyvárosok légitámadások elleni védelmére is új megoldást kellett kitalálni. Megoldásként a sűrűn lakott nagyvárosi környezetekbe hatalmas légvédelmi toronyok, Flakturm-ok építését határozták el. Berlinben három ilyen torony épült, a térkép ezek pozícióit mutatja. **A téma tanulmányozásához ajánlom Michael Foedrowitz Flak-Towers c. munkáját.**

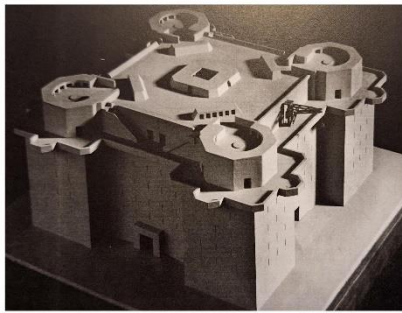
Az I. generációs Flakturm G-tornya (Gefechtsturm)

← A **Flakturm (Flugabwehr-kanone)**

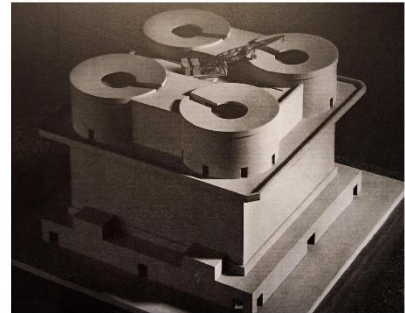
egy hatalmas, több-célú vasbeton torony volt, amelynek tetején és oldalsó erkélyein légvédelmi fegyvereket helyeztek el. A toronyban légiriasztás esetén lehetőség volt 15-30 ezer ember elhelyezésére a bombázás idejére. A torony környezetében kijelölték azt a területet, ahonnan légitámadás idején a megadott Flakturm-ba menekülhetett a lakosság. Minden egyes Flakturm tulajdonképpen két

toronyból állt, az egyik a képen is látható G-torony (Gefechtsturm) volt (ilyen volt a Humboldthain G-torony is), ez volt a felfegyverzett tüzérségi torony és tőle néhány száz méterre épített kisebb L-torony (Leitturm), amely a radar felderítést és a G-torony tűz-vezetését végezte. Az L-tornyokon is volt kisebb kaliberű fegyverzet, többnyire egy és négycsövű, 2 cm-es AA Flak-Vierling Mk38 géppágyúk.

→ Bár jóval több Flakturm építését tervezték, csak Berlin, Hamburg és Bécs légvédelme épült ki ilyen módon. A tornyok típusa is változott a háború folyamán. A legkorábbi típusok (I. generáció) Berlinben (3 db) és Hamburgban (1 db) épült meg. A II. generáció tervei alapján egy épült Hamburgban és még egy Bécsben, ahol a további kettőt már a III. generációs típus szerint építették fel. Az L-tornyokat is fejlesztették, az újabb generációs tervekhez illetve azokat. A tornyok tervezője **Friedrich Tamms építész** volt. A bécsi és a hamburgi tornyok ma is állnak, de a berlinieket nagy keservesen felrobbantották a háború után, az egy **Humboldthain Flakturm** kivételével, amelyet csak részlegesen bontottak el.

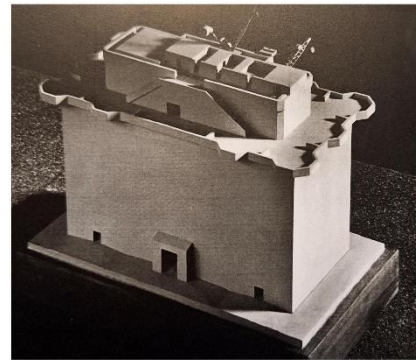
I-es típusú G-torony (Gefechtsturm). A berlini Flakturm-ok, köztük a Humboldthain Flakturm is, ilyen típusú szerint épültek 1941-1942-ben.

II-es típusú G-torony. Ilyen épült egy-egy Bécsben és Hamburgban 1943-ban.

III-as típusú G-torony. Ebből a típusból 2 db épült Bécsben, 1944-1945-ben.

Mintaként a berlini Humboldthain L-tornya (Leitturm). Minden G-torony közelében építettek egyet. Ezekben a vezérlőtornyokban helyezték el a radarokat és innen történt a G-tornyok tűzvezetése is.

→ A **Humboldthain Flakturm** L-tornyát 16 tonna dinamittal robbantották fel a franciák 1947 decemberében. A Humboldthain G-tornyát a háború végén a szovjetek megpróbálták legnagyobb tűzéri lövegekkel közvetlen közlőlől lövetni. A torony meg sem rezdült. Végül a G-torony déli részét a harmadik próbálkozásra tudták felrobbantani 25 tonna robbanóanyaggal, azonban a Flakturm északi része nem dőlt össze, hanem máig megmaradt. Ebben a toronyrészben végzett romeltakarítási és megerősítési munkákat a **Berliner Unterwelten eingetragener Verein** szervezet. Náluk lehet bejelentkezni a **Flakturm** maradványainak megtekintésére. A képen az utólagosan rácsokkal ellátott G-torony északi része és a **Humboldthain G-torony** egyik északi légvédelmi lövegének a helye. Az építéskor 10.5 cm-es Flak 38-as lövegek kerültek a torony négy sarkára, amelyeket később cseréltek le kétcsövű 12,8 cm-es Flak 40-es lövegekre. Berlinben csak a Humboldthain G-torony északi része maradt meg. A felrobbantott déli részét törmelék lerakóhelynek használták a háború után, majd földet hordtak rá és most egy fákkal beültetett mesterséges dombon létrehozott park van a helyén. G-toronytól délre, kb. 350 méter távolságban a hozzá tartozó, felrobbantott L-torony kevés maradványa is megtekinthető. Berlin másik két Flakturmjának a sorsa különbözőképpen alakult. A Friedrichshain tornyot 1946-ban

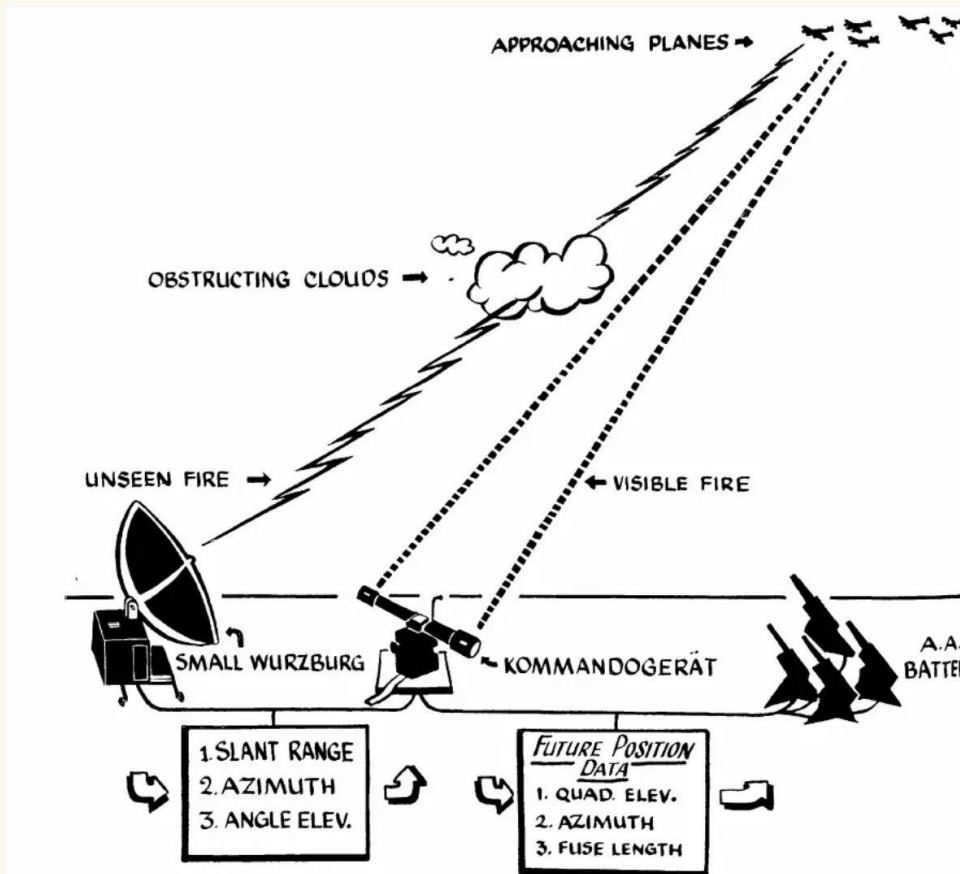
robbantották fel a szövetségesek, 1950-ig volt törmelék lerakóhely, ma pedig egy mesterséges domb és park van a helyén. A Tiergarten nyugati szélére, az Állatkert mellé épített Zoo, vagy Tiergarten Flakturm G- és L-tornyát 1947-ben robbantották fel, törmelékét és alapját 1969-70-ben elszállították. Ma nyoma sincs.

↑ A Humboldtthain G-tornjának egy részét megtisztították és 2004-ben megnyitották az érdeklődők előtt. A toronyban alpinista és barlangász módszerekkel a látogathatónál jóval nagyobb terület és több szint is megközelíthető a szakemberek részére, azonban ezek a részek levannak zárva a látogatók előtt. A vezetett túrák október és április között szünetelnek, hogy a romok közé betelepedett berlini denevérek téli álmát ne zavarják a turisták. És még valami: a torony belsejét tilos fotózni...

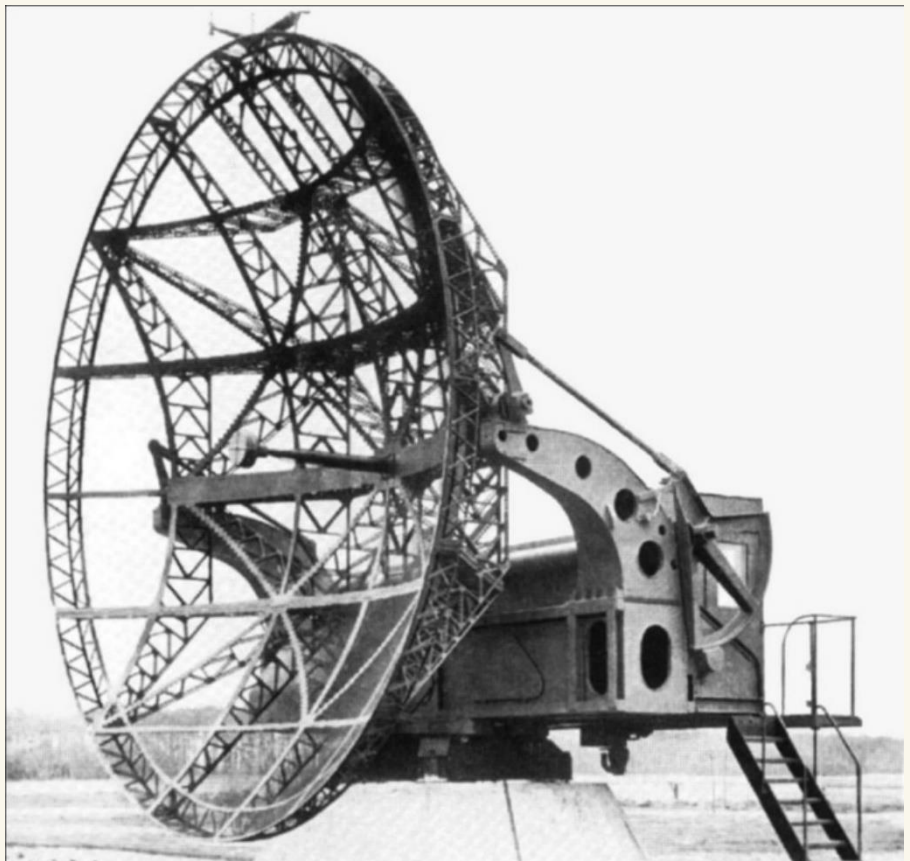
← A Humboldtthain toronyban mintegy 30 000 ember talált menedéket a bombázások idején. A G-torony második szintjén volt egy jól felszerelt kórház is szülészettel. A Flakturm túra után a közeli metróvonal második világháborús óvóhelyét is meglátogattuk. Úgy hírlík, hogy a metróvonalat és a G-tornyot valaha folyosó kötötte össze.

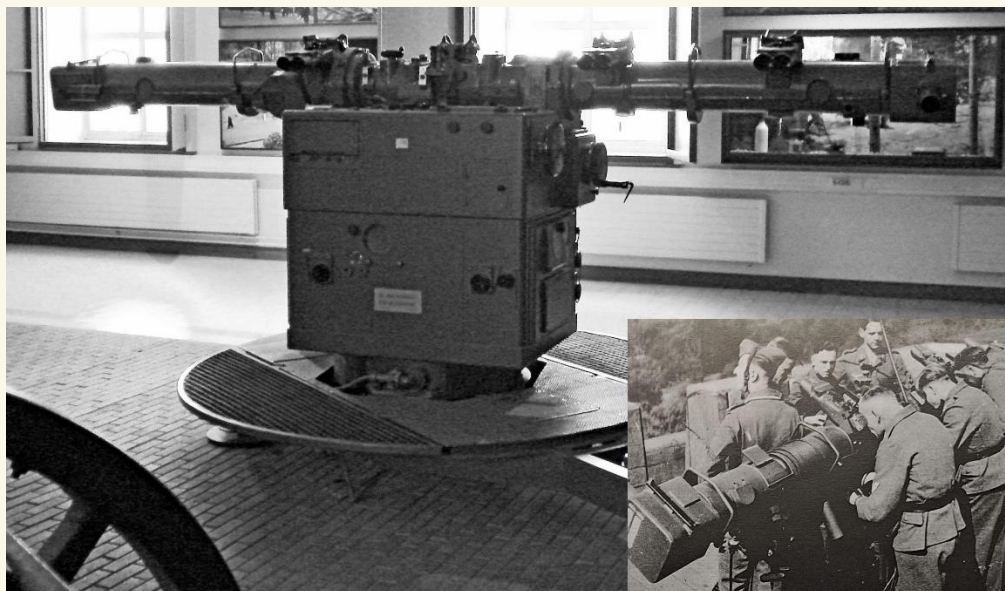

← Nézzük, hogyan is működött a Flakturm-ok légvédelmi rendszere? Az L-toronyban kapott helyet egy vagy több radar. A radarok szolgálatba állításával a korábbi légvédelmi reflektorokat kivonták a forgalomból. A korabeli radarok ugyan jó távolról érzékelték az érkező támadó repülőgépeket, azonban pontosságuk még messze nem volt megfelelő, ráadásul több zavaró tényező, például a reggeli napsütés is nehezítette a radaros felderítést. A radartól érkezett a G-toronyba a közeledő légikötélék hozzávetőleges pozíciója. Tiszta idő esetén a G-toronyban, a lövegek közelében telepített optikai célzóberendezés

(Kommandogerät 40) pontosította az irányzékot a légvédelmi lövegek részére. Ezután kezdődött a lövöldözés. A Flakturmok meglehetősen sikeresen dolgoztak, ráadásul a hatalmas, 3-5 méter vastag vasbeton falak és felső födémek sebezhetetlenné tették a korabeli bombák számára. Utálták is ezeket a szövetséges pilóták. A fegyverek beállítási értékeinek pontosításához alkalmaztak még egy Malsi Umwertungsgerät nevű kiértékelő berendezést is, de ezt most hagyjuk.

→ A Telefunken 1937 óta fejlesztette a radarokat. A képen a csúcsmodell, a „Radar FuSE 65 Würzburg-Riese” látható, amely 80 km-es távolságból volt képes észlelni a támadó köteléket. Pontossága +/- 1520 méter volt. Ilyen radart helyeztek el a Humboldthain L-tornyába is. Természetesen más radar típusokat is alkalmaztak a felderítésre.

← A képen látható **Kommandogerät 40** optikai célzóberendezést és annak analóg számítógépét a Humboldttheih G-tornyához hasonló I-es típusú Flakturmok tetejének közepén kialakított megfigyelőállásba helyezték el. A későbbi generációs Flakturmok esetében a készüléket az L-torony tetején helyezték el. A berendezés képes volt kiszámítani a támadó

repülőgépek jövőbeli pozícióját, valamint a légvédelmi lövedékek detonátorának időbeni beállítási adatait. Az 1941-ben rendszeresített célzóberendezéssel akár 12 km távolságban levő mozgó célpont löelemeinek kiszámítását is rövid idő alatt el lehetett végezni. A drezdai Zeiss Ikon-nál kifejlesztett 1,6 tonnás berendezés kezeléséhez legalább 5 fő személyzet kellett.

→ A Flakturmokon többféle légvédelmi fegyvert használtak, de ezeket nem szeretném felsorolni, csak a két leggyakrabban alkalmazottat mutatom be néhány szóval. A képen látható **12.8 cm-es Flak 40-es légvédelmi löveg** fejlesztését 1936-ban kezdték el a Rheinmetallnál. A löveg készült ikercsöves változatban is, azonban 26 tonna körüli súlya nehézkessé tette harctéri alkalmazását, viszont a G-tornyokba éppen megfelelő volt, hiszen ott nem kellett ide-oda szállítgatni. Lőtávolsága kb. 15 km volt.

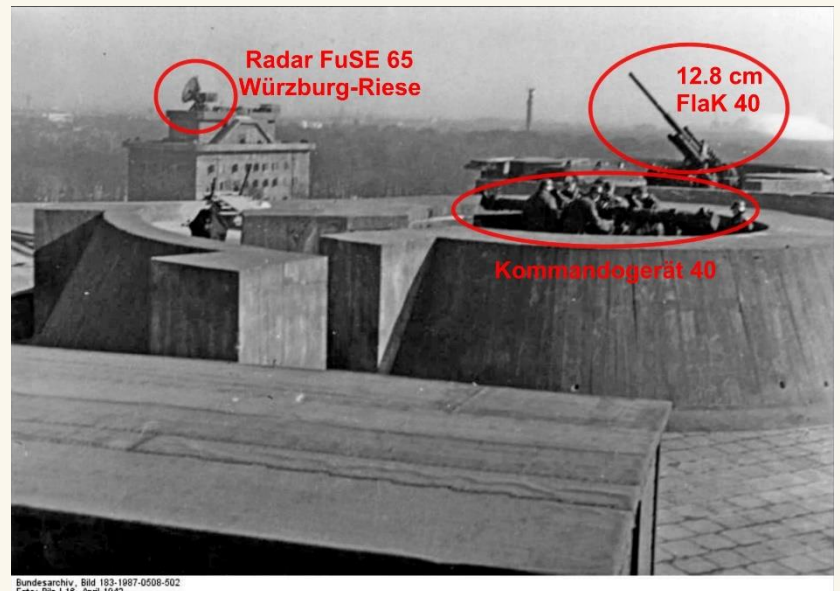

Bundesarchiv, Bild 103-01230-0502-004
Foto: Flz 116, April 1942

← A másik leggyakrabban alkalmazott fegyver a **2 cm-es AA Flak-Vierling Mk38** négycsöves gépágyú volt. Ezt is a Rheinmetall fejlesztette ki. A rövidebb távon (2,2 km) rendkívül hatásos, nagy tűzgyorsaságú fegyvert a G- és L-tornyokon körbefutó beton erkélyeken helyezték el. A korábban

bemutatott Kommandogerät 40 célzóberendezés csak a 10.5 és 12.8 cm-es lövegeket szolgálta ki ezért a **2 cm-es AA Flak-Vierling Mk38** irányzásához az előtérben álló katonánál látható **Em 1 m R36-os** kézi irányzó optikai távolságmérőt (fejlesztő: Carl Zeiss Jena) használták.

→ Ez a felvétel a **Tiergarten** szélén épített **Flakturm Zoo G-tornyának** felső platformján készült. Távolban az L-torony látható, rajta a **FuSE 65 Würzburg-Riese** radarral. A G-torony közepén nagyban dolgoznak a **Kommandogerät 40** célzó katonái, a háttérben pedig egy egycsöves **12.8 cm-es FlaK 40**-es löveg emelkedik.

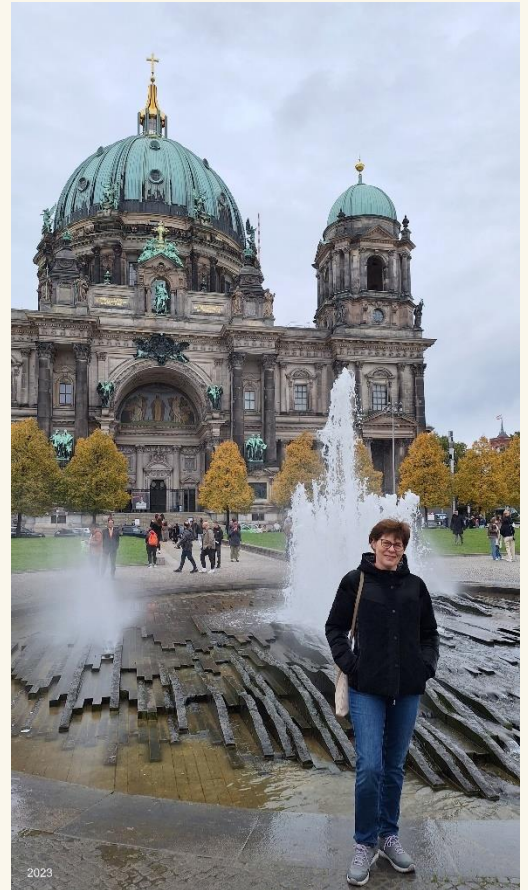
← A **Humboldtthain G-torony** közvetlenül az átadása előtt 1942-ben. A torony alapterülete 70x70 méter, magassága 39 méter volt.

→ A **Humboldtthain G-tornya** az 1948. március 13-i, harmadszori robbantás után dél felől. Látható, hogy a ma is látogatható északi oldal valahogy nem dőlt le. Ez a torony a háború után Berlin Francia szektorához tartozott, így az ő tüzserészeik ronghathak el valamit, hogy harmadszorra sem sikerült a robbantás.

Séta a Museiminseltől a Brandenburgi kapuig

→ A **Lustgarten**, a Museuminsel nagy parkja kedvelt sétatér. Középen a szökőkút, háttérben az 1905-re befejezett **Berliner Dom**, a német evangélikus egyház központi temploma, egyben a Hohenzollern uralkodók temetkezési helye.

↑ Keleti nők csoportja fotózkodik az **Altes Museum** előtt. A múzeumot 1825 és 1828 között építette **Karl Friedrich Schinkel**. Súlyos háborús sérüléseit 1982-re állították helyre, jelenleg klasszikus antik műalkotásokat lehet az épületben megtekinteni.

→ 1303 Nem túl messze a Lustgartentől, a Spree túoldalán áll az NDK-s idők egyik mementója. Kedvelt fotózási helyszín. **Ludwig Engelhardt** szobra 1986-ra készült el, eredetileg nem a jelenlegi helyén állt és kelet felé nézett. A 90-es években helyezték át a **Berlin Innenstadt** parkba, egyúttal háttal fordították Kelet-Berlinnek és azóta **Marx és Engels** a Nyugatot kémleli.

← Egy szűk körű **Trabantos találkozó** az Unter den Lindenen.

→ Az **Unter den Linden** túloldalán emelkedik az 1810-ben alapított **Humbold Egyetem** klasszikus épülete. Az egyetemet III. Frigyes-Vilmos porosz király alapította Wilhelm von Humbold politikus és nyelvész ösztönzésére. Sokáig az alapító uralkodó nevét viselte az intézmény, csak 1949 után kapta mai elnevezését a világotjáró, jelentős természettudományos kutatásokat végző **Alexander von Humbold** (1769-1859) és nem kevésbé neves tudós bátyja, **Wilhelm von Humbold** (1767-1835) emlékére.

← A korábbi kicsi Poroszországot jelentős királysággá fejlesztő uralkodó, **II. (Nagy) Frigyes porosz király** (1712-1786) hatalmas lovasszobra áll az **Unter den Linden** keleti végénél. A szobrot 1851-ben avatták fel, de még sokáig nem lelt nyugalomra. A háborús eseményeket követve előbb elbontották, majd áthelyezték és újra felállították Potsdamban, végül 1980-ban került vissza eredeti helyére.

→ A Humbold Egyetem szomszédságában, az **Unter den Linden 4-es** szám helyén áll a porosz királyi **palota őrsegének** 1818-ban felavatott épülete. **Karl Friedrich Schinkel** klasszicista épülete a második világháború alatt kiégett, majd 1960-ra az NDK hatóságok helyreállították és a fasizmus áldozatainak emlékművét nyitották meg benne. A német egyesítés után az emlékhelyet átalakították, középre helyezték el **Käthe Kollowitz Anya halott fiával** című szobrát. A **Neue Wache** 1993 óta a háború és a zsarnokság áldozatainak emlékhelye, amelyet rendszeresen megkoszorúznak.

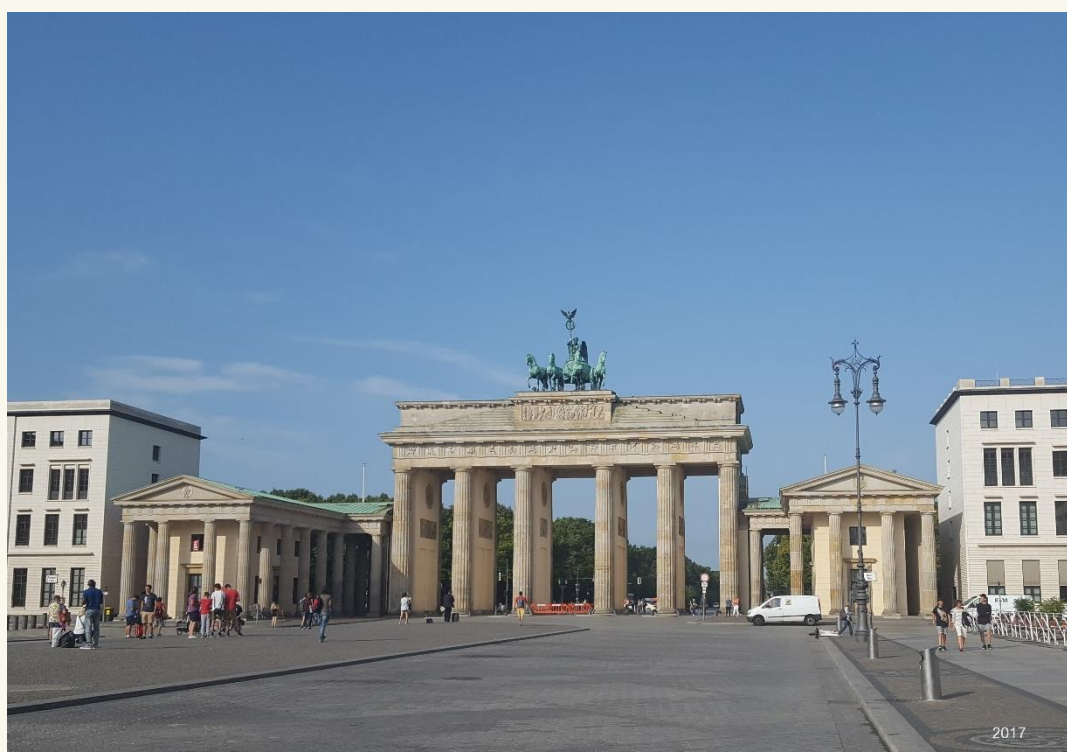

← **Ukrajna** szenvedéseire emlékeztető utcai installáció az Unter den Linden közepén.

→ Az **Unter den Linden** útteste alatti építési munkát eltakaró paraván posztere. Érdekes végig nézni az ábrázolt embereket. A poszteren sehol egy firka, sehol egy spray festés és ahogy látom, meg sem próbálták letépni. A háttérben az építkezést kiszolgáló ideiglenes csővezeték áll. Ilyet Berlinben többfelé látni.

↓ Elérkeztünk az **Unter den Liden** sugárút nyugati végére, a Brandenburgi kapuhoz. A német fejedelemségek, egyes

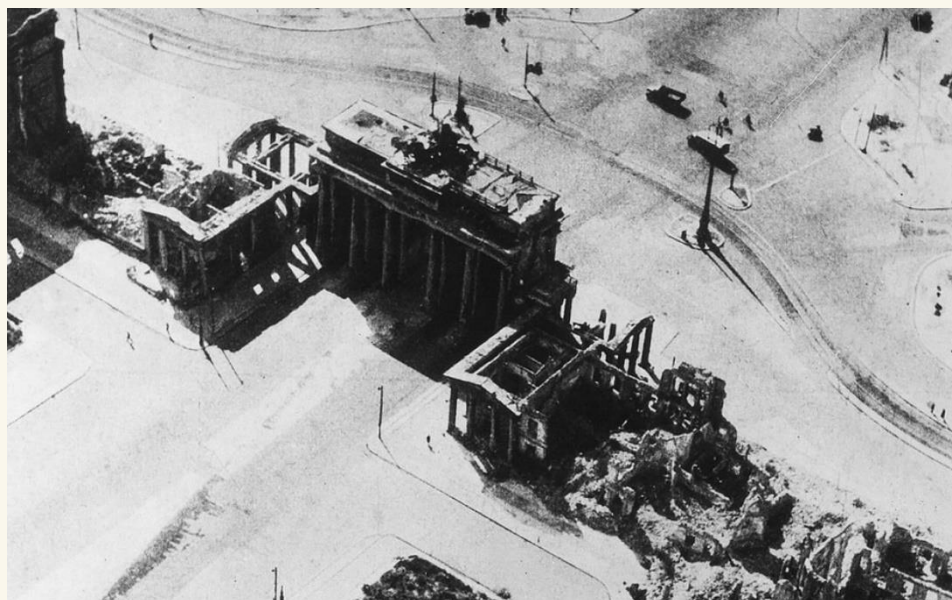

jelentős városok sokáig vámszedési joggal bírtak így biztosítva uraiknak megfelelő jövedelem kiegészítést. Berlinnek is vámhatárai voltak, amelyek biztosítására vámfalat emeltek. A vámhatárokat védő falak egészen 1868-ig fennálltak, rajtuk több kapun át lehetett a városba jutni. Mára ezek közül csak az 1791-ben befejezett klasszicista stílusban épült **Brandenburgi kapu** áll.

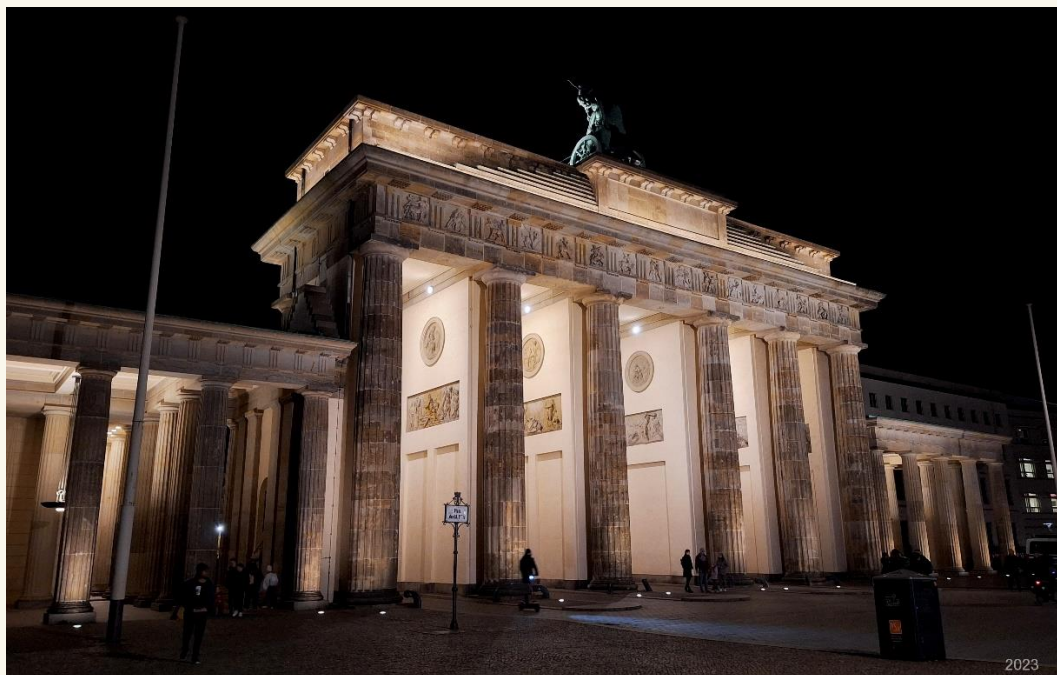

← A kapu két oldalán valaha a vámisztviselők őrházai álltak, majd a vámfalak lebontása után ezek helyére nyitott oszlop-csarnokos átjárókat építettek a 19. század utolsó harmadában. A képen a **Brandenburgi kapu** előtti, a Tiergarten felé néző **Platz des 18. März** egy része is látható. A tér neve az 1848-as berlini márciusi forradalmat és a volt NDK-ban tartott első szabad választás emlékét idézi.

→ Ez az archív légifotó közvetlenül a világháború után készült 1945-ben. A kapu ugyan áll, de az oldalépítményeket rommá lőtték és a **Brandenburgi kapu** fő díszét, a négylovas harci szekéren vágató Győzelem istennő szoborcsoportjából sem sok maradt.

← A kapu tetejére Nagy Frigyes király sok győzelmes harcának emléket állítva helyezték el **Johann Gottfried Schadow Niké szobrát** 1793-ban. A szárnyas Győzelem istennő négylovas kocsin (quadrigán) üget a város központja felé. **Napóleon** 1806-ban Jéna mellett legyőzte a porosz- szász szövetségesek seregeit és röviddel ezután összecsomagoltatta a **Brandenburgi kapu Niké szobrát** és az egészet Párizsba vitette.

← **Napóleon** bukása után a szobor viszszerült **Berlinbe** és újra elhelyezték a kapu tetején. Ekkor kapta Niké a kezébe azt a rudat, amelyen koronás sas ül egy tölgykoszorún, amelybe egy német vas keresztet illesztettek. Ezt a vas keresztet a náci uralom alatt horogkeresztre cserélték. Ahogy egyre több bombázás fenyegette Berlint, jónak látták a

Nikészoborról gipszmintát venni és azt biztonságba helyezni. Ugyan nem tudom, hogy a levett mintát hol tárolták, de feltehetően a nem túl távoli vasbeton légvédelmi toronyban, a Zoo (Tiergarten) Flakturm-ban, ahol más műkincseket, például a Pergamon oltár darbjait is biztonságba helyezték. A levett minta alapján restaurálták a háborúban súlyosan megsérült szobrot 1991-ben, immár horogkereszt nélkül, újra vas keresztel a tölgykoszorúban.

Este, ha hátat fordítunk a **Brandenburgi kapunak**, a **Tiergartent** keresztül szelő, kivilágított **Straße des 17. Juni** sugárút látványa tárul elénk.

A Friedenau és a Dorotheenstadt temetők

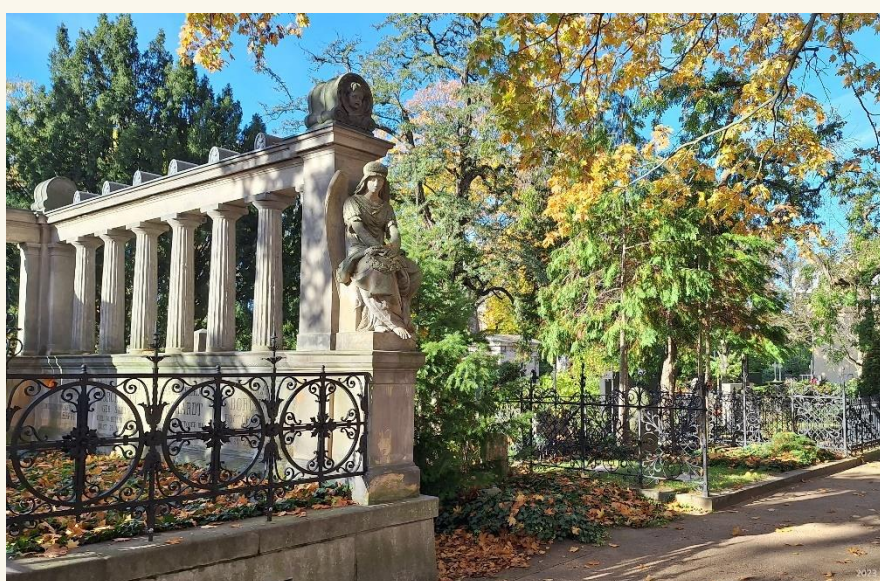
→ 2023-ban, minden-szentek napján – ami Németországban is munkaszüneti nap – elhatároztuk, hogy meglátogatunk két temetőt. Először a **friedenauai temetőhöz** metróztunk ki a belvárosból. A Tiergartentől délre eső **Friedenau** városrész csak az 1870-es években jött létre úgy, hogy egy korábbi nagybirtok területét felparcellázták. Néhány évtized alatt több tízezer ember telepedett le itt, így természetesen szükségessé vált egy új temető kialakítása is. A városrész az 1920-as és 30-as években vonzotta a művészeket, ezért aztán temetője is egyre inkább, mint „művésztemető” lett ismert.

→ A **Friedenau Friedhof** sok neves német művész végső nyughelye. A temető leglátogatottabb sírja **Marlene Dietrich** (1901-1992) német származású hollywoodi filmsztár és előadóművész szerény síremléke. Dietrich utolsó éveit Párizsban töltötte, de végakarátának megfelelően itt, Berlinben temették el.

A **Friedenau Friedhof** őszi színei.

A **friedenai temető** kápolnája és a városrész ide temetett első világháborús halottai. Csupa húsz év körüli fiú.

← A Spree északi oldalán, közel a ma már csak metrómegálló nevében létező egykori városkapu, az **Oranienburger Tor** közelében helyezkedik el a **Dorotheenstädtische Friedhof**. Nagy Frigyes király a 18. század második felében adott utasítást új temetők létesítésére a Berlin korabeli vámhatárait védő falakon kívül, mert a városfalakon belüli temetők már beteltek és járványveszélyesek voltak. Az akkoriban létesített temetkezési helyek közül máig megmaradt a **Dorotheenstädti**

temető és közvetlenül mellette, a Berlinbe származott **francia hugenották** temetője. A **Dorotheenstädtische Friedhofban** a berlini szellemi élet sok kiválósága nyugszik, de a francia temetőben már alig találtunk néhányat a hugenották utódai közül.

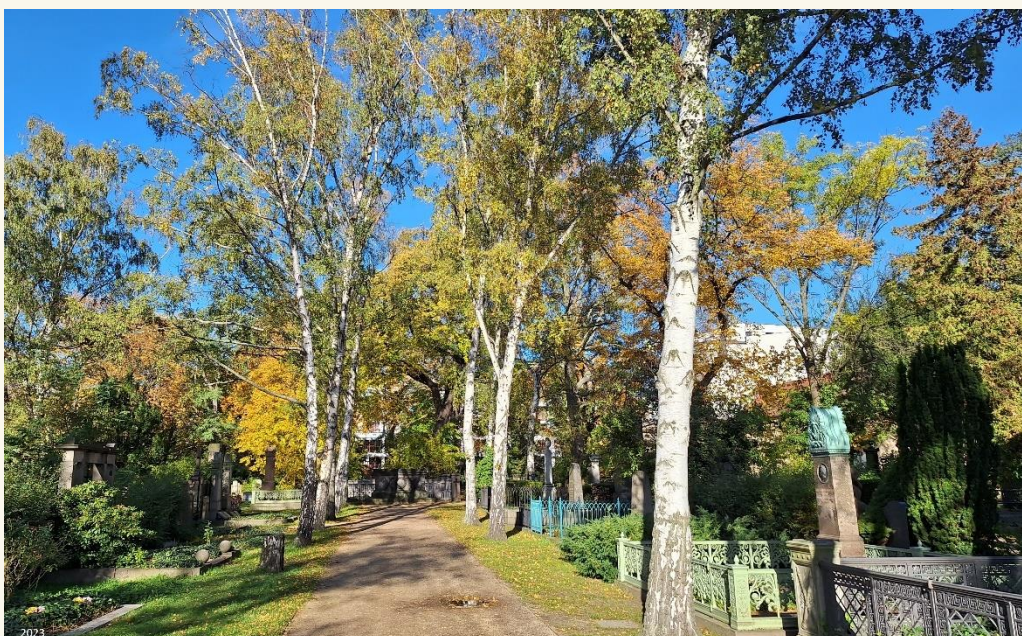
→ A temető egyik sarkában pihen **Bertolt Brecht** (1898-1956) a nagy német drámaíró és második felesége **Helene Weigel** színésznő. Brecht nemcsak színműíró volt, hanem nagy hatású színházelméleti gondolkodó is. Esménye a nézőket kritikai reagálásra ösztönző epikus színház volt.

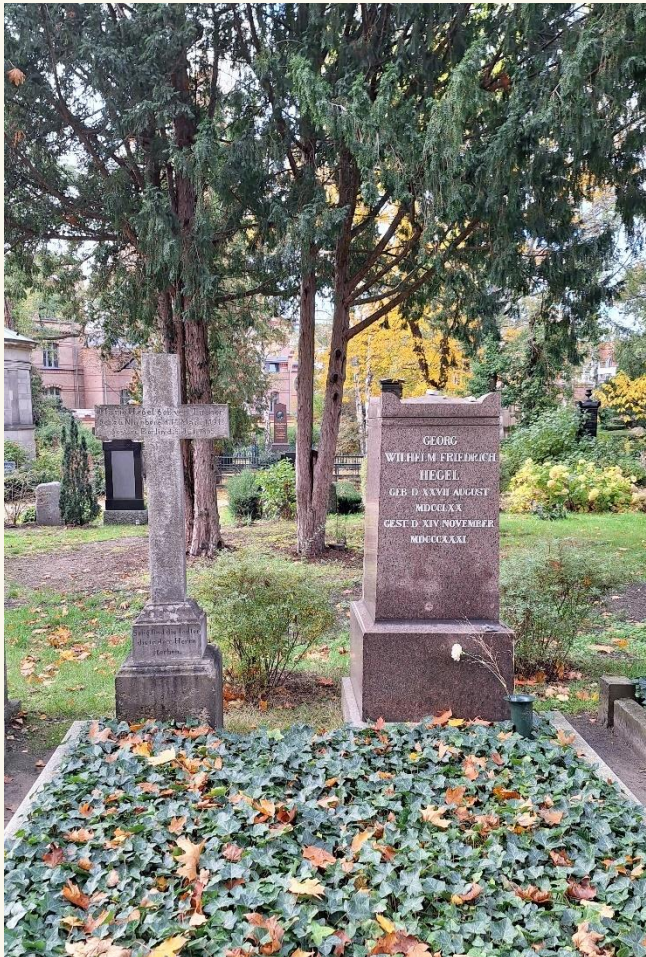
← Bertolt Brecht első nagy sikere a Koldusopera (*Die Dreigroschenoper*) volt, amelyet Kurt Weil zenéjével mutattak be 1928-ban. Ennek a síremléknek a felső részére a Koldusopera néhány részletét faragták, alatta pedig az ismert színész, Wolf Kaiser nyugszik, akinek egyik fontos szerepe a Koldusopera Bicska Maxija (*Mackie Messer*) volt.

→ Heinrich Mann (1871-1950) sírja a Dorotheenstadti temetőben. Thomas Mann bátyja is jelentős író volt, aki nem mindig volt jó és testvéri viszonyban világhírűvé lett öccsével. Korai munkáját (*Professor Unrath/Ronda tanár úr*) Marlene Dietrich főszereplésével filmesítették meg 1930-ban. Ez a mozi a maga korában és még sokáig olyan ikonikus alapmű volt, mint később a *Casablanca* (1942) lett.

← Ős a Dorotheenstadti temetőben. A jobbra álló, alacsony öntöttvas kerítéssel övezett sír Karl Friedrich Schinkel (1781-1841) maradványait rejti. A 19. századi klasszicista építész és festőművész több jelentős épületet alkotott Berlinben, például az ő munkája az Altes Museum és a királyi őrség, a Neue Wache épülete is az Unter den Lindenen.

→ **Johann Gottlieb Fichte** (1762-1814) és felesége síremléke is a **Dorotheenstädtische Friedhofban** van. A saját filozófiai rendszert kidolgozó gondolkodó lett az 1810-ben megalapított Berlieni Egyetem, a későbbi Humboldt Egyetem első rektora.

← Közvetlenül Fichte mellett nyugszik **Georg Wilhelm Friedrich Hegel** (1770-1831) és felesége. Az idealista filozófus nagy hatású, mindent átfogó bölcséleti rendszert dolgozott ki, amely egyes elemeit materialista szempontból kritizálva, mintegy annak ellenére alakította ki saját rendszerét Hegel korábbi követője, Karl Marx. Hegel haláláig volt a Humboldt Egyetem tanára, szellemisége még 1831-ben bekövetkezett halála után is áthatotta az egész intézményt, így került filozófiájával kapcsolatba Marx, aki 1836-tól tanult ott.

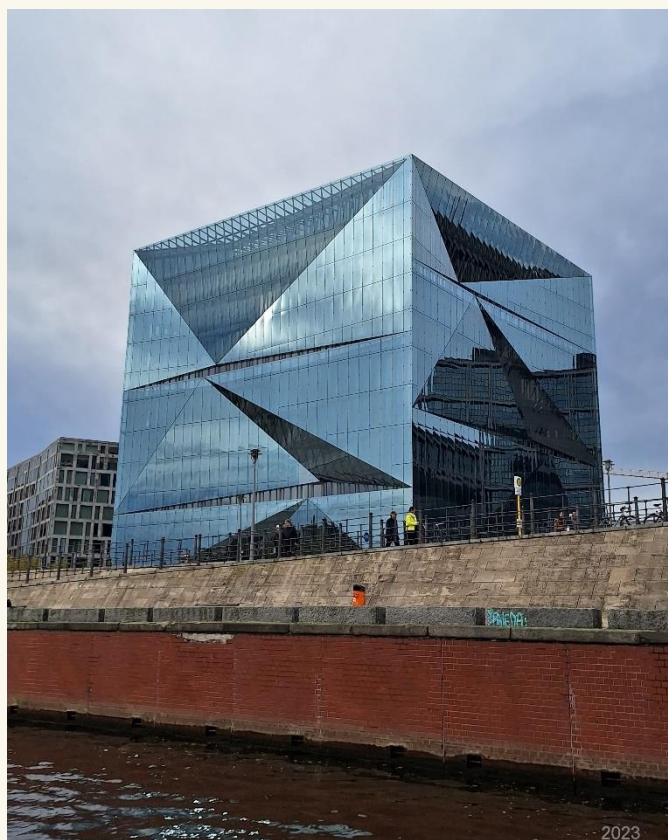
Berlin városi képek és a ZOO

A lányok az alul elhaladó hajóknak integetnek a **Friedrichs-hídról**. Itt, a Museuminsel közelében levő híd helyén 1703-ban épült az első átkelő. Többszöri átépítés és a háború utáni helyreállítások során nyerte el mai formáját 2014-ben.

A **Friedrichsbrücke** kissé távolabbról.

A **Hauptbahnhof** közelében 2020-ban felavatott ikonikus **Cube Berlin** béirodaházat a koppenhágai 3XN iroda tervezte. A 11 emeletes kettős héjalású üveggel borított épület hűtési igényének csökkentését napvédő bevonattal és hővisszaverő fólia alkalmazásával érték el.

← A turistahajóztatási iparághoz hozzátartozik a személyzet által (ha kéred, ha nem) fényképek készítése és kinyomtatása. A két fős hajóslegénység egyik tagja már bőszén nyomtatja a fotókat, melyek ára szinte azonos a hajójegy árával. Ugyan hová tesz manapság az ember nyomtatott papírképet? Azért mi is vettünk...

→ Alulról nézve érdekes fűrészfogas falazású boltívek támasztják alá a **Hackescher Markt S-Bahn Brücke an der Spree** vasúti hidat. A Charlottenburgot és az Ostbahnhofot összekötő városi vasút, az S-Bahn 1882-re megépült vonalának a Spree fölött átívelő hídja, a **Hackescher Markt** állomás közelében ível át a folyón.

← Berlinben is több, fotózkodásra alkalmas városi dekorációs szobrot lehet találni. Ez a Spree partján levő kőkorlátra került. Mint az alkotás címéből is tudható (**Drei Mädchen und ein Knabe**) egy szoborcsoportról van szó, amelynek csak egyik tagja üldögél a képen. A három lányt és a fiút 2007-ben telepítették a folyó partjára.

Trabi lerakat a Wilhelmstraße és a Zimmerstraße sarkán

A Mall of Berlin (Leipziger Straße) fedett belső udvarán időnként táncos rendezvényt szerveznek

Kicsit közelebbről

Egy kabaré plakát 2017-ből

← Az 1895-re elkészült **Vilmos császár emléktemplom**ot II. Vilmos német császár építtette nagyapja emlékére. A második világháború bombázásai idején az Állatkert, így az ottani **Zoo-Flakturm** légvédelmi torony közelében álló templom súlyosan megsérült. A háború után sokáig vitakoztak a maradék rész lebontásáról, végül úgy döntöttek, hogy az eredetileg 113 méter magas torony 71 méteres megmaradt részét mementóként megtartják. Hosszas egyeztetés után,

1961-re készültek el a mellette álló modern épületrészek **Egon Eiermann** tervei szerint.

→ A **Kaiser Wilhelm emléktemplomnál** 2016 decemberében brutális terrortámadás történt. Az elkövető terrorista támadó egy kamionnal behajtott a karácsonyi vásár forgatógábjába, 13 ember halálát okozva. A támadás helyszínén, a templomrom mellett még 2017 szeptemberében is égtek a gyertyák.

← A **Berlin Zoo** 1844-ben nyitotta meg kapuit a Tiergarten nyugati részén. A rendkívül gazdag, sok állatfajt bemutató állatkert Berlin egyik legnépszerűbb látványossága. Ez itt a belárat közelében levő park részlete.

→ A világháború alatt a közvetlenül az állatkert mellett épített légvédelmi tornyot több hullámban támadta a szövetséges légierő, majd 1945-ben a szovjet tüzérség. A **Zoo-Flakturm** csak 1945. április 30-án adta meg magát. Elképzelhetőek az állatkertet ért károk. Az ott tartott 3715 állatból mindössze 91 élte túl az ostromot. Köszönhetően a háború után fejlesztéseknek, ma a **Berlin Zoo** pompásabb, mint valaha volt.

← Ma a berlini állatkertben összesen több mint 20 000 állatot gondoznak, ebből hatalmas akváriumában is sok ezer hal, kételtű és hüllő él.

Naturkunde és Hamburger Bahnhof

← A Naturkunde (Természettudományi) múzeumot 1889-ben nyitották meg a Humboldt Egyetem részeként. Az Invalidenstrasse 43. sz. alatti épület ma az egyik legnépszerűbb berlini múzeum, évente több mint hétszáz ezren látogatják. Az óriási, több traktusból álló épület első nagy csarnokában állnak ezek az őslény csontvázak.

→ A múzeum tele volt gyerekekkel

← A Naturkunde keleti szárnyában állították ki több tízezer hal és hüllő spirituszban tartósított preparátumát. Érdekesek, de inkább ebéd előtt...

→ Ez itt egy részlet a múzeum 12 méter hosszú, a biodiverziást bemutató vitrinsorából.

→ Egy komplett tyrannosaurus. Ahogy nézem, néhány foga azért hiányzik.

← Egy külön részleg mutatja be az állatpreparátorok munkáját. Ez itt egy jól megkomponált darab.

↑ A Naturkunde után még egy pályaudvar, de ez már az utolsó. A **Hamburger Bahnhof** mai szemmel kicsi fejpályaudvarát 1847-ben adták át a Berlin és Hamburg közötti vasúti forgalomnak. Később az északra tartó vonatok a mai Hauptbahnhof helyén állt Lehrter Bahnhofról indultak, így a feleslegessé vált **Hamburger Bahnhofot** 1884-ben bezárták. Később közlekedési múzeumot csináltak az épületből, majd a háború után lassan kiürült. Az elhanyagolt épületet felújították és 1996-ban kortárs művészeti múzeumot (**Museum für Gegenwart**) nyitottak meg az egykori pályaudvaron.

← Hogy tudjuk mi vár ránk, elegendő volt egy pillantást vetni a kapunál őrtálló szoborra.

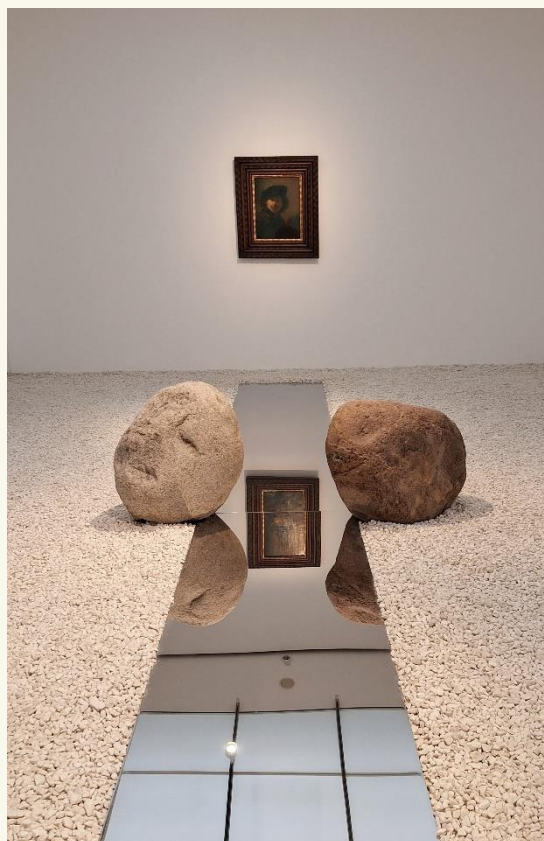
← Az egykori pályaudvar fő csarnokát **Eva Fábregas** installációja tölti meg. A művész különböző méretű gumilabdákat csomagolt óriási harisnyákba. Az alkotás nem teljesen statikus, bár hozzányúlni nem szabad, a légáramlatok mozgatják kissé.

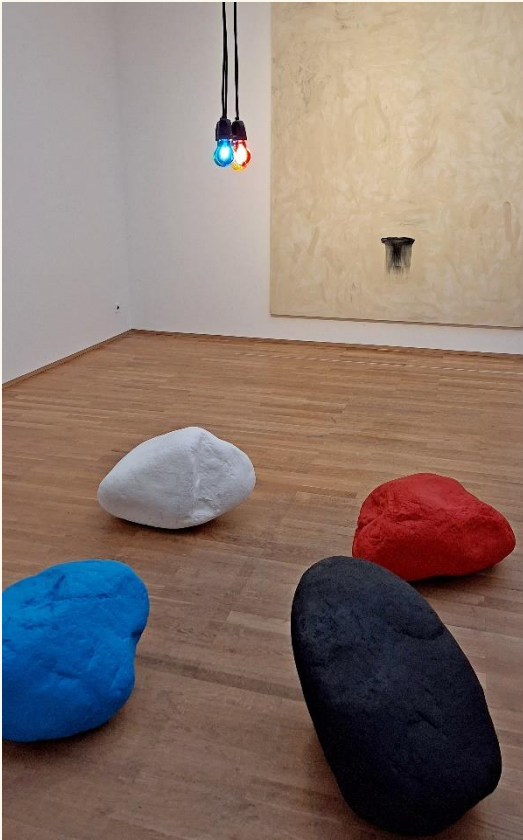
→ A barcelonai művész (szül. 1988) eddigi legnagyobb kiállítása volt itt, a **Hamburger Bahnhofban**.

↑ **Lee Ufan** munkája. A művész a Dél-koreai **Dansaekhwa** mozgalom vezető alkotója. Képei főként ismétlődő motívumokra épül, kevés szín használatával.

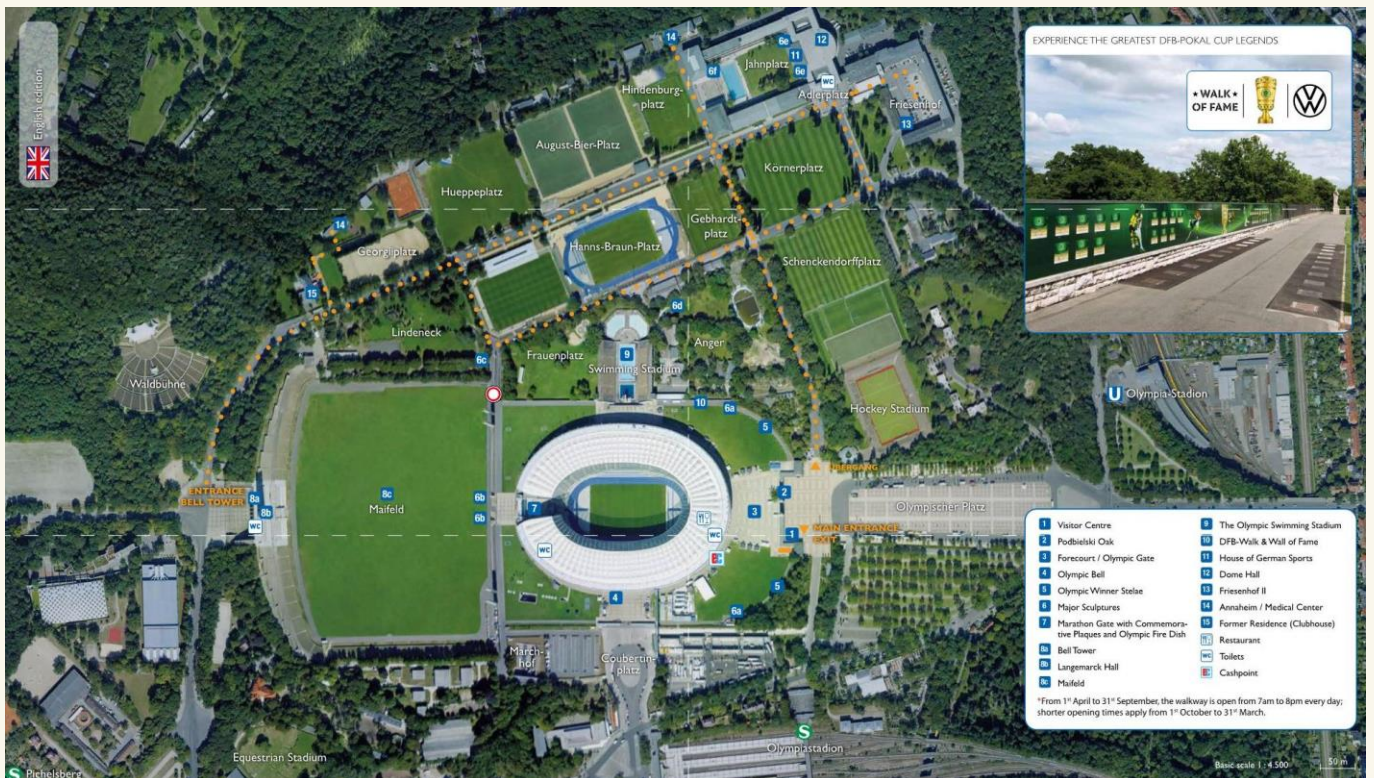
→ **Lee Ufan** Rembrandt van Rijn (1606-1669) rajongója, ez az installációja a holland festő 1634-ben készült önarcképe köré épült.

↑ Az 1936-ban született **Lee Ufan** jellegzetesen minimalista képe és installációja. A művész hosszú élete során Dél-Koreán kívül hosszú ideig tanult és dolgozott Japánban. Az elismert alkotó munkái fellelhetők a világ nagy múzeumaiban, a Guggenheimben, a Pompidou Centerben, a Tate Galleryben és még sok más fontos gyűjteményben. ← Búcsúzóul még egy **Lee Ufan**

Olympiapark Berlin

A mai nevén **Olympiapark Berlin (építéskor Reichssportfeld)** belső útjai nyitva vannak, de az egyes sportlétesítményekbe nem, vagy csak vezetett túrák során lehet bejutni. Valójában csak azért utaztunk ki Berlin Charlottenburg-Wilmersdorf kerületébe, hogy kapjunk egy általános képet az 1936-os olimpiára felépített komplexumról, amely lényegében változatlan formában maradt az utókorra. A területen már 1913-ban építettek egy stadiont, amelyet lebontottak 1934-ben.

← A sok épületből és sportlétesítményből álló **Olympiapark** központi stadionja 1934 és 1936 között épült. A Nemzetközi Olimpiai Bizottság 1931-ben választotta ki Berlint az 1936-os, 11. nyári játékok helyszínéül. A hatalmas sportlétesítmények építése azonban csak 1933 után, a nácik hatalomra jutását követően, Hitler utasítására indult be nagy lendülettel. A stadion körüli tornyokat eredetileg az egyes német népcsoportokról nevezték el. A bal oldali a **Bajor torony**, jobbra pedig a **Porosz torony** áll a stadion keleti oldalán.

→ Az **Olympiastadion** déli oldala. A tornyok balról jobbra: a **Maifeld** bejáratánál magasodó Harangtoron, a Sváb torony és a Frank torony. Itt, a tornyoknál építették meg a Maifeldet (Május mező), ahol lovaspóló és díjugrató versenyek voltak, de legfőképpen a nemzetiszocialisták májusi felvonulásaira szánták. Hitler a hatalmas építkezéssel igyekezett az országot sújtó munkanélküliséget csökkenteni, egyben kihasználni a propaganda kínálkozó lehetőségét, hogy megmutassa a világnak, a vezetése alatt Németország gazdaságilag fejlődő, társadalmilag stabilizálódó ország lett.

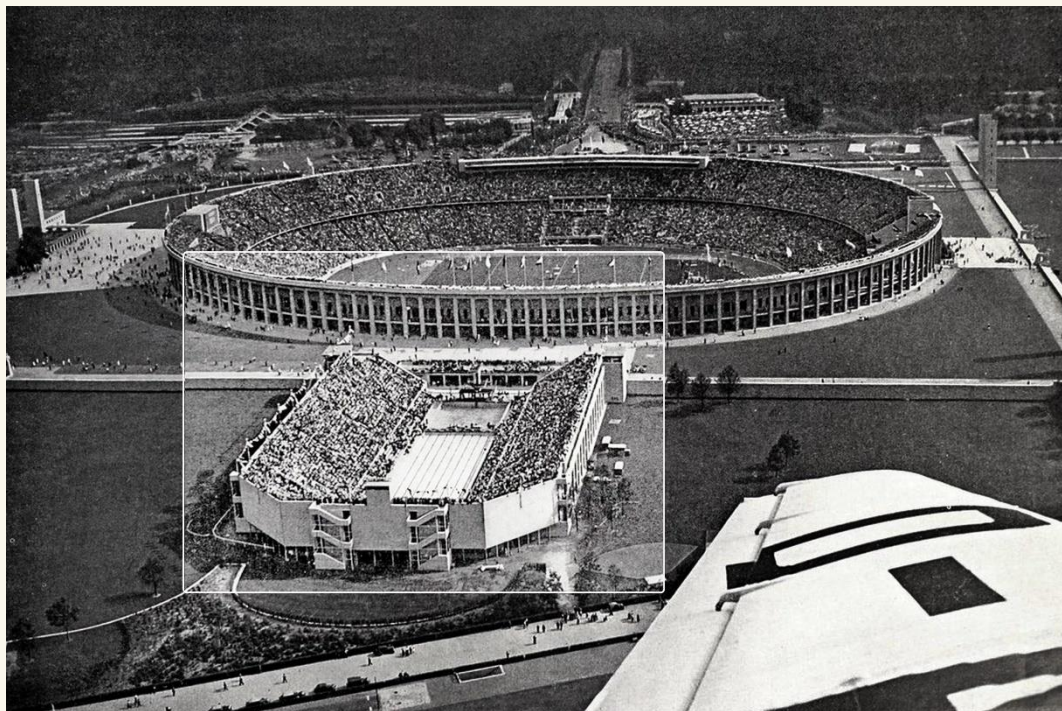
← Az **Olympiastadion** az 1936-os játékok ideje alatt. A **Werner March** tervezte stadion sokban hasonlít a háború utáni budapesti Népstadion tervezett kialakításához. A berlini befogadóképessége 110 000 fő, valamikor a Népstadiont is 100 000 főre tervezték, csak hát építés közben kiderült, hogy a költségeket nem bírja el a magyar gazdaság, így lett csak 70 000-es. Balra a **nyitott olimpiai uszoda**, az előtérben pedig a **Fríz és a Szász tornyok**.

↑ Az eredeti stadiont 2000 és 2004 között átépítették. A munkák során igyekeztek megőrizni az eredeti struktúrákat, de egyúttal kielégíteni a korszerű igényeket. Ekkor készült a fedés, mélygarázs, a nézőtér átépítése, aminek következtében a befogató képesség 76 ezerre csökkent. Ugyanakkor meghagyták az atlétikai versenypályát a futballpálya körül, ami a TV közvetítések korában máshol már nem szokásos. Napjainkban az **Olympiastadion** a **Hertha BSC** hazai mérkőzéseinek a helyszíne.

→ A stadion északi oldalánál épült **Olimpiai Úszóstadiont** november elején már nem lehetett megközelíteni. Ez is 1936-ra készült el, itt rendezték az úszó, a vízilabda és a toronyugró versenyeket is. A létesítmény nyaranta ma is üzemel, mint gyakorló medence és rekreációs strand.

← A korabeli légifotón jól kivehetőek a zsúfolt lelátók. Befogadóképessége az ideiglenes lelátókkal együtt 10 500 néző volt. Az **Úszóstadiont** az olimpia után megnyitották a nagyközönség előtt.

→ Nyugat felé tovább haladva értünk el a **Maifeld** terület északi kis bejáratához. Itt áll **Niké**, a győzelem istennője szobra (Willy Meller munkája). Bár az alak a görög mitológia istennője, itt igazi robosztus germán szoborként emelkedik a néző fölé. Kezében tölgyfaágat szorongat, lábával a gonoszság kígyóját tapossa.

↑ Tovább sétáltunk a **Maifeld** nyugati főbejárata felé. A hatalmas, 112 000 m²-es, lovasversenyek, tömegrendezvények, csoportos gimnasztika bemutatók megtartására tervezett füves területet nyugatról földtöltés határolja. Ennek közepén áll a **Glockenturm (Harangtorony)** és a lelátók. Ottjártunkkor ezt a létesítményt éppen felújították.

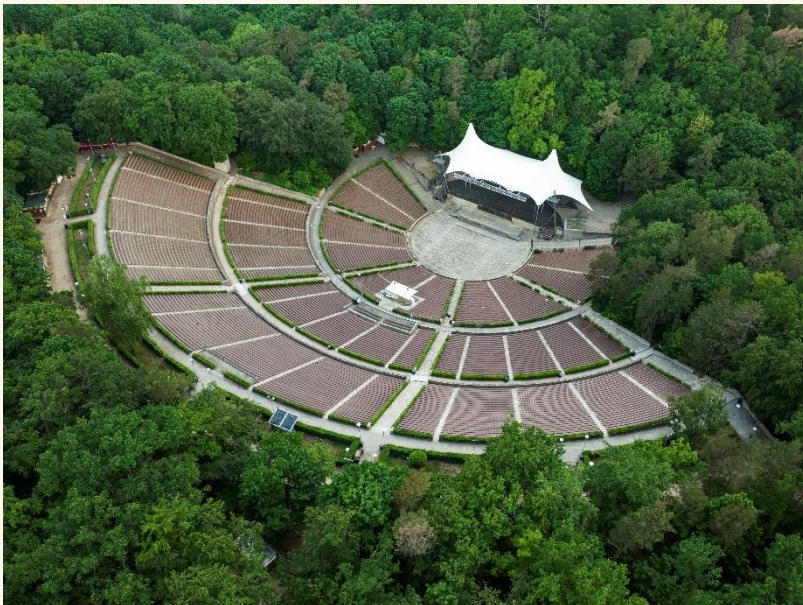
→ Az **Olympiapark Berlin** archív felvételen délnyugatról. A kép felirata még eredeti nevén, **Reichssportfeld**-ként említi. A képen szinte az egész létesítmény rajta van, balra lent még a **Waldbühne** szabadtéri színpada és ülésorai látszanak. Az 1936-ban elkészült, 22 000 nézőt befogadó előadótér a klasszikus görög színházak mintájára épült.

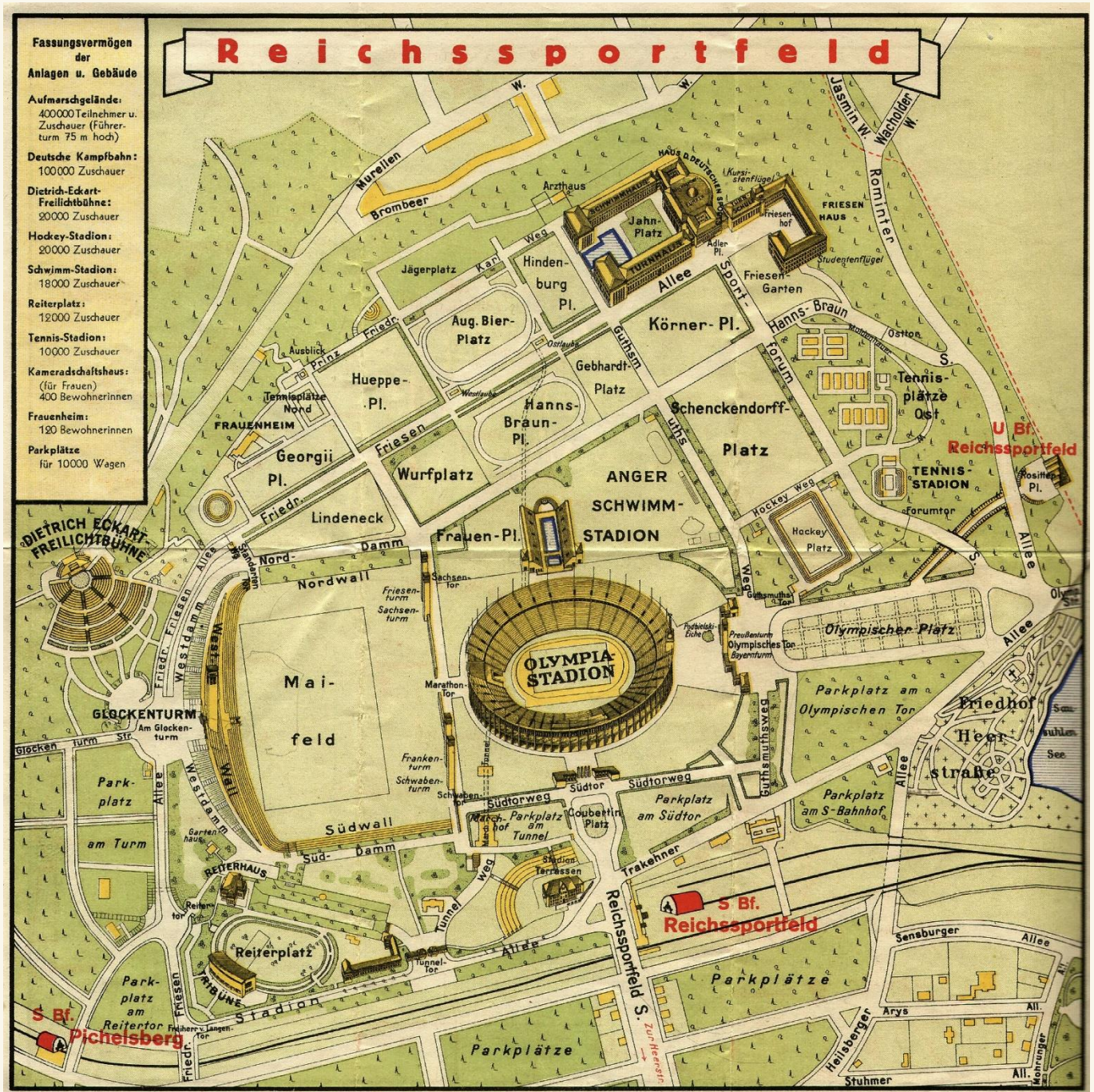
eredeti nevét - **Dietrich Eckart színpad** - a Hitlert támogató szélsőjobbos újságíró után kapta. A színpad építését Goebbel's propaganda minisztériuma finanszírozta. A **Waldbühne (Erdei Színpad)** nevet a háború után kapta az aréna.

↑ A **Waldbühne** az bejáratának két oldalát **Adolf Wamber** domborművei díszítik. Bal oldalon a nemzeti hősök tiszteletére kifaragott, kardot és fáklyát tartó két meztelen férfialak előfutára volt az **Új Birodalmi Kancelláriához** megrendelt, 1938-ban elkészült szoborpárnak, amely már a nemzetiszocialista német állam erejét szimbolizálta. A **Waldbühne** kapujának jobb oldali domborművén a két ruhátlan nőalak a görög múzsákra utal. Egyikük babérágat, a másik lantot tart.

← Körüljártuk a **Waldbühne** területét, hátha be tudunk jutni, de az egész kerítésekkel körbe van zárva és csak a rendezvények idején látogatható. Ráadásul a szabadtéri színpadot még november elején is sűrű, lombos erdősáv övezi, így távolról lehetetlen befényképezni. A színpadon 1936-ban szeptemberben versenyek zajlottak, manapság klasszikus koncerteket és hatalmas rock bulikat tartanak itt nyaranta. A színpad fölötti kifeszített sátor az 1965-ös, szó szerint pusztító **Rolling Stones koncert** utáni helyreállítást követő időszakban, 1982-ben készült el. ↓ Végül egy korabeli térkép.

Potsdam, St. Nikolaikirche, a holland negyed és az orosz házak

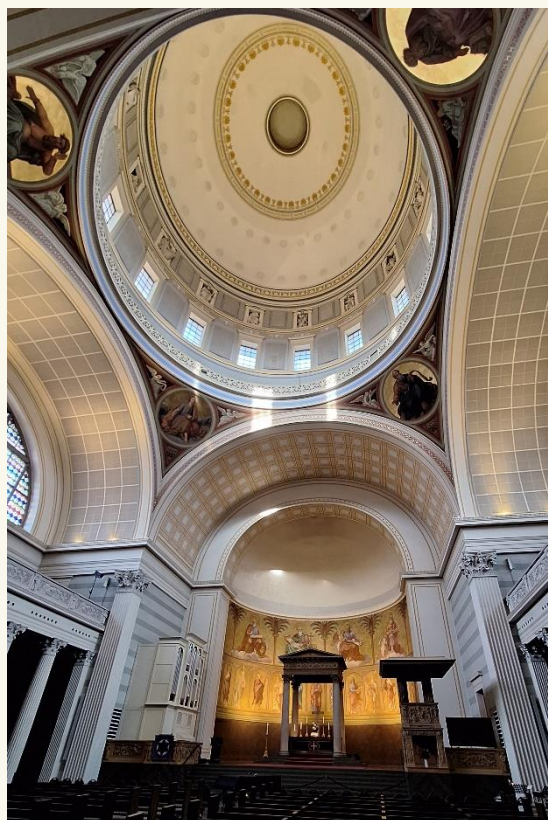
A **Potsdam Hauptbahnhof**-on hintával vártak minket

←A pályaudvarról gyalog indultunk a belváros felé. Átsétáltunk a **Lange Brückén**, egy pár percre megálltunk a **Havel folyó Neue Fahrt ágánál**.

→ A híd közepén kicsit letértünk a **Freundschaftsinsel** ősszel is hívogató parkjába. A távolban a **Heilig-Geist-Park** idősek otthonának a tornya magasodik a fák fölé.

Potsdam régi piacterén (Alter Markt) 1837-re készült el az evangélikus **Szent Miklós templom (St. Nikolaikirche)**. Az a **Karl Friedrich Schinkel** tervezte, akinek a sírját meglátogattuk a Dorotheenstadti temetőben. A templom a második világháborúban súlyosan megsérült. Felújítását 1981-ben fejezték be. ➤ A helyreállított **St. Nikolaikirche** mértéktartóan díszített klasszicista belső tere.

A harmincéves háborúban sokat szenvedett kisváros 1660 után kezdett el jelentősen fejlődni. Potsdam **I. Frigyes Vilmos porosz király** uralkodása alatt vált uralkodói székhellyé, amiben ko-

moly része volt a vallási türelemnek és a városba költöző külföldi mesterembereknek is. **A holland építőmesterek** 1734 és 1742 között költöztek ide és építették meg ma is álló, 150 házból álló negyedüket.

← A potsdami holland negyed vöröstéglás házai szorosan simulnak egymáshoz.

→ A holland negyed tervezője és főépítésze az amszterdami születésű Jan Bouman (1706-1776) építész volt. Őt is I. Frigyes Vilmos király hívta Potsdamba.

← A **holland negyed** házai sokszor hasonlóak, de nem egyformák, láthatóan több típusterv szerint készültek. A városrész megújulása a német egyesítés után kapott lendületet, főként 1990 után, amikor a városi tanács megalkotta a Holland Negyed Építési Szabályzatát.

↓ Az északi városkapun át indultunk az **oros** negyed felé

→ III. Frigyes Vilmos (1770-1840) kifejezetten jó viszonyt ápolt I. Sándor (1777-1825) orosz cárral. E barátság emlékére építette fel a porosz király Potsdam északi részén a **Kolonie Alexandrowka (Sándor kolónia)** nevű orosz stílusú lakónegyedet.

← 1816 Az építkezés 1826-ban kezdődött meg az **olasz származású orosz építész, Carlo Rossi tervei** szerint. Az épületek többsége csak imitálja az orosz rönkházakat, valójában favázas szerkezetű épületek, amelyeket kívülről félkör profilú, hosszában felfűrészelt fatörzsekkel borítottak be.

→ Az **Alexandrowka telepen** egy kis néprajzi kiállítás is működik a 2-es számú házban.

← **Napóleon** 1812-es oroszországi hadjáratából megtépázott seregei élén tért vissza, mintegy 1000 orosz hadifoglyot hurcolva magával, akik közül 62 került **Potsdamba**. Ők a következő évben a porosz király és az orosz cár szövetségében harcoltak Napóleon ellen. A porosz seregbe besorozott orosz hadifoglyok csoportja és ezek katonakórusa telepedett le Potsdamban, majd a kórus maradék 12 tagja kapta meg a Sándor kolónia házeit 1827-ben.

↓ Az egykori orosz katonaénekes családok utolsó leszármazottja 2008-ban halt meg. Ma a kolónia házai nagyrészt magántulajdonban vannak. Minden házhoz olyan nagy telekrész tartozik, amilyen ezen a képen is látszik. Az egykori katonák valószínűleg itt vezették háztáji gazdaságukat.

Potsdam, a szélmalom, a Sanssouci palota és a Képgaléria

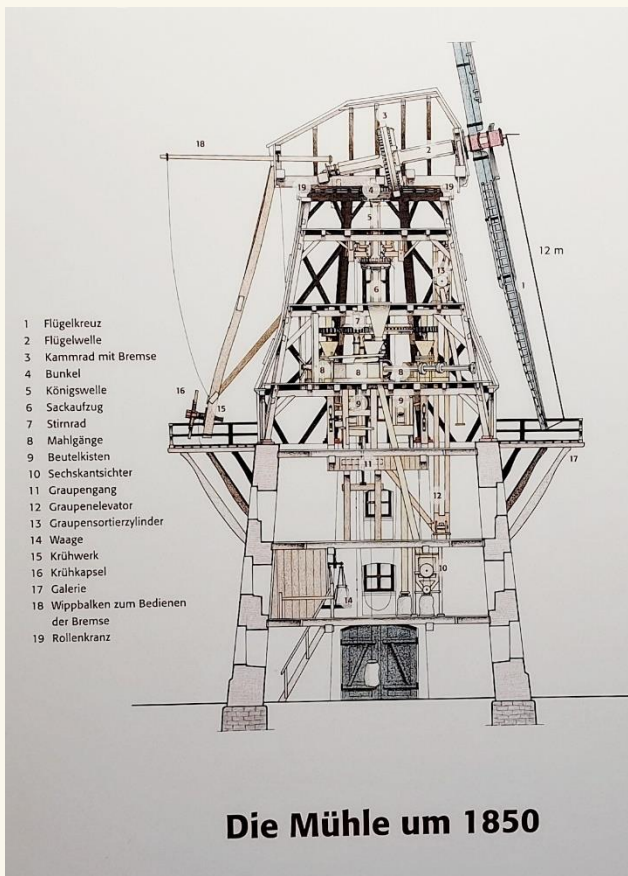

A **Sanssouci Park** és annak legjelentősebb épületei Nagy Frigyes uralkodása alatt (1741-1786) épültek meg. Később is kiegészítették a parkot, de amit ma, jórészt helyreállított állapotában láthatunk az a katonakirály elképzelését tükrözi. A Potsdam egykor fallal kerített városának nyugati oldalánál fekvő palotaegyüttes és különböző stílusban létrehozott kertek csoportja ma a város legszebb látnivalója. Ugyan nem éri el Versailles pompáját, de nyugalmas meghittsége búvőkörében tartja a látogatót.

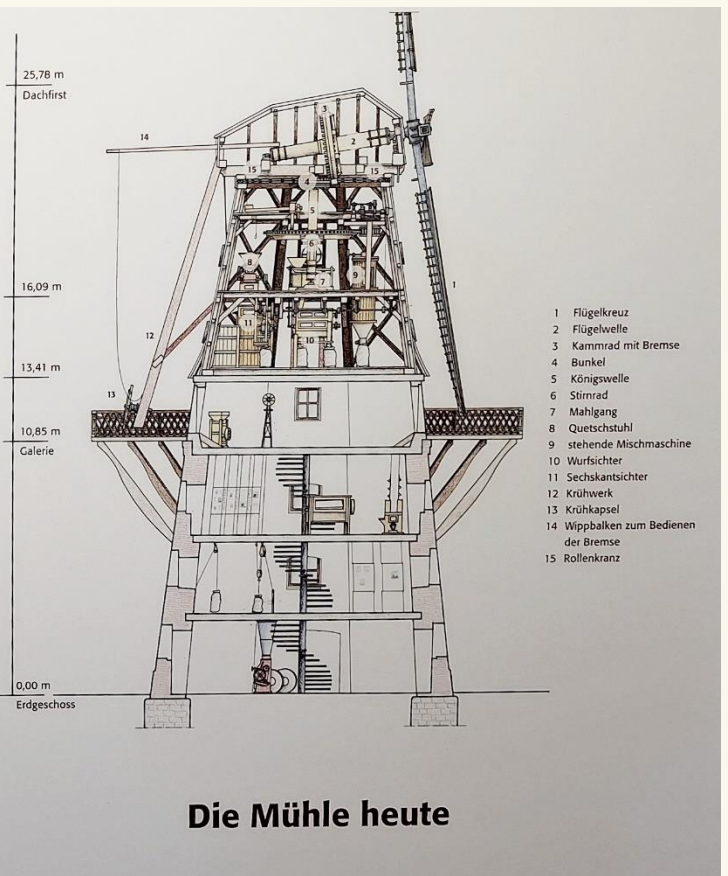

← A **Sanssouci palota** nyugati szárnyához közel 1738-ban már építettek egy korábbi szalmalmot, majd ennek tönkremenetele után, helyére 1747-ben elkészült a ma látható malom elődje. A második világháború utolsó napjaiban szétlőtték és felgyújtották a malmot, amelyet csak hosszas munkával, pénzügyi nehézségek közepette építettek fel újra 1983 és 1993 között. Ma malom-történeti kiállítás tekintethető meg az épületben.

→ A molnártanonc iskola első gyakorlata

Die Mühle um 1850

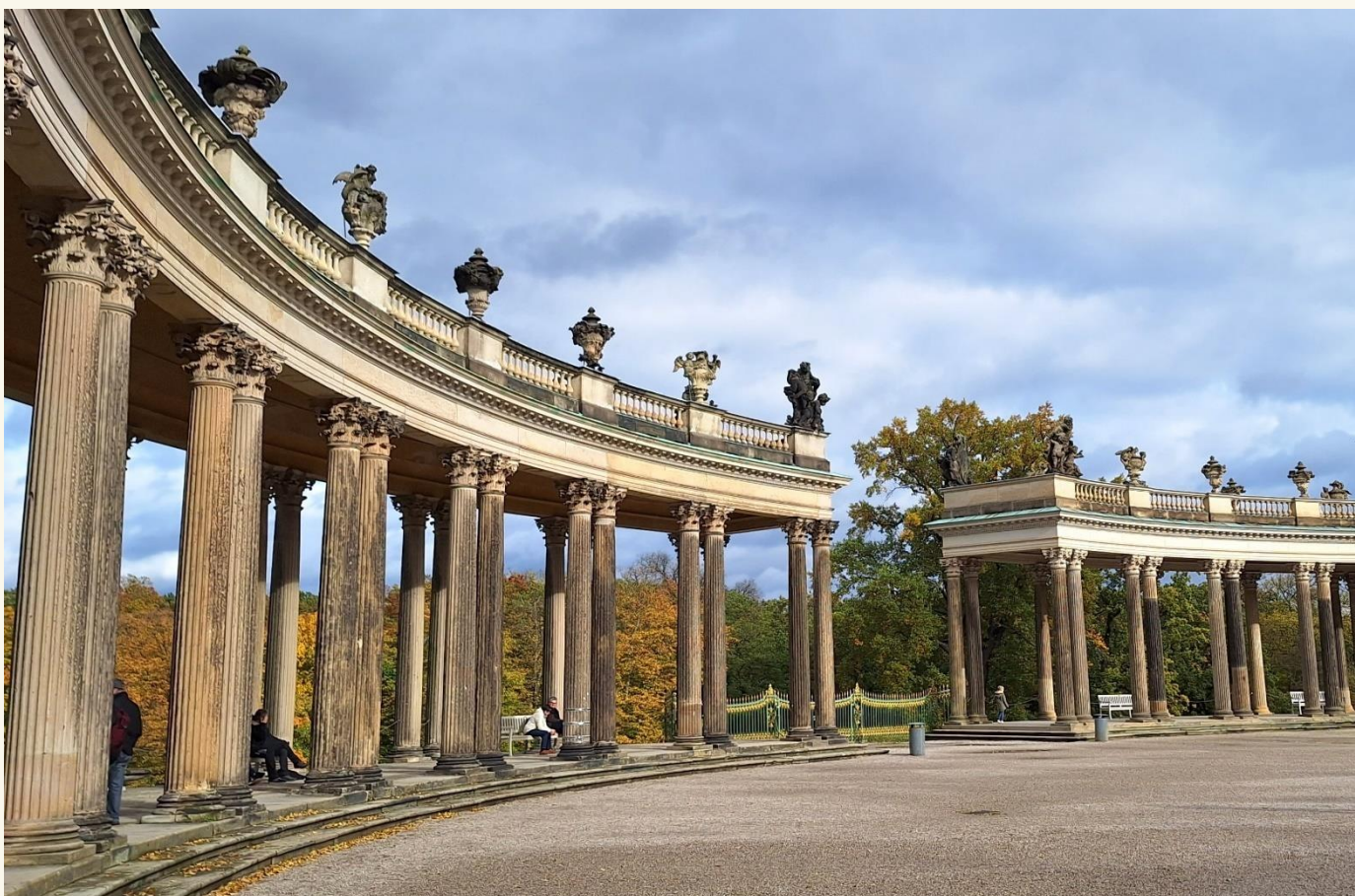

Die Mühle heute

Amint a rajz mutatja, a háborúban teljesen elpusztult malom eredeti külső megjelenését az újraképzés során megtartották, de a belső elrendezést már a múzeumi és látogatói igényeknek megfelelően alakították ki. A malom szélkereke sűrűn beindul, persze villanymotoros rásegítéssel...

→ A felső szintet a 19. század közepi malomtechnológia bemutatásának szentelték.

↓ A nevezetes **Sanssouci palota** nyugati oldalán áll a **Neue Kammern** épülete, amire jól rálátni a **szélmalom** teraszáról. A képen mégsem a palotaépület az érdekes, hanem a Sanssouci park csodálatos őszi színei. A **Neue Kammern** is Nagy Frigyes idejében épült, eredetileg színház, koncert- és bálterem volt. Az elbűvölő rokokó díszítésű épület jelenleg sajnos nem látogatható.

Itt, a 44 oszlopból álló **kolonnád** előtt kell várakozni a **Sanssouci palotába** történő bejutáshoz. **Nagy Frigyes** nyári palotája az oszlopsorral együtt 1745 és 1747 között épült **Georg Wenzeslaus von Knobelsdorff** tervei szerint, de a vázlatokat maga Frigyes készítette el.

→ A **Sanssouci kolonnádjától** messzire nézve ez a nyiladék vonzza a tekintetünket. A palotától északra, a **Ruinenbergen** vízmedencét készítették II. Frigyes utasítására, a mellette álló műromok, a Normann torony csak később 1846-ban készült el. A katonakirálynak határozott elképzelései voltak a kastélypark tervezését illetően is. Eltérve a mintául szolgáló Versailles-i kertektől, ragaszkodott virágos-sőt zöldségeskertek létesítéséhez is. A kertek öntözésére építették a 600 méterre levő magaslaton a víztározót, de az alacsonyabban folyó vizek tározóba történő feljuttatásához nem sikerült megfelelő műszaki megoldást találniuk. Ez csak 1842-ben oldódott meg, amikor egy gőzgépes szivattyút állítottak munkába. Az előtérben a **Marhaitató-kút (Viehtränke)** medencéje áll, amelyet 1852-ben építettek. Nevét a közeli karámokból inni idejáró lovak és szarvasmarhák után kapta.

← Halló, Frici? Már itt vagyunk a Sanssouciban!

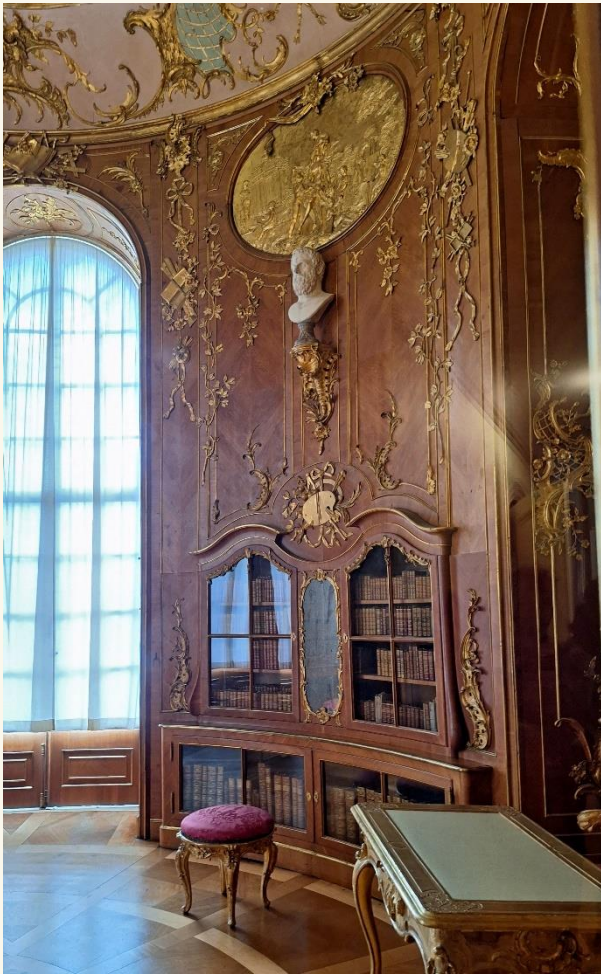
↓ A **Sanssouci** (Gondtalanul) palota parkra néző, déli homlokzata. Már a viszonylag szerény méreteiből (97 x 15 m) is látható, hogy Nagy Frigyes valóban csak elvonulásra, pihenésre használta ezt a palotát. Az épület párkányán, a kupola előtti részen van felírva a palota neve: SANS SOUCI. Frigyes - ha hadjáratai engedték - szívesen töltötte a nyári időszakot az 1744-48 között megépült rezidenciában, amely napos oldala elé telepítették a híres, teraszosan kialakított **szőlőskerteket**. A sokat hadakozó katonakirály síremléke is itt van, a palota keleti oldalánál.

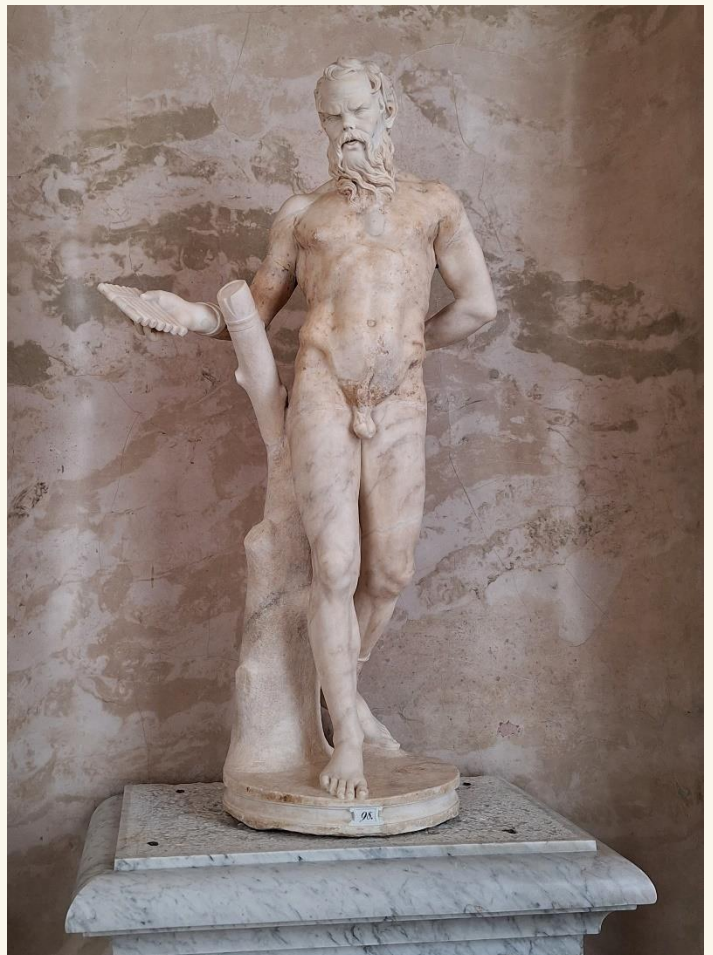
← Egy szépen díszített rokokó mennyezet

↓ A negyedik vendégszoba részlete

← Nagy Frigyes
könyvtárszobá-
jának részlete

→ **Pán szobra** az északi folyosón áll. Az alkotó mellőzte az antik jellemzőket, a szarvakat, a kecskelábakat, de meghagyta a kissé groteszk arc-kifejezést, még egy stilizált apróságot és a pánsípot. Pán, a vidám görög istenség szerelmével üldözte Szürinx nimfát, aki menekülése közben náddá változott. Pán levágta a nádszálakat és ezekből készítette az első pánsípot.

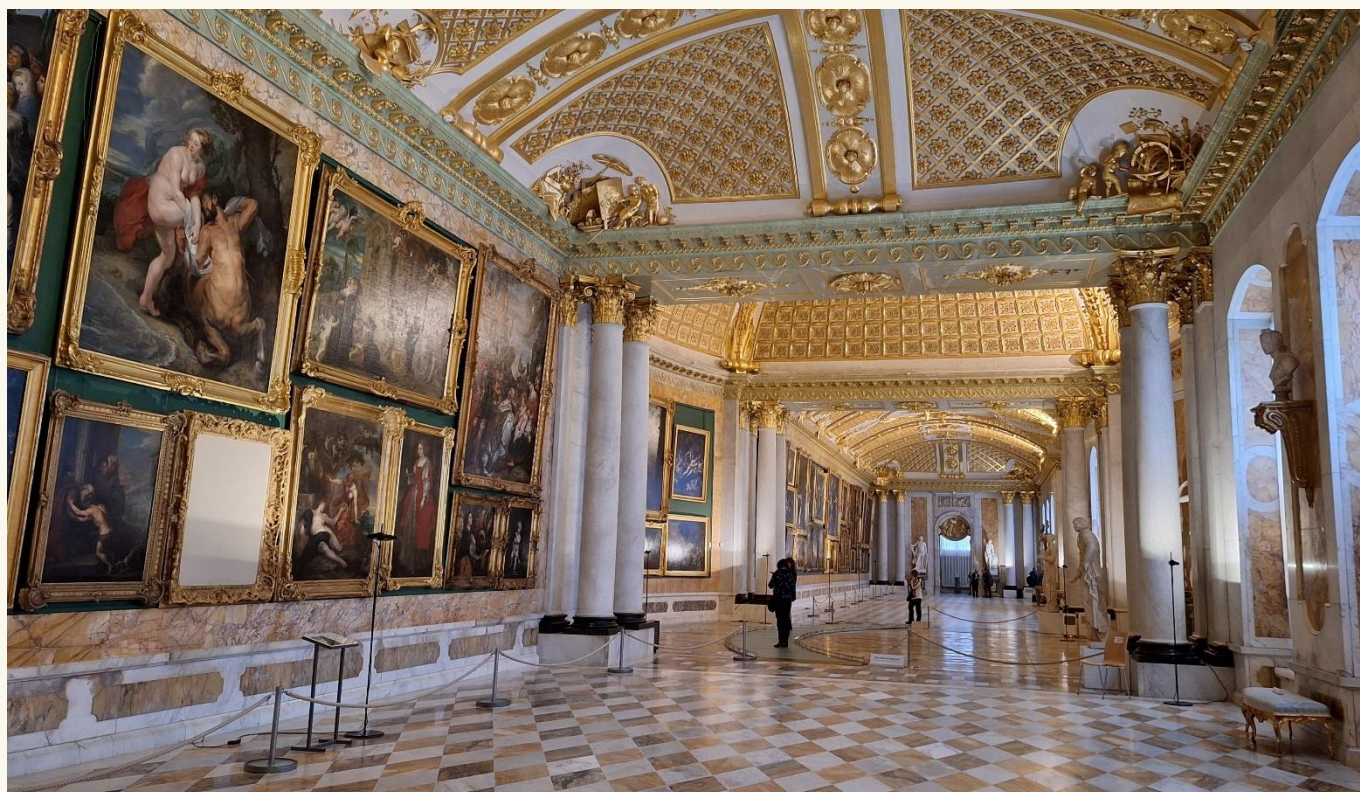

← A Sanssouci palota délre néző márványterme és annak kupolája

↓ A palota konyháját az alagsorban lehet megtekinteni

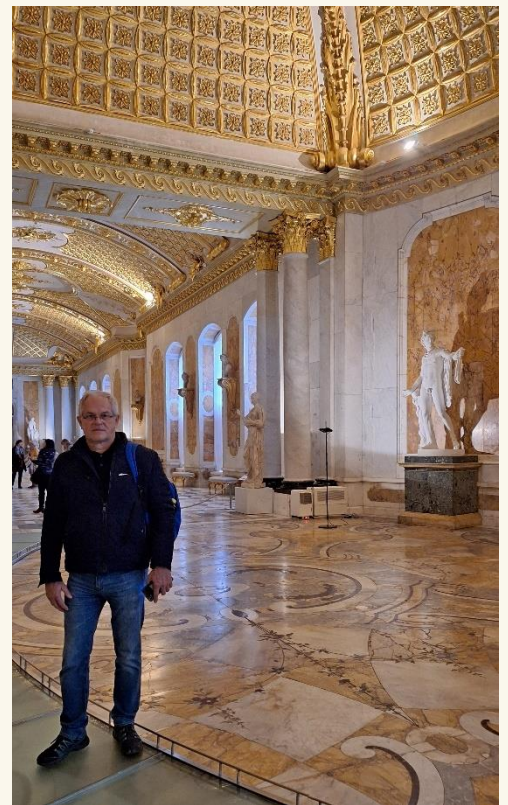

↓ A Sanssouci palotától kissé keletre épült meg a Képgaléria (Bildergalerie) 1755 és 1764 között. Úgy mondják, Németországban ez a legrégebbi, ma is működő múzeum. Építészé Johann Gottfried Büding volt. A porosz királyok kivételesen gazdag gyűjteménye kapott itt helyet. Balra fent a Héraklész nyílától halálra sebzett Nesszosz kentaur éppen mérgező vérével és nedveivel átítatott ingét adja át Héraklész feleségének, Déianeirának. Később ez az ing okozza a bivalyerős félisten kínos halálát. A festmény Peter Paul Rubens műhelyében készült.

← És egy csodálatos **Caravaggio**. A változatos életű művész **Hitetlen Tamás** képét 1601-ben készítette. Tamás apostol mintha már szégyellené hitetlenségét, de nincs visszaút, bele kell tennie ujját a feltámadt Jézus sebébe.

↗ A **Bildergalerie** márvány padlómozaikjáról alacsony korláttal leterelik a látogatót

← A nyilával soha célt nem tévesztő **Artemisz vadászigennő** márványszobra a Képgalériában látható. Mellette feltehetően a szarvassá változtatott **Aktaión** készül ugrani. A **vadász Aktaión** fürdés közben leste meg az istennőt, aki büntetésből varázsolta el. Az eredeti hellenisztikus szobrot többször lemásolták, ezek közül a leghíresebb a Louvre-ban tekinthető meg. Itt **Potsdamban**, a Képtárban elhelyezett márvány másolat mellett egy bronzba öntött Artemisz is áll a parkban.

→ Még egy utolsó festmény a **Bildergalerie** gyűjteményéből. Az ismeretlen francia mester alkotása nem annyira megragadó, mint Bernini szobra a római Villa Borgheseben, mégis van benne valami barokkos báj. A gonoszkodó Erósz (Ámor) aznap két nyilat lőtt ki. A szerelmet hozó arany nyíl **Apollónt**, a visszautasítás vas nyila **Daphné** nimfát találta el. Daphné

elfutva a szerelmes isten üldözésétől, kétségbeesésében anyjára, Gaia földistennőre tekint fel, de ő sem tudta megmenteni. Végül a menekülő nimfát könnyölgésére apja, Ladon folyóisten (talán ő az ott balra) babérfává változtatta.

↓ A Képgaléria déli homlokzata

Potsdam, Sanssouci park, kertek, épületek, növényház

← A **Sanssouci** palota előtti teraszos szőlőültetvény nyáron. A szőlős teraszokat Nagy Frigyes utasítására 1744-ben kezdték el telepíteni az akkor még kopár domboldalra.

→ A nagy szökőkút ma már elektromos szivattyúval működik, de kissé távolabb ma is áll a mecsetnek álcázott egykori gőzgépes szivattyúház. A szökőkút medencéje körül 12 antik témájú szobrot helyeztek el.

← A **Sanssouci**-tól kissé nyugatra áll az **Orangerie palota**, amely 1860-ra készült el. A neoreneszánsz stílusú épületet eredetileg egzotikus növények átteleltetésére, később képzőművészeti gyűjtemény elhelyezésére használták. Jelenleg felújítják, nem látogatható. A szökőkút előtt Gustav Lind híres Nyilazó Apollón szobra, balra az előtérben Nagy Frigyes lovasszobra áll. Ez utóbbi csak kicsinyített mása az Unter den Lindenen álló híres bronz lovasszobornak.

← A **Szicíliai kert** 1856-ban épült a **Neue Kammern** közelében. A mediterrán vidéket idéző díszkertet **Peter Joseph Lenné** (1789-1866) tájépítész tervezte. Ez itt a szabályosan kialakított kert keleti fele, benne a Borghese-vázával.

→ A **Sanssouci park** déli részén a kor divatjának megfelelően építették fel a **Kínai Teaházat** 1755 és 1764 között Nagy Frigyes király vázlatai alapján. A távolsági kereskedelem révén erre az időre már sok művészi kínai tárgy került Európába, és a chinoiserie-nek nevezett keleti stílus egyre népszerűbbé vált. Frigyes kerti díszítményként tervezte a kis pavilont, de szabadtéri ünnepek részeként is használták azt. Az épület tetején egy aranyozott mandarin üldögél, kezében napernyőt tartva. Október végén a **Kínai Teaházat** bezárják, kültéri szobrait deszkaborítással védik a fagyoktól. Mi szinte az utolsó látogatói voltunk ennek a bájos házikónak 2023-ban, de a külső kép még 2017-ben készült.

← A **Kínai Teaház** belső díszítéseiben keverednek az európai rokokó és a keleti stílus elemei.

→ A **Teaház** kupolájának belső felületét **Thomas Huber** 1756-ban készült kínai témájú faliképei díszítik.

← A uralkodói park keleti, kisebb részét **Marlygartenek** nevezik. Eredetileg I. Frigyes Vilmos király konyhakertje létesült a területen 1715-ben. A 19. századra a kert jellege Lenné munkája nyomán megváltozott és új épületeket is emeltek az egykori zöldségeskert peremén. A kép előterében **Wolf Emil Flóra szobra** áll, a háttérben jobbra az 1848-ra elkészült protestáns **Friedenskirche**, balra a

Kaiser Friedrich mauzóleum egy részlete tűnik fel a lombok között. Hohenzollern III. Frigyes csak néhány hónapig volt német császár 1888-ban.

↘ A **Sanssouci parkhoz** 1825-ben csatolták hozzá azt a déli területet, amelyet ma **Charlottenhof parknak** neveznek korábbi tulajdonosa, **Maria Charlotte von Gentzkow** tiszteletére. Ma már nem lehet megkülönböztetni a két parkot, hacsak nem Charlottenhof későbbi épületeinek stílusáról. Ez itt a **Karl Friedrich Schinkel** és **Ludwig Persius** építészek munkája nyomán 1829 után kialakult antik itáliai stílusú villaépület, amelyet ma **Római Fürdőnek** neveznek. Sajnos nem látogatható, de érdemes körbesétálni.

← A Charlottenhof park tájépítészeti kialakítása a porosz uralkodóknak sokat dolgozó Peter Joseph Lenné vezetésével történt. Munkája nyomán jött létre ez a kis mesterséges tó is, amit ma Maschinenteichnek (Gép-tó) hívnak, mert itt működött az első poroszországi gőzgép. A tavacska mesterséges szigetén volt a gőzgépes

szivattyútelep, amelyet csak 1923-ban bontottak le. Helyére egy növényzettel beültetett hatalmas gránit tál, vagy inkább kehely került. A kis sziget közepén áll egy oszlop, tetején Germanicus Caesarnak, Tiberius császár fogadott fiának a szobrával. A roppant népszerű hadvezér Germanicus sokat hadakozott a germán törzsekkel Kr.u. 14-16-ban.

→ A Charlottenhof park legszebb épülete a Charlottenhof palota. A klasszicista villát is Schinkel építette 1826-29 között. A villa berendezése nagyrészt megmaradt eredeti állapotában, különösen érdekes a „sátor szoba”, amiben egy római császári hadisátor utánzatát állították fel. Állítólag maga Alexander von Humbold is többször időzött ebben a beltéri sátorban Charlottenhofban.

← A Charlottenhof park ősszel

← Látkép a **Sanssouci park** nyugati részén. A távolban a **Freundschaftstempel**. A Barátság templomát Nagy Frigyes építtette 1758-ban elhunyt húga, **Wilhelmine** emlékére.

↑ Az antik mintákat követő nyitott körtemplom hátsó részén helyezték el **Wilhelmine** ülő márványszobrát. Lábát zsámolyon pihenteti, ölében kiskutyája, kezében nyitott könyv. A tetőzetet tartó nyolc korinthoszi oszlop külső oldalára ókori baráti párokat ábrázoló kő medalionokat helyeztek el. Mindenesetre az egész épület a köréje komponált tájképpel együtt megejtő szépségű.

← **Wilhelmine von Bayreuth** (1709 –1758)

Kilátás déli irányban a Barátság templomának oszlopai közül. Középen a távolban a régi Fácánoskert épülete tűnik fel. A Fasanerie 1841-ben épült, amikor a királyi fácántelepet elköltöztették a Tiergartenből, a helyén létrehozni tervezett állatkert miatt. A Charlottenhof park déli részén épült meg az új fácánosház, a fácánmester lakásával, ketrecekkel, raktárakkal. Volt ott még egy tehénistálló is, mert a fácáncsibéket tejjel etették. Mindezt igen ízlésesen alkotta meg Ludwig Persius építész, az egyes épületrészeket árkádokkal, lugasokkal, pergolákkal kapcsolva egymáshoz. A Fasanerie 1880-ig működött, később lakóépület lett belőle. Nem látogatható.

A Sanssouci park kelet-nyugat irányú fő sétánya, a Hauptallee, egyenest nekifut a nyugati nagy királyi rezidenciának, az Új Palotának (Neues Palais).

← A Neues Palais közelében, a Hauptallee-től északra épült fel az Antikentempel. Az antik templomok mintájára létrehozott zárt épület valójában Nagy Frigyes érme, drágakő és más műkincs gyűjteményei számára épült, de 1921 óta a Hohenzollern-ház mauzóleuma lett. Nem látogatható.

↗ Az Antikentempeltől már nincsen messze a Potsdami Egyetem botanikus kertje és üvegháza, amit még késő ősszel is érdemes felkeresni. Korábban itt a Sanssouci park egy teraszos része volt, de az 5 hektáros területet 1950-ben átalakították az egyetem botanikai központjává.

← A zárás előtti órában érkeztünk, de még egy kis üldögélésre is jutott időnk.

→ Ezzel a pálmák között megbúvó gyermek Pán szoborral búcsúzunk az üvegháztól. A kis Pán kecskelábakkal és apró szarvacskákkal született, mire anyja, Drüopé nimfa azonnal elhagyta torzszülöttnek tar-

tott gyermekét, azonban apja, a pásztoristen Hermész pártfogásába vette és bemutatta fiát az olümposzi isteneknek. Talán most készülnek a nagy látogatásra.

Potsdam, az Új Palota (Neues Palais)

A **Sanssouci park** nyugati szélén épült meg 1763 és 1769 között, Nagy Frigyes elképzelései szerint. A reprezentatív uralkodói palota megépítését a sok háborúskodás késleltette, így végül is csak a porosz szempontból sikeres hétéves háború befejezése után fogtak hozzá a hatalmas, több mint 200 méter hosszú palota kivitelezéséhez. Az **Új Palota (Neues Palais)** a kép közepén húzódó nagy, barokk stílusú épület. Az alul látható kolonnád és a két tükörcépület is a komplexum részei. Balra fent az **Antikentempel**, jobbra pedig a **Freundschaftstempel** kis kerek épülete bújik meg a fák között.

← Az **Új Palota** park felé néző homlokzata. **Nagy Frigyes** jobb szerette a kicsi Sanssouci palota meghitt légkörét, mégis úgy vélte, hogy szükséges egy jóval nagyobb, reprezentatív célokra, bálók, fogadások rendezésére alkalmasabb, tekintélyt sugárzó épület megalkotása. Ha

Figyes nagyritkán a **Neues Palais**-ban időzött, csak a déli szárny egy kisebb lakosztályát foglalta el. A király nem élt családi életet. Ugyan 1733-ban apja parancsára megnősült, de amint 1740-ben megörökölte a trónt, szinte azonnal szétköltözött feleségétől, **Erzsébet braunschweigi hercegnőtől**, aki már nem is lakott az **Új Palotában**.

→ Az **Új Palota** déli szárnya közelében áll a Bildergalerie-ből már ismert **Artemisz szobor** bronz változata.

← Az **Új Palotával** szemközt, a nyugati oldalon építették fel a **Communsnak** nevezett két szimmetrikus épületet, amelyeket íves oszlopsor kötött össze. Az 1769-ben emelt épületekben kaptak helyet a **Neues Palais-t** kiszolgáló, raktárak, konyhák, kertészeti és más gazdasági helyiségek, de itt voltak a palotaőrök és a cselédség lakásai is. A **Communs-t** és a **Neues**

Palais-t 1896-ban föld alatti folyosóval kötötték össze. A Communs épületeit jelenleg a Potsdami Egyetem használja.

→ A **Neues Palais** építészei nem mindig dolgoztak a legnagyobb egyetértésben. A kezdeti tervezőktől **Johann Gottfried Bühringtől** és **Heinrich Ludwig Mangertől** 1764-ben **Carl von Gontard** vette át az építés tervezését és vezetését, így épült meg Poroszország utolsó késő-barokk épületegyüttese. A palotaépület felújítása napjainkban is folyik, de már az

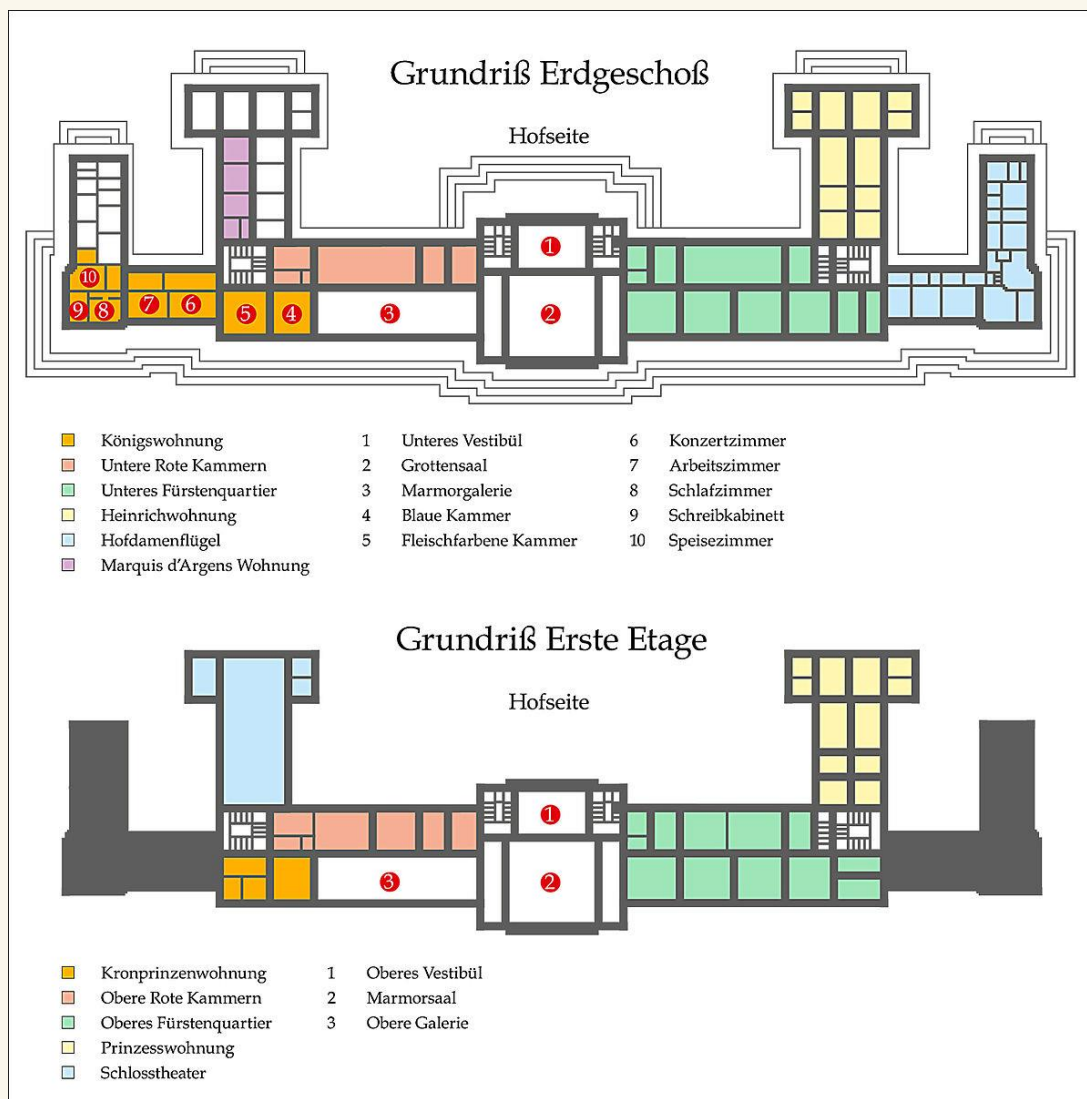

épület jelentős része látogatható. A **Neues Palais** díszítésére több mint 400 homokkő szobrot készítettek, ezek bizony tartósságban nem vetekedhetnek a keményebb kőanyagokkal. A sok éve tartó felújítás során a szobrokat is próbálják rendbe tenni.

↑ A palota keleti oldala előtt létesítették ezt az antik témájú szobrokkal körülvett félkör alakú kerterészt.

→ Az egyik szobor **Fortuna istennőt** ábrázolja bőségszaruuval kezében. Az antik alak utánzatát **Eduard Stützel szobrász** faragta 1855-ben.

← A **Neues Palais** látogatható részeit számozással jelzi ez az alaprajz. A palota az első világháború után már csak múzeumként működött, később még rosszabb idők vártak rá.

Lépünk be! A földszint egyik különleges terme a **Grottenaal**. Úgy tartják, hogy a termet **Gontard** főépítész tervezte. Falait kagylókkal, féldrágakövekkel, márvánnyal díszítették, padlója tengeri állatokat ábrázoló márványintarzia. Különlegesnek különleges az egész, mégis valahogy ridegen hat. A terem restaurálását 2015-ben fejezték be.

→ Egy közelebbi részlet a **Grottenaalból**

↑ A **Marmogalerie** a **Grottenaal** mellett van, szépen rendbe hozták a márványpadlójú termet. Mennyezetén **Bernard Rode**, a napszakokat allegorikus alakokkal ábrázoló festményeit lehet megcsodálni.

→ A **Neues Palais**-t 1945-ben a szovjet katonák kifosztották. Ez a máig megőrzött felirat (halál a német megszállókra) emlékeztet a háború borzalmas utolsó napjaira. A dúló katonák után megjelentek a szovjet művészeti hadizsákmányt begyűjtő bizottság tagjai. Az egész teremből csak ezt az egy karosszékot hagyták a helyszínen.

↑ A háború után sikerült néhány műtárgyat visszaszerezni a **Neues Palais** számára.

→ Egy részlet a „**Vörös damaszt**” szobából

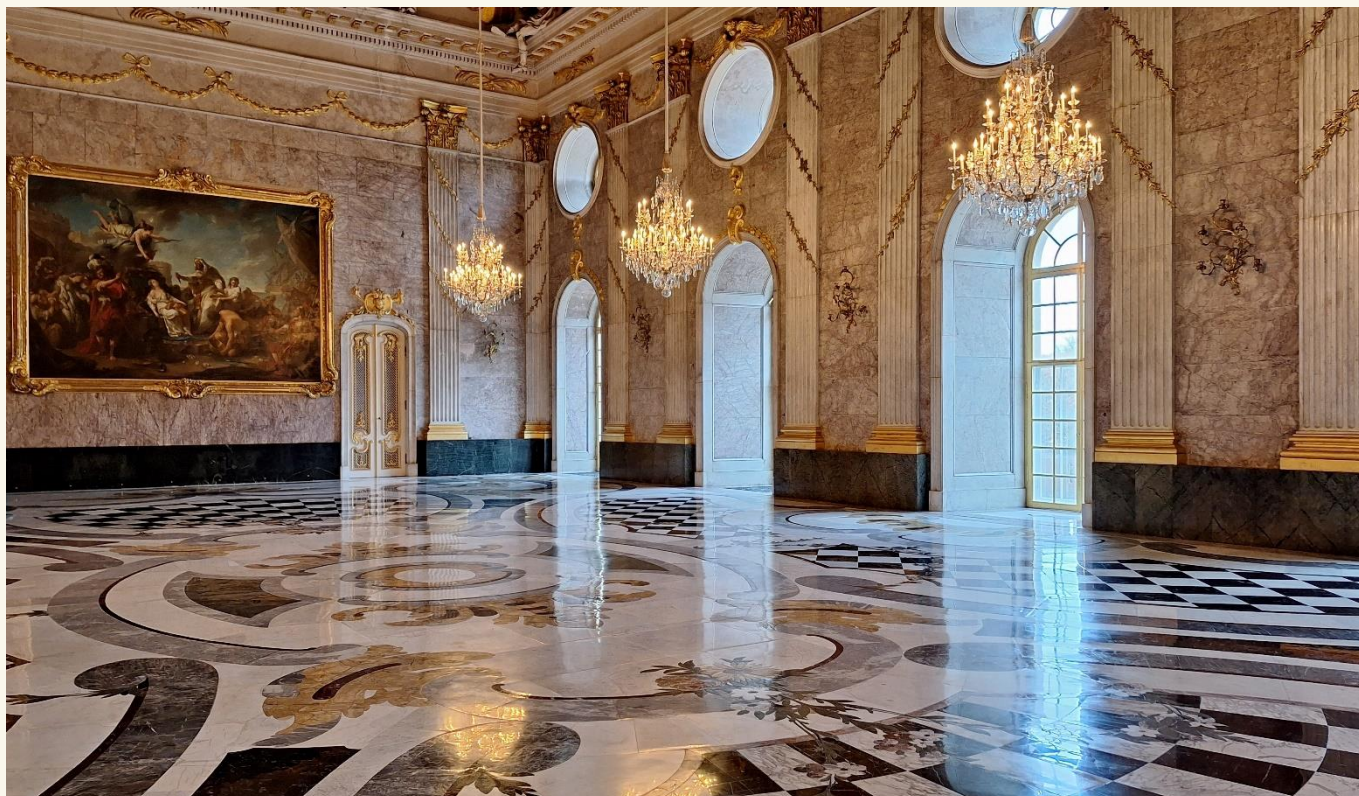
Erről a festményről nevezték el a hercegi lakosztály előszobáját **Tamerlanzimmernek**. Tamerlán, vagy Timur Lenk, a híresen kegyetlen Közép-ázsiai uralkodó 1402-ben legyőzte és fogságba ejtette a feltörekvő Oszmán Birodalom szultánját, I. Bajazidot. A korabeli hírek szerint Bajazid fogságát egy ketrecbe zárva töltötte és még felesége megalázását is néznie kellett, ahogy Timur Lenket kiszolgálja. A keleti témájú festményt **Andrea Celesti** (1632-1712) velencei festő készítette, **Nagy Frigyes** jóval később, de még 1768 előtt vásárolta meg. A hatalmas méretű, 8 méter hosszú festményt amatőr felszereléssel nem lehet rendesen lefényképezni a torzulások és a visszatükröződő csillárok miatt, így maradt a net.

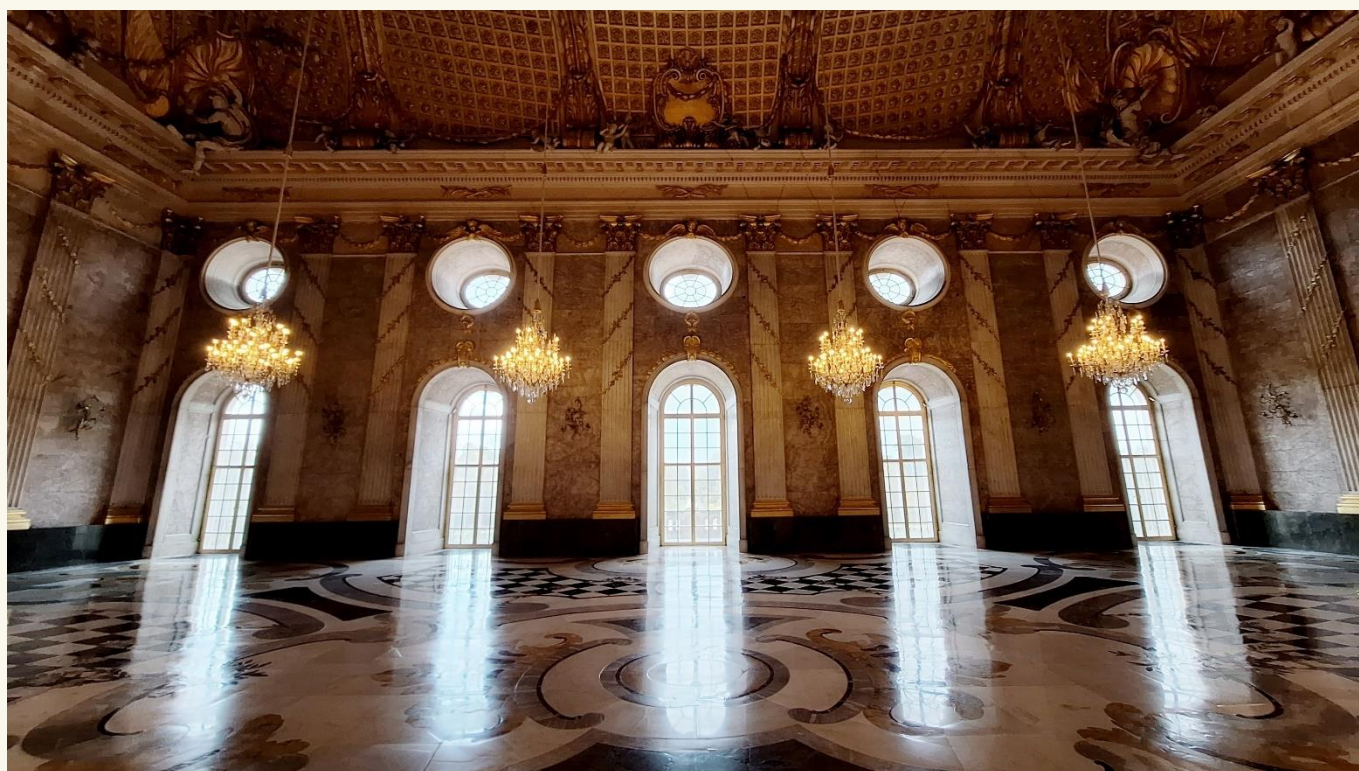
← **Nagy Frigyes** komoly csillárgyűjtő is volt, igazi különlegességeket sikerült megszereznie. A csillárokat **II. Vilmos császár** (ur. 1888-1918) idejében alakították át elektromos üzeműre.

→ Ezen a „**Zöld damaszt teremben**” (**Grüne Damastkammer**) készült képen közepén áll egy 125 cm magas íróasztal, amely mellett állva lehetett dolgozni. Ez a tárgy a vegyes emlékeztető II. Vilmos császáré volt. Magával vitte hollandiai száműzetésébe az elvesztett első világháború után. A császári íróasztal csak jóval később, meglehetősen rozoga állapotban került vissza Németországba.

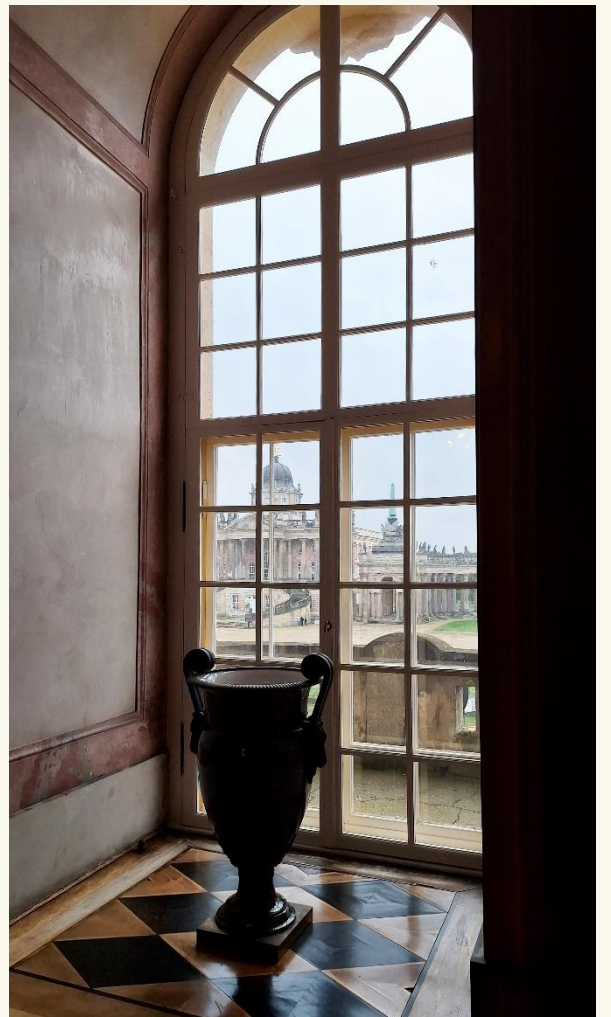
A **Neues Palais** emeletén, a Sansouci parkra néző oldalon levő **Marmorsaal** a kastélylátogatás egyik csúcspontja. A 600 négyzetméteres bálte-rem terveit **Carl von Gontard** készítette el, minden része, így a sziléziai márvány intarzia padlója is, egy-egy önálló műalkotás. A teremben négy nagy méretű festmény ké-szült Nagy Frigyes megrendelésére. Amit ezen a képen látunk, **Antoine Pesne „Iphigenia feláldozása”** 1757-ben készült festménye. Agamemnón király saját lányát áldozta fel, hogy a Trója ellen induló görög hajóhad kedvező szelet kapjon.

A **Pazar Marmorsaal** csodás kőpadlójának súlya több mint 90 tonna, amelyet az alá beépített, később átnedvesedett fagerendák már alig tudtak megtartani. Félő volt, hogy leszakad az egész, pontosan az alatta levő Grottensaalba. Majdnem 5 millió eurót költöttek a födém megerősítésére és a terem restaurálására. Ez a munka 2016-ban fejeződött be, azóta a **Márványterem** ismét látogatható.

A **Marmorsaal** mennyezeti képét **Charles-Amédée-Philippe van Loo** festette 1769-ben. A festmény címe és témája: **Hébé bevezeti Ganümedészt az Olümposzra**. Az ifjúság istennője, Hébé egyik feladata az volt, hogy ő szolgálta fel az örök élet nektárját az istenek lakomáin, később ezt a szerepet átadta a Zeusz által (nagyon is) kedvelt szépséges ifjú Ganümedésznek. Az Ida hegyről elrabolt új pohárnok éppen nyújtja a nektárral telt kelyhet a villámok urának.

↑ **Nagy Frigyes** halála után (1786) az **Neues Palais**-t nem használták tovább, legfeljebb egy-két rendezvény céljára vették igénybe. A 19. század közepétől azonban újabb fellendülés, modernizálás következett a palota életében, mert egészen az első világháborúig a Második Birodalom német császárainak kedvelt rezidenciája lett. Ebben az időszakban vezették be az elektromosságot, a gőzfűtési rendszert, valamint fürdőszobákat is kialakítottak a hatalmas épületben.

August Ahlborn 1826-ban készült alkotásával (Kilátás a Neues Palais felé a Belvedere kilátóból) búcsúzik Potsdamtól és egyben Berlintől is.

A Sanssouci park északi részén húzódó Klausbergen 1772-ben építették fel a Belvedere kilátót, aminek csak egy kis része jelenik meg a festmény jobb oldalán. A bal szélén álló Drachenhaus (Sárkánytorony), Nagy Frigyes útmutatásai szerint chinoiserie stílusban épített toronyépület szintén 1772-ben készült el. Mindkettő sérülésekkel bár, de túlélte a második világháborút. Középen a kép fő témája, a pompás Új Palota, a Neues Palais.

